

ҒАҒУР ҒУЛОМ

АСАРЛАР

ЎН ТОМЛИК

**Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти**

ҒАФУР ҒУЛОМ

АСАРЛАР

ТЎРТИНЧИ ТОМ

**ДОСТОНЛАР,
МАНЗУМАЛАР,
БОЛАЛАР УЧУН ШЕЪРЛАР**

Тошкент — 1973

Ўз2
Б79

Редколлегия:

К. ЯШИН, УЙҒУН, Ҳ. ЕҶУБОВ, А. МУХТОР,
МИРМУҲСИН, Ҳ. ҒУЛОМ, В. РҶЗИМАТОВ

Нашрга тайёрловчи

Ваҳоб РҶЗИМАТОВ

ДОСТОНЛАР, МАНЗУМАЛАР

КУКАН
Кўкан батрак

I

Бир бор экан, бир йўқ экан шу замонда,
Маманиёз бўлар экан Чуст томонда,

Ўзи диндор, бир танобча ери ҳам бор,
Ўртасидан кўп ҳайқириб сувлар оқар.

Маманиёз ёстиқдоши ўлиб кетиб,
Бир ўғилча қолган экан бўйи етиб.

Ўжарликдан ишга фаҳми етмас экан,
Ўз ерининг чекларига босиб тикан.

Ён қўшнилар — батракларга қўшилмасдан,
Ота, бола ишлар экан ҳеч тинмасдан.

Ўғлининг ҳам ўзи каби бўлмоғи-чун
Маманиёз сарф қиларкан бутун кучин.

— Уғлим Кўкан,— депти бир кун Маманиёз,—
Тобим қочган кўринади, менинг оз-моз,

Қариб қолдим, бамисоли тол чўкиртак,
Ҳар ҳолда мен тез орада ўлсам керак.

Мендан сепга қолатурган жиндак мерос:
Узингга ҳам маълумдирки, ер ҳам новвос.

Қўшу омон, бош айланмас кичик кўрган,
Овқат-рўзгор, кавшай десанг оби ёвгон.

Шуларни сен ўзим каби парвариш қил,
Бир маслаҳат сўрар бўлсанг имомни бил.

Ер-сув ортдир, давлат ортдир, уйлан, жойлан,
Ибрат олғил ён қўшнимиз — Шариф бойдан.

Ҳеч тортинма, билмаганинг бориб сўра,
Ёшсан, ўғлим, етиларсан худди ғўра.

Бир ойдан сўнг кўзин юмиб Маманиёз,
Кўканчага мерос қопти буд-шуд оз-моз.

Иш қилувни билмай ўчиб ранги-афти,
Елғиз қўллик, Кўкан аввал кўп ганграпти,

Ем-хашак йўқ, бир пой ҳўкиз ориқ-туруқ,
Қайдан бўнак олиш билмай, ҳамён куруқ.

Сўтак Кўкан ёшлигида билмай қувлик,
Шариф бойга бориб қипти бир жуфт қуллуқ.

— Ака,— депти,— отам ўлган етимчаман,
Бир оз пул ҳам маъракаю гўри-кафан

Бўлиб кетди, на ақча бор ва на уруғ,
Шундоқ сизга келдим, беринг маъқул йўриқ.

Бой илжайиб: — Яхши,— депти,— Кўкан иним.
Мендан бўнак олиб, дон эк, донда унум.

Пахта эксанг, оч қоласан, ҳой баччагар,
Шарт тўлдирмай уйинг куйиб, ёшинг оқар.

Арпа-буғдой ош, деган-ку машойихлар,
Тотув бўлсак куймас кабоб ва на сихлар.

Шундай алдаб бой Кўканни ишга сопти.
Кўкан «Бўнак олайми» — деб ўйга қопти.

— Кўрамин! — деб Кўкан қайтиб ер бошига,
Жаҳд қилипти иш қилмоққа ўз бошига.

Ўйлай-ўйлай: «Тўхта,— депти,— синаб қарай,
Жўягини чуқур олиб, ўтаб-тарай.

Уруғ топсам ташвишию чиқими кам,
Бойдан қарздор бўлиб ортмай ўзимга ғам.

Уруғ топсам ташвишию чиқими кам,
Ҳам бошпана, ҳам бош икки», деб бечора,

Ернинг бошдан-оёғига экиб пиёз,
Тепасига чайла қуриб, кутибдир ёз.

Ҳеч эринмай куч тўкипти Кўкан — девкор,
Ўйламапти шунча пиёз кимга даркор.

Пиёз яхши битган билан нархи арзон,
Сотолмасдан чорбозорда бўпти сарсон.

«Бешта пул йўқ, эсиз-эсиз,— депти Кўкан.—
Ерга энди нима эксам бўлар экан?»

Бир маслаҳат сўрагани кишини йўқ,
Бой ҳам энди «Билмайман», деб уради дўқ.

Икки, учта кучли колхоз қишлоқда бор.
Колхозчилар келиб: — Кўкан ҳеч қилма ор;

Аввал шуки, сен ҳам биздай колхозчи бўл,
Сендай-мендай камбағалга бу тўғри йўл.

Тез орада қулоқлар ҳам тугалажак,
Якка отнинг йўрғасидан чиқарми чап?

Бирга-бирга гуллатайик дала-даштни,
Пахта экиб сиқажакмиз шоли, мошни,—

Десалар ҳам Кўкан ўжар қолиб сўққа,
Васиятдан кетолмабдир ҳеч йироққа.

Шу кезларда келиб қопти битта имом,
«Имомни бил», деган эди шўрлик отам,

Дея Кўкан маслаҳатга шунга бориб,
Орқасида шом ўқипти бўйни ёриб.

Шомдан кейин: «Тақсир,— депти,— нима экай:
Бугдойми ё арпа, сабзи ёки маккай?»

Домла аввал гўлдир-гўлдир дуо ўқиб,
Аллақайси гўрдан ёлғон чўпчак тўқиб,

— «Вассамои ватториқи» қуръонда бор,
Айтганимни қилсанг, сенга раҳмат ёғар.

Болам Кўкан, худо: «Тариқ экин», деган,
Омин обло, қадалмасин сенга тикан.

Шундай алдаб жўнатипти Кўканвойини,
Назир, дея қўлга сотти сўлкавойини.

На иложу пул-пучак бор — қуппа-қуруқ,
Бир танишдан қарз олибдир беш пуд уруғ.

Бу йил Кўкан бор ерига экиб тариқ,
Тариқ курғур бўпти жон ҳам қонга қориқ.

Ҳам ер ориқ, ҳам ранг сариқ, жамарға мўл,
Йиғлай бериб Кўкан қипти шудгорни кўл.

Хирмондаги муом қарзга етмагуси,
Бу йилга қиш хархашасиз ўтмагуси.

Қарз қистаса Кўкан шўрлик ютибдир қон,
«Онам ўлсин,— депти,— мени тугмай деҳқон!»

Бошин аввал ўйлар билан хўп қашибдир,
Бисотини қарзга сотиб, улашибдир.

Қолган-қутган рўзгор таги муомларни
Омочу тиш, ич бўйинча, ёғ хумларни,

Сотиб-совиб баъзида тўқ, баъзан наҳор,
Озиб-тўзиб чиқарибдир илки баҳор.

«Бу кўкламда ҳеч кимдан ҳам йўл ўрганмай,
Ўз бошимча нима топсам шуни экай».

Ўйлаб депти: «Шалғам эксам на бўлғуси?
Ўзи пулу барги молга ем бўлғуси».

Дўст-душмандин қарз кўтариб уч-тўрт червон,
Ер пишитиб, марза опти сўтак деҳқон.

Шундай қилиб бу кўкламда экиб шалғам,
Ердан бўлса кўкарибдир қайғу ҳам ғам.

Пушта тўла, оляшиқдай шалғам хирмон.
Ҳеч азамат қарамайдир унга томон.

Душманларнинг аччиқ-заҳар таъпа тили:
— Шалғам шўрва ичган эдик очлик йили,

Кўкан яна шу йилларни қўмсабдирми?
Уз бошича иш қилмоқлик осондирми? —

Дея кулиб, узиб-узиб оладилар,
Гаранг бошга яна ташвиш соладилар.

Кўкан барин орқасига танғиб, ортиб,
Водил кетмиш Қулунтойни қора тортиб.

Қулунтой ҳам унга қилиб эски эшлик,
Ургатибдир Кўканчага жувозкашлик.

Қиш бўйича ҳеч тинимсиз ҳайдаб жувоз,
Кунжарага ҳўкиз боқиб, кутибдир ёз.

Кўклам чиққач қайтиб яна ер бошига:
На экай?», деб, бошлабдир у ўй ўйлашга.

Бу аҳволни қишлоқ бойи Шариф кўриб,
Муғомбирлик қилиб унинг ҳолин сўриб:

— Кел, ҳали ҳам ер-сувингни менга қайтар,
Сўққа бошга еринг бўлса қайғинг ортар.

Узинг менда мазза қилиб бўл коранда,
Токайгача ўқ ариқда қўйгинг танда?

Хизмат қилиб, унумидан ўндан бир ол,
Пулга оқшоқ олиб, қишда бўзангни сол,

Қилиб берай икки йилда уст кийим-бош,
Ернинг ярми сабзи бўлсин, ярмида мош,—

Дея авраб илжайганча бой жўнабдир.
«Албатта бой билиб сўйлар», деб ўйлабдир.

Ва баҳорда Кўкан сабзи, мош сочибдир.
Гуррак энди боласини чин очибдир.

Ер ориқ-чун ипилтириқ бўлиб сабзи,
Эл олдида Кўканнынг ҳеч қолмай лафзи,

Минг машаққат қарзлар билан сочилган мош
Пучқоқ, минг йил қайнатилса бари бир тош....

Шу зайлда тўрт йилгача Кўкан абгор,
Бирор ишнинг бошин тутмай юрмиш бекор.

Чўт қилибдир: «Ерни ташлаб қочайми?» деб,
Номардликни ўз-ўзига билмабди эп.

Бу йил яна жувозкашлик қилмоқ уят,
Минг эш бўлса Қулунтой ҳам бари бир ёт.

Бир неча кун мош насясин ундириб еб,
Тугатганда биринчи қор ёйибдир сеп.

Бошпана йўқ, кун изғириқ, аёвсиз ел,
Ориқ ҳўкиз қантариқдан кўтармас бел.

Ўйлай-ўйлай ҳўкизини сотмоқ бўлиб,
Ўзи эккан сабзи янглиқ сарғиб, сўлиб.

Чоршанба кун тизимчадан этаклябдир,
Яктагини белбогига этаклябдир.

Тўртта буту иссиқ жонни ким ҳам олсин?
Қараб туриб червонини ўтга солсин?

Биров депти: — Бунинг ўлмай қолши гумон.
Баданида тўшт қолмабдир, ёғочсимон.

Текин берса, ўлмасин, деб боқар эдим,
Оғилхонам бир тўрига қоқар эдим.

Дув орага суқилибдир неча даллол:
— Барака, де, барака, де, сен сот, сен ол.

Шундай жавраб, савдолашиб, кўндиришиб,
Олувчидан нақд ақчани ундиришиб,

Кўкан ахир уч червонга бўпти рози,
Ҳеч йўғидан яхшироқдир бўлган ози.

II

Бу кун неча кун бўлдики, бир овоза:
Чуст қишлоқдан кўп деҳқонлар бериб арза,

Яна янги бир коллектив тузмоқчимиз,
Колхозцентр бошлиқлари айтган эмиш:

«Тез орада Ленин бобо мотамига
Роса олти йил тўлажак, биз ҳам шунга

Чиқиб бориб, бу сўроқни ечажакмиз.
Қишлоқдаги меҳнаткашлар, майли эр-қиз

Шу кунига тайёр бўлиб турсинлар», деб.
Шунинг учун қишлоқ совет ўзи келиб

Кўканга ҳам чиқмоқликни тайинлади,
Кўкан: — Маъқул, — деди, айтмай ади-бади.

Тез орада тайинланган кун ҳам келди,
Эски колхоз аъзолари йўртиб, елди.

Қишлоқдаги юпун, батрак, ўрта ҳолни,
Меҳнат қилган эру хотин, ёшу чолни,

Ҳой-ҳойлашиб хабарлашиб тўпладилар,
Қўрқа-пуса Кўкан келди:— Ҳормангизлар!

Ўрта тўлсин.— Бир тарафдан йигит-яланг:
— Кел, эй Кўкан, ўзинг ҳорма қишлар билан!

Бизларга ҳам келар кунинг бўлар экан...
Тўғаракка анграяди содда Кўкан.

Майдон шифа кутардилар, ўрта, овлоқ,
Қора читдан адиб тутган қизил байроқ.

Йўлакдаги болалардан чуввос чиқди:
— Ана, ана автомобиль келиб етди...

Зириллатиб тала-тошни автомобиль —
Қўргончанинг ёнбошига чўкди бир фил.

Меҳмонларни кутиб олди қишлоқ шўро,
Колхозчилар, комсомоллар: «Урра!.. Урра!..»

Аста тушиб юқорига қадам босди,
Ҳамма жимжит меҳмонларга қулоқ осди.

Келувчилар қишлоқ совет, партиячейка,
Колхоз бошаниқлари билан бирга-бирга

Ниманидир пухта-пухта гаплашдилар,
Энг охири қишлоқ совет:
— Ҳой ўртоқлар!—

Деб кўпчилик деҳқонларга хитоб қилди.
Ҳамма қулоқ берди, шов-шув тамом тинди.

— Мен қишлоқнинг шу меҳнаткаш деҳқонлари,
Колхозчилар, райком, совет вакиллари,

Колхозцентр билан қўшма йиғилишин
Очиқ эълон этаман,— деб сўз айтишин

Кутган каби музикалар оғир-оғир...
«Байналмиал» чалакетди, юрак дир-дир...

Машқ тугагач гур ўтирди ҳамма бирдан.
Ирғиб туриб бир йигитча оралиқдан:

— Ленин бобо мотамига икки минут
Тикка турмоқ лозим,— деди,— сақлаб сукут.

Оёқ босди ҳамма жимжит, бошлар қуйи,
Қўрғончани қалтиратди мотам қуйи.

Ўз умрида бундай йиғин ҳеч кўрмаган,
Музикадан йиғлай-йиғлай дерди Кўкан.

Ун уч киши юқорига сайладилар,
Маърузачи чиқмоғини пойладилар.

Бу мажлисга раис бўлди бир батрак қиз,
У қичқириб: — Ҳозирги сўз райкомимиз

Тарафидан вакил бўлган Турсуновга!
Чапак. «Ура!» Йигит келиб дадил, тикка

Уртадаги баланд курси узра чиқиб,
Сўз бошлади бурро йигит. Кўкан мирқиб

Хўп тинглади гапларини бошдан-оёқ,
Ҳеч қолмайини, сўйлар эди у, ҳамма ёқ:

— Ленин ўлгач мапа олти йиллар ўтди,
Кўп ўйлаган ишлар паккасига етди.

Ленин айтган йўллар билан бормоқдамиз,
Муштумзўрлик юрагини ёрмоқдамиз.

Ҳамма ёқда янги-янги завод-фабрик,
Қурилмоқда ҳаммаси ҳам йирик-йирик,

Шу фабриклар биздан сўрар куч ва ғайрат,
Беш йилликнинг талаби ҳам зарбдор суръат!

Кийим-кечак, овқат-рўзгор ҳаммаси бут,
Бунинг учун ёпишайлик, сен қўй — мен тут.

Бой-қулоқлар, руҳонийлар доим бизга
Пичинг отиб, гов соладир доим тизга.

Биз далада тракторни кўпайтирсак,
Душманларга бўлажакдир яхши тарсак.

Ориқ ерга тўкиш керак пахта нури,
Юксак унум беражакдир ернинг зўри.

Қишлоғимиз ёппасига бўлса колхоз,
Қулоқлар бир синф каби тугалул тез.

Ким билмайдир: деҳқонларга дўст агроном,
Муштумзўрнинг юндихўри домла-имом.

Бугун-эрта етиб қолди фасли баҳор,
Тўқимачи фабрикалар бизга боқар.

Ўзда куч бор, нега ёвга тутиламиз?
Ғайрат қилсак чет пахтадан қутуламиз.

Улар бизга пахта бериб, қуриб ҳийла,
Оладирлар биздан нуқул яхлит тилла.

Бизлар жўшқин, бизларда куч бўлгач нега
Ўзимизга бўлолмайик ўзимиз эга?

Бир баҳя ҳам сувли ерлар бўш қолмасин,
Ишлар бориб пачавага тақалмасин.

Бизнинг учун кераклардан бири пахта,
Буржуй ютсин кўролмасдан қонлар лахта.

Ўзбекистон иттифоқдош элдан бири,
Пахта учун энг қобилдир унинг ери.

Ҳали бизга бир неча ўн миллиондан мўл —
Пахта керак, ўртоқ колхоз, сергакроқ бўл.

Коллективлик тажрибаси сизга яққол,
Рўзгор бирга, меҳнат бирга, бир қилиб мол,

Баҳамжиҳат ишлаганда тетик — дадил,
Кесилажак ҳар бир «бийрон» игвогар тил.

Айтнинг қачон чиқар якка қўлдан қарсак,
Биз колхозчи кадрларни кўпайтирсак.

Қулатилур эгаликнинг чўкиртаги,
Бузилажак «ўзим бўлай»ларнинг чеки.

Сиз, ўртоқлар, коллективлик қилиб талаб,
Арза берган экансизки, кўп маъқул гап.

Мен ўйлайман рўйхатдаги қирқ бир рўзгор
Учун айрим бир коллектив бўлмас даркор.

Биз шуларни қишлоқдаги бир колхозга
Қабул қилсак, план яна маҳкам изга

Тушажакдир, чунки, айрим-айрим кичик
Чегаралар барҳам егай, қишлоқ ҳам тик —

Елпасига колхозлашар, кучли рўзгор.
Теваракка донг чиқарар кўп барқарор.

Советимиз бизнинг ишонч ва иттифоқ,
Ҳар қандай иш ва қудратга қодир мутлоқ.

Ленин ўлган бўлса, йўли доим тирик,
Коммунизм байроғини тутамиз тик.

Ленинчимиз, янги дунё қуражакмиз,
Машиналар қулогини буражакмиз,—

Дея нотиқ ўз сўзини қилиб тамом,
Қарсақлардан гумбурлади тала ҳам том.

Мана энди музокара бошладилар,
Батрак Розик чиқиб деди: — Ҳой ўртоқлар!

Коллективлик эгилиги бизга аён,
Шу тобгача бойга ишлаб кўрмай ҳаён,

Кучимиздан қулоқларга хирмон тўлди,
Ҳақ сўрасак, гирибондан хип бўғилди,

Айтингиз-чи, қишлоқ бойи Шариф, Илҳом,
Матқовулу Сайиднаби, мулла Баҳром,

Кимнинг қилган меҳнатидан бунчалик тўқ?
Оғилларда қатор отлар чайнар сўлиқ.

Ботмон-ботмон сувли ерлар кўз илғамас,
Бизнинг кучдан яшнадилар, бас, энди бас!..

Шу ерларнинг тизгинини олиб қўлга,
Коллективлик режасини солиб йўлга,

Биз ўз кучни ўзлар учун ишлатайик,
Хўжайинга нон деб кесак тишлатайик.

Бой-қулоқлик бир синфдай тугатилсин,
Ерлар бағрин колхоз қўшигина тилсин.

Бизнинг дўстдир камбағалу ўрта деҳқон,
Синфий ёв четга чиқиб ютажақ қон.

Узингизга жуда маълум, ёв тинч ётмас,
Камбағалу ўрта ҳолни қилиб галварс,

Алдаб-сулдаб ўз сўзига юргизмакка
Иғво қилар: «Колхоз бўлма, қол,— деб,— якка».

Хўп таниймиз шу ўтирган бизнинг Кўкан,
Қани айтсин — тўрт йил нима қилган экан?

Ўзи кўп ёш, деҳқончилик — билмайдир, хом,
Маслаҳатга борар жойи — бой ҳам имом.

Қачон кўрма, бир пой ҳўкиз, букур омов,
Бағри шамол кўрмай, қишда қолади оч.

Шу кўсқиси тўрт йилдирки янги бўлмас,
Шаҳдам йигит бу қилиққа ҳеч йўл қўймас.

Бутун кулча кўрдимикан, айтсин қани,
Аллақачон бунинг колхоз кирмоқ гали.

Бизга маълум бойнинг берар маслаҳати:
«Кўпчиликнинг бўлмайди ҳеч баракати.

Чўпони кўп чорвада қўй ҳаром ўлар.
Колхоз бўлма, ишлар ўлда-жўлда бўлар.

Ё бўлмаса ерни менга топшир», деди,
Кўкан каби лақмаларни мутаб еди,—

Дея Розик тамом қилди сўзларини,
Кўкан ганграб жавдиратди кўзларини.

Розикдан сўнг аллақандай бир ҳезимкаш
Сўз олди-да:— Ҳой ўртоқлар! Бу гап чалкаш,

Бой поччамга нега Розик теккизар тил,
У кишининг тег-туғлари жуда асл,

Домла-имом бу мажлисда нега керак?
Тил тегизма, бўла қолма сен жувонмарг...

У ўз сўзин тугатмасдан:— Йўқол-йўқол!
Биз сени хўп таниймиз, сен — катта баққол.

Домланг, худонг, қулоқларинг — қўш мовор бўл,
Бизлар энди илгаринги сен айтган гўл —

Чўпу хасдан ҳадик олиб қолатурган
Батрак эмас, бўлолмайсан бизга тўғон.

Бу мажлиста, айт-чи, сенга ким йўл берди? —
Неча батрак камбағаллар қулоч керди.

Тўгаракдан тупуруклаб у наҳс бетга,
Турта-турта майдончадан сурди четга.

Яна қолган сўзамоллар сўзлаб ўтди.
Иш ахири аризага келиб етди.

Боймат, Нодир... Қувон... Азиз... Остонакул. .
Бир қатор ном чақирдилар қарсак қабул.

«Қизил қўрғон» колхозига янги дўстлар
Партияли битта фаол:— Ҳой ўртоқлар!

Колхозимиз номин «Ленин» қўймоқликни
Сўрар эдим,— деган ҳамон, бу тилакни

Ҳамма бирдан чапак чалиб қабул қилди.
Яна биров тик турди-да, таклиф қилди:

— Кўканни ҳам шу колхозга олмоқ керак.
— Тўғри, қани, Кўкан, ўзинг йўтал тезроқ.

Юраклари шувиллаган қўрқоқ Кўкан:
«Кирсаммикан, ишлар қандай бўлар экан?...»

Шундай, аранг иккиланиб: — Ёзинг,— деди
«Васият»ни ўйлаб жиндак пушмон еди.

Уша куни мажлис ўтди жуда қизғин,
Кўкан энди кўрган эди катта йиғин.

III

Чуст қишлоғи ёппасига қолхозлашган.
Батрак билан камбағалу ўрта деҳқон,

Биргалашиб, қулоқларни синф каби
Тугатганлар. Шариф, Илҳом, Сайиднаби

Аллақачон бу ерлардан сурилмишдир.
Янги жаҳон пайдевори қурилмишдир.

Талай қолхоз орасидан «Ленин» қолхоз
Икки йилки донг чиқариб кўрсатган юз.

Хотин-халаж, ёшу қари бирга-бирга,
Қўриқ очиб, чигит экиб бутун ерга,

Ленин айтган йўллар сари кетмоқдалар,
Планларни қувиб етиб ўтмоқдалар.

Янги-янги машиналар, миср уруғ,
Тракторга навбат берган жийрон тўриқ.

Кўканча ҳам шу қолхозда фаол аъзо.
Қўрқоқ эмас, энди ақли тонгдай тоза.

Бир неча ой уннаб бўлган тракторчи,
Овқат-озик керакдан мўл: «сен же-мен же».

Кўпчилик кўл, унуми мўл, деган каби,
Кўкан хурсанд, иш қочирган гўё лаби.

Кўпчиликка бошпана ҳам бўлган тайёр.
Бир ёш қизга Кўкан уйли, севгили ёр —

Шу йил пахта теримида туғса керак,
Эру хотин қиладилар ширин тилак.

Агарда қиз туғиларкан «Ойпахта» деб
От қўйишни ўзларига билалар эп.

Ўғил бўлса оти «Пўлат» бўлсин, чунки,
Пўлатлардан қурдик бизлар дунё янги.

На бўлса ҳам омон-эсон туғилсин-чи,
Тонглар бизнинг, давр бизнинг, биз ленинчи

КУКАН КОЛХОЗЧИ

Уртоқлик хати

Ким танимас Кўкан деган колхозчини,
Танимаган эслаб кўрсин етса чени.

У илгари — етим қолган сўтак деҳқон,
Якка рўзғор, иш билмаган бир сарғардон.

Сўққа бошдан талайгина ишлар ўтган,
Қилган иши китоб бўлган исми «Кўкан».

Кўкан ўзи меннинг билан хўб оғайни,
Орамизда бир сўз қочган шундай — янги:

«Ҳар пайтда бир-бировдан хабар олиш,
Ким курашдан безиб, қўйса бошга болиш,

Ҳеч аямай, оч биқинга туртиш керак.
Снифий кураш ботирлари бўлсин зийрак».

Мен албатта бу курашдан тайнлмадим,
Ё оғизга мўм солгандай қолмадим дим.

Уриб турдим ҳар жабҳада чиққан ёвни,
Қалам билан қўпородим йўлдан говни.

Кураш шундай қизгин, ишлар шунчалик кўп,
Кўканчага берган ваъдам бўлди бир «Хўп!»

Мен ўзим ҳам бир ваъдани бераман-да.
Турли ишлар орқасидан қўйиб танда,

Шу ваъдани бажаролмай уяламан.
Гуноҳимни кечир, Кўкан, бераман тан...

Шу яқинда Кўканвойдан бир хат олдим,
Мазмунидан уят сирин ичга солдим.

Кўкан мендан гина қилиб кўп ёзипти,
Етти пуштим ўлигига гўр қазипти.

У ёзипти: «Баракалла, ўртоқ шоир,
Қани дўстлик, оғайнилик, ҳавсалам пир.

Уч йил бурун саргузаштим дoston қилдинг.
Коллективга киргил, деган ўзинг эдинг.

Нодон эдим, Қулунтойда бир жувозкаш,
Якка рўзгор, ҳунар билмас, белим обкаш.

Кўпчиликка қўшилмаган, гўл, тортинчоқ,
Шарифбойдай бой-қулоқда бир ўйинчоқ.

Бир тишлам нон, шулон шўрва — ювиндиси,
Менга овқат бой хўжалик суприндиси.

Хуллас шуки эгилигин билмаган ёш,
Сендай неча оғайнилар бўлиб йўлдош,

Тушунмасдан тортинсам-да, колхоз сари,
«Катта хирмон қизилланса чиқмас чори».

Сўзлари-ла аъзо қилиб қўйгандингиз,
Сен йўқолдинг бамисоли қордаги из.

Икки ўртада сўз бергандик, томирмиз деб,
Зуваласи айрим битта хамирмиз, деб.

Аҳён-аҳён газетларда кўринасан,
Ўқигунча ёпишаман жуда жазман.

Соғинаман, сўкинаман, хотин ҳайрон.
«Ада, тим?» деб сўраб қолар қизим бийрон.

Қўрқма, келсанг достонингга гап топилар,
Бузоқликдан ўсиб чиққан шунча филлар.

Колхоз тўйин, усти-бош бут, плани тўлган,
Қулоқ, имом, сўфиларга тегмас сўғон.

Гуркираган сўлим турмуш, ўзинг тан бер,
Унумли иш, оддий қўллар — машин — конвер.

Тағин, қайдам, дostonга не керак экан,
Келувингни кутиб қолиб, дўстинг — Кўкан»,

Қулоқ-чаккамга урилгандай кучли шаппот.
Дабдурустан бу хат қилди жуда ҳам мот.

Қайтаришга қўл тутарли важ-қорсон йўқ.
Кавшанувчи отдай қолдим лабда сўлиқ.

Колхоз сари

Ҳавсаланинг тевасини қўмлаб олдим,
Кўрна, ёстиқ бўктаргисин қўлга олдим.

Озиқлик от ҳоримайди — бир оз тўқоч,
Одимларим санай кетди ердан қулоч.

Меназ супоҳ, қўним олис, колхоз сари,
Уроз улуғ, ҳар мижжада ўн беш қари.

Кўканчани юпатгали кетмоқдамен,
Ёзмоқчиман дostonларнинг энг тамтамин.

Тишиқ кўкка яғрин берган шу кенг дала,
Улуғ шахмат тахтасидай ола-була.

Чевар қизлар қирқ кокили каби текис,
Сонсиз жўяк ҳансирайди бўла-тўкис.

Бахт келини бўйнидаги маржон каби,
Ҳар туп ғўза шохларида кўсак сафи.

Жуда оддий — ҳар туп пахта, чинин айтсам,
Севги билан кўкармишдир, завқ билан дам,

Умидлар-ла чечакланмиш ва меҳрибон
Диққатлар-ла япроғига югурган қон.

Кўм-кўк кўкка панд ургувчи кўк япроқлар,
Кўз қулочи сиғдирмаган кенг йироқлар,

Кўкси ишонч, қўли исси бўлган киши,
Шу кўклар, шу қўлларнинг қилган иши!

Булар кимдир? Белбоғига қистирган бар.
Уфқларни эгаллайди, қувноқ лапар:

«Қатор-қатор карвон бизнинг карвондир, ёр-эй,
Бўйнига таққан маржон қизил маржондир.

Коллективсиз бағринг тўла армондир, ёр-эй,
Коллективнинг боғи чаман, ўртоқлар...»

Бу лапарлар зириллатди асаб уйин,
Бу лапардан емирилди бир дамлик тин.

— Салом, дўстлар, ҳормасинлар ишлар билан...
— Эй бормисан, салом,— деди ҳамма бирдан.

Қўллар ўтди биқинларнинг орасидан.
— Қалай, соғми, бола-чақа — эсон-омон?

Е, товба-е, шу азамат Кўканчами?
Буқа каби семирибдир — беш пуд ками,

Қора бурти кўкка ўсган, бет қип-қизил,
Лас яктадан ўмров керган, сўзга эпчил.

Жўякларнинг орасидан одим отиб,
Астойдил қойиш билан ҳазил қотиб,

Рўпарага келди, сиқиб қўлим олди.
Қалбим дўстлик илинжи-ла завққа тўлди.

— Қалай,— деди — хат ёзмасак келмайсан ҳам,
Иш шаҳридан, иш қишлоғин қай ери кам?

Етаклашиб бордик колхоз саройига,
Ўрмалашар унда талай бола-чақа.

— Ясламиз ҳам муваққатан,— деди Кўкан,—
Шу саройдан бир жуфт уйни эгаллаган.

Қора кўзли дўндиқ ёш қиз очиб қўлин,
Югургилаб, қучоқлайди Кўкан бўйнини.

— Амакиси ҳали буни танимайди,
Амакиннга салом бер-чи, қизим,— деди.

Кўз нурларим, илиқ ипак — тўр сингари
Уралади пок бўғинлар юзи сари.

Юкни қўйдик, Кўкан қайтди ўз ишига.
Ҳордиқдан сўнг якка чиқдим мен кезишга.

Янглишмасам ўзим билган «Ленин» колхоз
Уч йил ичида шунчаларми бирга — ўттиз,

Қадами-ла танимаслик ҳолга етган,
Тошлоқ, кўҳна дўнгсалиқдан жаҳон битган.

Қайда рост иш, ўша ерда — покиза нон,
Мана қайда чин зарбдорлик, ҳалол виждон!

Қаршидаги шу тахтада кўрсатилган
Зарбдор сонлар аниқ турмуш билан тўлган:

Юз, юз олтмиш, икки юз қирқ — шу уч саноқ,
Уч йил қатор унум олиш кўрсатган фарқ.

Озод меҳнат ўғитларин шимган гектар
Пудлар эмас, тонналарни ваъда этар.

Турмуш чизган рақамлардан жонланиб тик,
Ҳисоб — турмуш, турмуш — бизда социалистик.

Минутлари план бўлган ҳар иш кунин
Бу тахтада тинглай олдим шахдам унин.

«Сайл ҳам сайл, саргардон ҳам», оғилхона,
Етти буқа кавшанмоқда ялқовгина,

Келажакда яхши насл чорва учун,
Дўнг манглайда қизил кўзлар гириқ, сузгун.

Оналарнинг бағри каби иссиқ, ёввош
Катакчадан мўралашар, «Қўси», «Оқ», «Мош».

— Салом,— деди таниш кўзли, ёш бир жувон,—
Кўкан акам кўрдиларми? Келинг. Қачон?

Саломлашдик. Бу ким эди? Ҳа, танийман,
Кўканжоннинг турмуш дўсти Холпош экан.

Уч йил бурун тўйни бирга қилган эдик,
У вақтдаги Холпош эмас, бийрон, тетик.

Колхоз умум ошхонасин ишчисимиш.
— Бекор туриб бўлармиди, шунча юмуш.

Ҳали замон овқат чоғи бўлар,— деди.—
Кўкан акам чопиқ — ишдан келар,— деди.

Бу кенг бино: колхоз буғдой омборикан,
Ҳар томонга «Чекиш мамнуъ» деб битилган.

Туйнугидан кўринмоқда: қоплар тўла
Олтин каби тўқ донлари тоза, бўла.

Янги элат

Қайси кўча, қайси элат, қайси қишлоқ?
Икки юзга яқин уйлар қатор, оппоқ.

Уч йил бурун бу уйларнинг ўрни яланг,
Тақир, хирмон тепа эди бурқиган чанг.

Рост ишласанг тилак ҳар пайт олчи экан,
Колхозчилар, эр йигитлар терни тўккан.

Пахтачилик истиқболи масаласи,
Ҳар йигитнинг чин армони ва ҳаваси.

Зарбдорлик одат бўлган бу қишлоқда
Ҳам мамлакат, ҳам ўз орзу тик оёқда.

Ким айтолар бу колхозга бўлган аъзо,
Турмушидан қарол каби кўп норизо.

Батрак каби юртдан юртга кўчади, деб,
Иш, нон сўраб капалакдай учади, деб,

Кураш, иш, нон, ўз синфининг севгиси-чун
Тер тўкишга ўз юртингда кўрсат кучинг!

Ялтираган кетмон каби қуёш аста,
Чўкиб борар ғарб уфқидан бир оз пастда,

Шафақларнинг акси уриб, бет лола ранг,
Урталикда қуюлмоқда оқшомги занг.

Шудгорларда бригадалар қатор-қатор,
Ялангликда лаблардан шўх қаҳ-қаҳ отар.

Бу ерларда кўпданоқ йўқ азон саси,
Жаранглайди мардликларнинг ашуласи:

«Оқ олтин конида бирликда ўйнанг болалар,
Пахта майдони кўпайсин, қирга чиқсин доналар,
Эски мактаб ўрнига клубу қироатхоналар,

Яшасин дунёда доим кўп хўжалик бирлиги,
Бирлигин маҳкам қилишда партия раҳбарлиги...»

Келар ҳамма қўра томон ишлар тугаб,
Ўз орада ҳазил, гурунг, чандиш ва гап.

Онг маданий, иш маданий, шу турмуш ҳам,
Маданийдир Холпош айтган у юмуш ҳам.

Иш кийимин ечиб ювиниш, дам ҳам бир оз —
Ҳордиқ, олиб, ошхонада — озода, соз.

Якка қозон ёлғиз уйда ҳеч қайнамас,
Коллективнинг дош қозони шахт басма-бас

Уйнагандай тўқ масаллиқ биқирлайди.
Қошиқ, чойнак, стол, стул шиқирлайди.

Ярим соат ўтар-ўтмас ейиндилар,
Оралиқдан биров туриб:— Ҳой ўртоқлар,

Тарқашмангиз ҳамма қизил чойхонага,
Зарур бир иш солинажак ўз орага,—

Деди, оқди ҳамма аста шу тарафга,
Мен ҳам кирдим шу гурунг, шу қувноқ сафга.

Режа ва натижа

Кўрилажак масала ҳам нозик экан:
Колхозчилар қурултойи келиб етган,

Ана шунга вакил сайлаш қаралармиш
Ва колхознинг ишларидан рапорт бериш.

Анча жиддий, ҳамма эркин, ҳамма тийрак,
Масалага ўз фикрини берса керак...

(Мен мажлисда нутқ, қарор, музокара
Қандай ўтди бошдан-оёқ айтмай сира.)

Тўғриси мен Кўканвойдан олган фактга
Чин-чинидан тўғри келиб қолдим мотга.

Бир колхознинг чин юзини кўрмай асло
Шеър, дoston ёзиш учун қилай ҳаё.

Мажлис ботир, кескин сўзли, дағдағадор
Шу рапортни бериш учун қилди қарор.

Чин турмушнинг факти бўлган бу бир рапорт,
Зўр гулхандан келтирилган бир лахча ўт,

Берилажак мақтов билан қурултойга,
Эндиги сўз ўқиш учун Кўканвойга:

31-йилда 146 хўжалик эдик, ҳозир — 461 хўжалик.

31-йилда 200 гектар еримиз бор эди. 33-йилда — 978 гектар.

31-йилда ҳар гектардан юз пуд, 32-йилда 160 пуд ҳосил олган эдик. 33-йилда 200 пуд ҳосил оламиз.

305 хўжалик сигир-бузоқли бўлди.

31-йилда бир меҳнат кунни 1 сўм 20 тийин ва 2 кило бугдой эди. 32-йилда бир меҳнат кунни 2 сўм 15 тийин ва 5,4 килограмм бугдой бўлган эди ва бу 33-йилда бир меҳнат кунни учун 3 сўм 50 тийин ва 7,1 килограмм бугдой бўлувини мўлжал қиламиз.

Аъзоларнинг 83 проценти зарбдорлар.

Хотин-қизларнинг умумий ишида иштироки 99 процентга боради.

31-йилда саводдилар 12 процент эди, 33-йилда — 97 процент.

Ишларимизнинг 63 проценти машиналаштирилди.
123 хўжаликка янги уй-жой солиб бердик.

Мот қолмайми, ўзим кўрган батрак Кўкан
Қандай сўзга, қандай онгга келиб етган!

Уч йил бурун колхоз кириш мажлисида,
Минг андиша, минг қўрқувни қилган пеша,

Домла-имом ва отасин ўғитларин,
Қулоқ Шариф, мироб Ҳожи қутқуларин

Ойболдоқдай қулоғига сирға қилган.
У йўлсизлик, у зулматни қандай йиққан

Ва бу кунги минбардаги шу бийрон тил
Қай устанинг шогирди бу, қандай эпчил!

Сатрларим ёзилмоқда севги билан,
Бир севгики, жимирлайди ҳар пўлат тан,

Биз атиги ерда, кўкда, ораликда,
Гумроҳ, кўҳна мазлум қишлоқ хўжаликда

Инқилоблар, қурилишларгина эмас,
Ҳатто ҳислар бу ҳаводан эмди нафас.

Асабларнинг марказини олиб қўлга,
Зеҳнларнинг ишлашини солдик йўлга,

Янги дунё, янги киши, янгидан из,
Биз жамият қурмоқдамиз, у — синфсиз,

Рәпортдан сўнг қурултойга сайлаш кетди.
Раис туриб сайланганлар сонин айтди:

— Зарбдорлардан бригадир Кўкан, Ниёз,
Шу икковга тарафдорлар берсин овоз.

Севнич, чапак, мақтанишга лойиқ отлар
Жилмайишган лаблар билан кўриндилар.

Мажлисдан сўнг Кўкан билан бирга эдим,
Саройдаги жойда қолмай уйга кетдим.

Кўкан билан отамлашиб

Янги уйдан бири унга теккан экан,
Дарвозаси қўшқанотли, шифтга етган.

Чой қайнатиб бизни кутар экан Холшош,
Ёғоч катда ухламоқда қизи ёввош.

Иш жойида, адрас кўрпа, парқув ёстиқ.
Режа десанг ўрта қўлдай нозик, дўндиқ.

Мис баркашда жағиллайди рух самовар.
Роҳат қилсин, майли ҳақли, у сазовор.

Не кўрмади шу йигит бош тўқол йўрға,
Бир тишлам нон ўз қўл кучин олиб зўрға.

Яна меҳнат, туртки, юпун, қиш куни оч,
Қаландардай хона бардўш, кўрмай умоч.

Энди ҳақи — ола олган чин ҳуқуқни,
Ота олган елкасидан зулук юкни;

У пролетар курашчилар билан бирга,
Тиззасидан ботганда ҳам қонга-терга.

Бой-қулоқни синф каби ерга кўмган.
— Қани бошла саргузаштини, ўртоқ Кўкан,

Уч йил деган оз пайт эмас, тугал умр,
Курашингни сўйла, кураш ҳаёт — ҳузур.

— Шундай қилиб, ўн-ўн беш кун хаёл сурдим,
Баъзан гуноҳ, баъзан макруҳ кўриб юрдим,

Толемдан ўргилайки, курс очилди,
Шу курс билан ишим оз-оз олдин жилди.

Колхозимда овқат-озик «сен же, мен же».
Бир неча ой уннаб бўлдим тракторчи.

Кўпчилик ҳам ота-она, деган каби,
Сўзга кирди синфий ҳиснинг юмуқ лаби.

Биринчи йил гектаридан юз пуд олдик,
Эру хотин меҳнат ҳақин қопга солдик.—

Кўкан ипдан-игна бари саргузаштин,
Қайта бошдан туғилишнинг ҳар бир қатин,

Усиш, тўйиш пояларин сўйлар эди,
Бирдан ўчга тўлган кўзни очиб деди:

— Мана кураш эсдалиги, яхши қара!—
Бўксасида бир суямча ямоқ-яра.—

Бу муштумзўр Шарифбойдан сўнгги «ёдгор».
Бултур кузак партиячейка ва бир қатор

Фаоллар-ла, биз уйини таппа босдик,
Мол-мулкига ёппасига печать босдик.

Қутурган ёв эртасига тонг чоғида,
Қуйи беткай тўқайликнинг қучоғида,

Шудгор томон ўтганимни кутар экан,
Шу еримга қадалгандай бўлди тикан,

Олиш кетди, қонсирадим, лабим қақроқ —
Нима бўлди эслолмайман ортиқ... Бироқ

Кўз очганда каравотда ётган эдим.
— Шариф қани, тутилдими, келтирган ким?

— Қочган эди, бир ой бурун қўлга олдик,
Тутилишин ҳикояси жуда қизиқ.

Қув Шарифбой соқол-муртин тарашлаган,
Чўт қўлтиқлаб, колхоз сари йўл бошлаган,

Биздан нари уч қишлоқнинг колхозида
Ҳисобчимиш, пўрим ойнак шум кўзида,

Шундай ёввош, кўкдан тушган малоика,
Бир текшириб кўрилсаки, ишлар чикка...

Биз албатта жим қолмадик,— дерди Кўкан.—
Бу шудгордан ёндирилди қанча тикан.

Кўкан йўли бой бир тарих, тугал дoston,
Бу дostonда бирлашадир миллионлаб жон,

Бу дoстoннинг қaҳрaмoни бутун синф,
Бу дoстoндa кураш, ўлим енгув ва чип.

Бу курашнинг қўмондони партиямиз.
Бу енгувнинг нашъасидан кўнгилда из.

Зарб майдони социалистик қизил Ватан,
Бу майдондан супурилди кўп ифлос тан.

Бой-қулоқлик куйди сассиқ бир увада,
Товушимизга келар минглаб акс садо.

Ер куррасин пролетари ҳар бурчакдан,
Капиталга қарши ўлим, кўзгал, сафлан!

Чўнтагидан кулимсираб зарбдорлик
Дафтарчасин олар экан юзи ёруғ.

Кўкраклари қабарарди ҳансирашдан:
— Бўшашмадик ҳали,— дерди,— биз курашдан,

Пахта учун, чин истиқбол, унум, сифат.
Зарбдорлик, мусобақа, сўнгра албат,

Кўнлик ҳақим етти кило беш юз грамм.
Меҳнатда ҳеч қилганим йўқ қилча фирром!

Кўкан сўзни тугалларди, ўқтин-ўқтин,
Авж оларди Холшош қўйган бир патефон.

Қолган эди суҳбат билан тонг ёришиб,
Сигир мағрар эди ялқов бир кернишиб,

Ёмон эмас, семизгина, ёлин катта,
Нонуштага қаймоқ, қатиқ мўл, албатта.

Баланд тутдан қичқирмоқда бабоқ хўроз,
Жавобига теваракдан минглаб овоз.

Колхоз тўйин, унум юксак, аъзолар тўқ,
Ортиқ бизда камбағаллик батраклик йўқ.

Ёзай дейман қалбим туйган ҳавасини,
Қалам, қоғоз забт этмайди ҳаммасини.

Қолган сўзлар тутқизмади ўз баридан,
Кўкан айтди қурултойнинг минбаридан.

[1930—1933]

ЭГАЛАРИ ЭГАЛЛАГАНДА

Муштумзўрларни сиф сифатида тугатамиз!

I. Кириш

Утганлардан қолган ёқимли мақол:
«Ўғлим, ўриш кўриб, сўнгра бўзни ол!»
Бошлар экан Мусахўжа достонин.
Уруғ, аймақ, томирга тепган қонин —
Бир сидирга маржон янглиғ тизайик,
Сўнг қолганин саёқланиб кезайик.

II. Отаси ким эди?

Мусахўжа шажараси йироққа,
Дини ислом энг бошлаб чиққан ёққа,
Ер киндагин тортган шоҳи мардонга,
Ҳайбарни титратган шеро Яздонга,
Ўз сўзича бориб тақалар эмиш,
Занги ота, Хуббилар тоғалар эмиш.
Бобоси худонинг туққан жияни,
Онаси Бумарям сингли экани —
«Қуръон»да, «Ҳадис»да битиклик эмиш,
Зотлари ҳар ёқдан еткилик эмиш.
Шунинг-чун бобои бобо калони
Эшонлар экану элнинг султони.
Ўз туққан отаси — Занги отанинг
Эшони доврўғи оқ пошшога тенг.
Чорвада — қўй, кўзи, қази, ҳам қимиз,

Ҳафтада тортиққа келиб назар қиз,
Муридлардан бошқа юзлаб чорикор,
Минглаб мардикорлар қилиб кишту кор,
Поёнсиз қирларда қўш-қўш коранда,
Бир дамли вақтларин қилмасдан канда,
Жанобнинг хирмонин туярлар эмиш,
Кучи бор ҳам қудрат тақсирга емиш.
Шарбатлар тўккувчи уч юз ботмон боғ,
Омборда — унумлар, йиғимлардан тоғ,
Юз-юзлаб хумларда ширнию асал,
Мавизлар — олтинлар бозорга маҳтал.
Тақсирнинг қулимиш ҳар оч-яланғоч,
Пўлат сандиқларда тиллали саноч...

Муса шундай «улуғ даргоҳ» эркаси,
Пирнинг ўғли гўл муридлар серкаси,
Чотқолларда тошдан-тошга сакровчи
Қўзичоқдан Мусахўжа кўп жажжи,
«Пирвачча» деб тўла сийланар экан,
Толиқ оёғига қадалса тикан
Жанобнинг юрагин босиб чарви ёғ,
Олтмиш уч ўлиб, қолдирибдир доғ.
Муса ўз отасин бор давлатига
Бир ўзи бийлик-ла бўлмишдир эга.

III. Қора байирнинг чови кўпирган йиллар

Янги пирни қутлашга узоқ-ёвуқ
Эчки, биров — туя, бириси — товуқ
Совға-салом назир оламбоҳ бўлиб,
Ортиқлардан энг сўнгги ҳужра тўлиб,

Талтайиб бахтларга кўмилган Муса
«Ха» деса тайёрмиш нимаки деса.
Успирин, бир янги никоҳ ҳар куни,
Ишратдан холимас куни ҳам туни,
Мингларча ботмондан ортиқ сувли ер,
Қўшчи-қўланчилар тинмай тўкиб тер,
Кузакдан ҳосилин келтирадилар,
Узлари даҳякка телмирадилар.
Чорвада уч минг бош гунон бўрдоқи,
Чўпонлар ғам чекур, тўймас томоғи.
Етти юз жуфт эргачи, туя, бўталоқ,
Сарбонлар «қуллуқ», дер кўрсалар ялоқ.
У ерда бўз айғир, жийрон, саман той,
Тотилар, тўпчоқлар қўзи қуралай,
Сағриси эгарни, бўйни тизимча —
Кўрмаган йўрғалар гали келгунча,
Сайислар, қароллар қон, зардоб ютиб,
Мусанинг амрига турар кўз тутиб.
Кийик поча қамчи, ипак бўктарги,
Қорабайир гижинг мисоли карки,
Эрта-кеч улоқдан кўпириб чови,
Бир нафас тўхтаса қирговул ови
Кўпинча кўрсатиб куч, ғайрат, виқор
Муса ўз қуллари устидан боқар
Чорикор кетмони, чалғиси марза,
Четини пуштадан эгрироқ олса
Шу онда Мусанинг чиқарар қаҳрин,
Ўримдай, ўримдай қабарар яғрин.
Бириси нос отай деб тўхтадими,
Етти пушт сўкилур бир соат ками.
Чорвада бир қўзи гар бўлса йўтал
Чўпоннинг ёқасин ушлайдир ажал.
«Парвариш кам бўлган» деб, юз карра
Етқизиб урадир, ўласдай дарра.

Полада сал тумов бўлса бир бузоқ —
Подачи Мусанинг даргоҳига оқ.
Йилқидан бирови нушхўрд чиқазсин —
Отбоқар эс борда гўрини қазсин.
Хулласи, Муса бу давлатга мағрур,
Истаган қирида базмини қурур.
Отасин бойлиги Мусага урвоқ,
Мусанинг тўқлиги ҳисобга муғлоқ,

IV. Машҳур кеча

Бу оқшом шафақда бир қизиллик бор,
Эрта тонг кун балки мусаффо туғар.
Бу оқшом ҳар киши, ҳар жонга машҳур,
Бу оқшом тобида туғди Октябрь.
Муса бу ардоқли кечни уйқуда,
Ҳар галги бепарво лазиз туйғуда
Эндиги келимлар завқидан сурур
Эмарак, эловсиз қаршиламишдир.
Чиндан ҳам лаззатли шундайин бир туш,
Еттинчи жаннатнинг хўжайинимиш.
Ўртада қурилган оқ намаг ўтов,
Тўғаракда ҳур қизлар қўл боғлаб ясов,
Ҳар ишга «Лаббай», деб турган эмиш,
Лаганда қуш гўшти, ранго-ранг емиш.
Давлати бўлганмиш зиёд минг-минглаб,
Шундайин бўлса ҳам кўнглин ғаш ялаб,
Губорсиз осмонда бир ёруғ юлдуз
Мусага азоб-ла олайтириб кўз,
Пориллаб ёнарди, нури бир ханжар,
Ҳар қандай қудратга етар — бир санчар.
Жаннатнинг муҳташам боғи — саройи,
Булбуллар, қумрилар, тўтилар найи,

Юпатиб ўшамас эди Мусани,
Бир тўнгатк спигари қучиб тиззани,
Борлиққа телмирар эди шуурсиз,
Ишвалар, нозлар билан бир ҳур қиз.
Суришиб Мусанинг қўлтиғига бош
Суқарди, қичиқлик билан чимриб қош.
Муса ҳам давлатга дам бермас учун
Қалтироқ билакка йиғиб ор кучин,
Ҳур қизни қучоқлаб, ўпиша кетди.

* *
*

Шу дамда борлиққа гулдурос етди.
Дунёни қоплади даҳшат тумтароқ.
Ҳар нарса йўқликни енгувчи яроқ,
Жаннатлар титради зарб даҳшатидан,
Ғулмонлар қақшади куч ваҳшатидан.
Кўкдаги бояги юлдуз кўп мағрур,
Мусага забт билан уриб ханжар — нур,
Жаннатин, ғулмонин, ҳурин, кавсарин,
Худосин, арш аъло курси асарин
Борлиқдан йўқликқа кўчириб бутун
Ўрнида қолдирди хаёл — бир бутун.
Муса бир уч-қирсиз дарёда ҳайрон,
Қирғоққа чиқмоқчи фақат беомон.
«Топшириб ўзини муҳит эркига,
Муҳит гирдобида бир сомон парча,
Вазмини қолмасдан бир узук қилча,
Бир похол чўпидай оқиб борадир.
Ҳар ишни кўргулик, ҳақ, деб борарди»¹.

¹ Бу беш йўл Чўлпоннинг «Сомон парча» деган шеърдан.
(Автор эскартиши.)

Муса уйғонганда босган эди тер,
Тишда, ҳақиқатан, яшин, даҳшат сел.
Борлиқни бузгудай момагулдирак,
Бўронлар кучидан қарс синиб терак,
Булутлар ёрилиб, тигдай ўт-чақмоқ
Хар қачон тароқ гум, тароқ, гум тароқ.
Муса бир телбадай ўзича сўйлади,
«Кўп ёмон босириқдим», деб ўйлади.
«Толесиз кеча»нинг тонги ёримай,
Қўрқувдан кўзига ҳеч уйқу келмай,
Шу қадар ёлғон тонг отгунча бедор,
Чорқулни ўқиди юз қайта тақрор.

V. Шу кечанинг биринчи тонги

Соатлар кечдилар, бўронлар аста —
Тиндилар, булутлар тарқаб нафасда
Даҳрнинг хўрози мағрур урди бонг.
Бир фарах, бир нашъа, бир насимли тонг.
Севинчининг этаги бўлиб лолазор,
Эр қуёш жилмайди, ҳаво беғубор,
Бир тўйим ҳам нафас олишга торлиқ —
Қилувчи кечаги тўзонли борлиқ
Йиғилар сўнггидан кулган қиз каби
Кенг уфқ шабнамли, жилмаюр лаби.
Сўзанак, болари, чумчуқ, мусича,
Бўз айғир, новвослар, таналаргача
Бариси гивирлаб бир ем, бир сурур,
Мусаффо эртадан эмиб завқ, гурур,
Хар қандай тизимча, занжир, бўғовсиз
Ложувард, кўк, яшил қирга қўяр из.

Негадир, шу сатаиғ ҳаётдан бир иш —
Тополмай Мусанинғ кўнгли чексиз ғаш.
Соврилған тиллалар каби ҳар япроқ
Мусанинғ чирк босған қўлидан йироқ.
Шовва шивирлаб қилур ҳақорат,
Ариқлар сув бермас, қилса таҳорат.
Бир нафас ясланиб дам олай деса,
Чўкиртак қадайди ёнбошга майса.
Болари, капалак, олтин сўзанак
Чизиллаб қиладир Мусани мазак.
Сойдаги бебошбоғ буқача гижинғ,
Шаталоқ отадир, гўёки пичинғ —
Қилгандай беҳадик кавшайди ғарам,
Демоқчи эмасмиз Мусага қарам.
Муса бир ҳайқирмоқ бўлиб қаради.
Ҳайқирмоқ беш қадам бормади нари.
На мурид, на қарол, қуллардан дарак.
Муса — зоғ, турмуш — боғ, давр — тартарак.
Зар киприк қуёшнинг майин кулиши
Олдида енгилған сўник шам иши
Ҳар қандай парвона, қўнғиз, капалак,
Куювчи бир қурбон кутмаса керак.
Муса ўз тақдири учун бир нафас
Уксинди, афсуски, кесак эримас.
Зўр билан узоқдан келған қатра ёш
Дийдадан чиқмайин қотди худди тош.

VI. Мудҳиш бир хабар

Шу тонда қайдандир бир отлиқ нафар
Зуд елиб шипшитди шундай шум хабар:
«Кечаги бўронлар, гулдураш, тугён

Ўз кучин бурди-да бойлигинг томон,
Чорвалар, подаалар, туя, йилқилар
Устига ирғитди яшинлар қатор.
Тарқатди, тўп-тўпга бориб айирди,
Уларнинг кетидан чўпон, чорикор,
Сорбонлар, сайислар, қарол, мардикор,
Коранда, қулларинг ҳайдаб ўтдилар,
Билмадим у дуркуи қайга кетдилар».
Муса бир яшинда қолган терақдай
Йиқилди бир таянч, тирак тополмай.

VII. Жаҳон титраминш

Муса ўз ҳушига келганда яна
Иккинчи бир хабар, тўлқин пўртана
Ғайрат-ла Мусани йўқлик бағрига,
Жаҳаннам тумани чуқур қаърига
Эркига қўймасдан тортмоқда эди.
Ўлгундай қўрқувли хабар шу эди:
У мудҳиш кечадан соғ қолмабди шоҳ,
Яшинлар зарбидан топмайин паноҳ,
Саройлар, қасрлар, каниз, малика,
Кири тож, тахтлар бўлиб тик-тикка,
Зиндонлар, занжирлар, дор ҳам манжапоқ,
Ҳаммани бузибдир кучли ўт, чақмоқ.
Ҳар ёнда ишчилар дови ҳукмрон,
Уларга эргашиб аскар ҳам деҳқон,
Гулдураш, туғёнлар шу кучнинг кучи,
Ҳар қайда мазлумнинг золимдан ўчи.
Тангри, дин, «муқаддас» мулк ила сарват,
Хўжайин — оёқлар ости, беҳурмат.
Қадоқ қўл, шер билак, ямоқли сака,
Жаҳонга кучгина бўлганмиш эга.

Мусанинг қуллари шуларга эргаши,
Ҳар ёқда курашмиш, курашмиш, кураш.

VIII. Жала кўпигидай бир дамли бахт

...Даврнинг чўлини олмай нафасин,
Бир қатор ҳайдади йиллар галасин.
Шу ўтган йилларнинг икки бошида
Узини тинчланган сезарди Муса.
Унинг-чун янги бир иқтисод замин
Туғилган каби, у ўз хўжалигин
Қайтадан тиклашга уриниб кўрди,
Ургимчак йиртилган тўрларин қурди.
Зим-зимдан гивирлаб Муса туллак, қув
Етти жуфт қўш хўкиз, қирқ ботмон ер-сув,
Кўрада қўйлари, ўн уч от, қулун,
Бутлади мол-яроқ, хўжалик бутун.
Фақат бу давлатлар жала кўпиги
Сингари бир дамли бўлиб атиги,
Қишлоқнинг батраги, қароли ўсди.
Бу қудрат ёв синф Мусани тўсди.
Мусанинг толеи шўр босиб яна,
Курашчи қуллар ҳам денгиз-пўртана —
Кабӣ бир шижоат, гурурлик билан
Илҳомлар олароқ кураш элидан,
Ҳар ёқда куч, қудрат кўрсатиб ясов,
Мусалар зидига қўзғамоқда дов.
Қишлоқнинг батраги, ерсиз деҳқони,
Ҳаммасин юракда кўпириб қони,
Курашчи эрлар-ла бирлаша кетди,
Ўзи-чун янги кун кўзлаша кетди,
Мусанинг мулкига айлантириб юз,
Ўзаро юргизиб шундайин бир сўз:
«Ер, тупроқ тер тўкиб ишлаганники,

Бузилур муштумзўр бойлигин чеки,
Биз янги бир дунё қурмоқчи экан,
Муштумзўр, яккалик йўлда ғов-тикан.
Бир текис зарбдор оғир қурилиш
Йўлида кўринган ҳар хил бурилиш
Шу салмоқ, ғайратлар тўлган билакнинг,
Хаёлмас, ҳақиқат бўлган тилакнинг
Душманга беражак ўлим зарбини,
Синфга қарши куч синф ҳарбини
Қандайин зўрлигин тотиб кўражак,
Бизларнинг боғларга чирмалмасин печак.
Муштумзўр синфдай тугатилажак,
Ерларни кучгина эгаллаяжак.
Биз бутун бойликни ўз қўлга олиб,
Ерларга жамоат режасин солиб,
Зўравон бирликлар ташкил қиламиз,
Табиат бизнинг қўл олдида букиб тиз,
Бизларнинг ирода ҳоким бўлажак,
Ерлардан унгуси пахта — гул-чечак.
Биз қурган дунёда ҳеч оч-яланғоч,
Ҳеч киши бўлмайди бир бирга муҳтож.
Биз қуриб колхозлар, совхоз, коммуна,
Бўлғумиз жаҳонга олий намуна.
Биз фақат ўз учун, ё ўзлар учун
Фойдалар, бойлиқлар қўзламас, бутун —
Ишларнинг асоси бирлик ва ҳашар,
Биз қурган дунёда тенг бўлур башар».
Улар ўз фикрида янглишмас экан,
Батрақлар бир сўзли айтгани айтган.
Эртаси қишлоқда ўтказиб йигин,
Эзмоқчи бўлдилар Мусанинг жигин.
Йигилди камбағал, батрақ, ўрта ҳол,
Гоҳ битим, гоҳ қарор, гоҳи сўз, савол.
Йигиннинг бошлиғи тушиб орага,

Туз сепди Мусада бўлган ярага,
Сўзларни тўхтатиб, қарорни олди,
Уқиди якунин, овозга солди.
Битимда ёзилган эди: «Муштумзўр
Мусанинг бойлигин тугатиб, бир зўр
«Қизил тонг» исмида колхоз тузамиз,
Муштумзўр саноат кучин бузамиз.
Урнига колхознинг, совхознинг соғлом
Саноат қудрати қўйгуси қадам.
Мусада на бўлар ғалла, мулк, қурол,
Ер, ҳайвон, уруғлик, бошқа ўлик мол.
Ҳаммасини хатлаймиз, колхозники, деб,
Ерларнинг борига пахталар экиб,
Тўқувчи фабриклар ёлчигай бутун.
Пахта деб четларга оқмас бор олтин».
Бу қарор Мусага урди тигини,
Батрақлар тўғридан эзар жигини.
Муса хўп билдиким, оқибат хунук,
Юраги тинимсиз урарди дук-дук.
Кўзларни шамғалат қилиб орадан,
Муса ўз уйига чопди толмадан...

Х. Муштумзўр ваҳший

Кўзидан ўт чақнар мисоли ваҳший:
«Бу ишни бошқалар сезмаса яхши!»
Шолисин кўмдирди, пахтасин ёқди,
Отлар оёғига катта мих қоқди.
Бир сигир, бир ҳўкиз, қўйин бўғизлаб,
Терисин яширди, гўштини тузлаб.
Омочнинг тишини ташлаб ўрага,
Узини синдириб тиқди қўрага.
Эллик пуд чигитни ёндириб, оз-моз —
Қолганин ҳайдатди мой учун жувоз.

Қўлидан келганча ўз-ўзин талаб,
Кечкурун чойхона чиқди лаб ялаб.

ХІ. Муштумзўр ифвогар

Олдига чақирди бир чойнак кўк чой,
Ултирган батракга: «Ука, Турсунбой,
Бу қандай замона, тушунолмасанг,
Узимча бир бийлик қила олмасам?
Эшитдим, тузмоқчи бўлибсиз колхоз,
Рўебга чиқишга ҳеч етмайди кўз.
Кўпчилик райин кўр — бир тарқоқ пода,
Бириси — иссиқдир, бири — шаббода.
Қўйчивон кўп бўлса қўй харом ўлур.
Бари бир бу колхоз — тарқар, бузилур.
Ҳали ҳам келингиз, бирга ишлайик,
Бир тишлам нон топсак бир тишлайик.
Еримни сизларга даҳякка берай,
Тепада отангиз каби ўлтирай.
Ҳадеб пахтадан нима ҳам чиқар,
Бу пахта деҳқонни қарзларга тикар.
Сен шуни айтиб кўр катталарингга,
Муса, де, қанча, де, пул ила танга
Сизларга керакса берармиш, дегин.
Майли, де, овқат ҳам кийим-бош текин.
Турсунбой, ҳаммамиз акаю ука,
Сен ахир бир бундай ўйла танангга?»—
Деб батрак Турсунни алдамоқ бўлди,
Турсунбой бу гапни эшитиб кулди.
«Бой акам, ҳали хом санаб чучвора,
Ифвога учмаймиз бўлманг овора!»—
Деди-да, бир ирғиб турди ўрнидан,
Мусанинг тарвузи тушди қўйнидан.
Эртаси батраklar — курашчи эрлар
Мусани тугатув учун келдилар.

На кўз-ла кўрсинлар ҳаммаёқ барбод,
Ҳайвонлар киладно муштумзўрдан дод.
На шол, на чигит, ҳўкиз, сигир йўқ,
«Бор будим шудир», деб Муса кўзи лўқ.
«Йўқ»ларга учмасдан яхши тинтилди,
Мусанинг ваҳшати аниқ билинди.
Шунда маъмурий йўл билан Муса
Қамалди, тергалди ҳар на бор эса,
Муса шу айблар билан айбдор
У колхоз, совхозлар тузишга айёр.
Камбағал, батракка қилиб ташвиқот:
«Пахтакор ерларга дон экинг фақат», —
Деб, тинмай иғволар, бўҳтонлар қилган,
Ҳайвонни ўлдириб, чигит ёндирган,
Хўжалик асбобин бузиб ва ёқиб,
Отларни ваҳшийча қилмишдир майиб.
Мусанинг шунчалик гуноҳи аниқ,
Муса зўр муштумзўр, ҳаммага таниқ.
Тездан у каттакон суд бўлса керак,
Камбағал деҳқонлар қилишиб тилак,
«Суд шунда бўлсин», деб бермишлар арза —
Суддан ҳам илгари равшан шу нарса,
Мусани кутади энг олий жазо,
Беш мисқол қўрғошин ёки бўлмаса
Ўн йиллик чиллаю висилка, ғурбат.
Суд бизнинг, қонунлар бизнингдир фақат.
Биз пишдик Мусалар билан курашда,
Енгоддик курашда, қурдик курашда.

Тошкент
25/III—30 йил

ХИТОЙДАН ЛАВҲАЛАР

Кириш

Афсоналар сўйлашга
Сўтак тил бурро эмас,
Ёлғонлаш ҳар кимнинг ҳам
Қўлидан кела бермас.

Шанхайдай зўр, шўх шаҳар,
Айтинг, ўртоқлар,
Ўз умрида бўлганми
Афсона талаб,
Афсонавий ботқоққа
Чўмиб ётганда
Ҳар кеч, ҳар саҳар?

Кўзлар ўткир кўра бошлаб,
Сезимлар адил,
Зеҳнларнинг садоқатли
Тонги отганда,
Ҳеч қандайин томошабин
Чўза оларми
Ёлғонларга тил,
Афсонага лаб?

Бу афсона ёки ёлғон
Бир чўпчак эмас.

Ярим оқшом қоронғида
Текис сўйланган,
Ярми порлоқ тонготарга
Атай асралган:
Бир улуғ дoston.

Шандон майдони

Рим қасрининг
Мармар ҳайкалларидай
Ўтаётир мунтазам болдирларга
Ипак кийган оёқлар,
Қумга танга из солиб,
Лак туфлининг ёнидан
Бамбук, ғаров таёқлар.
Ўтаётир:
Чопиб, илон из солиб,
Рикша аравасининг
Резин ғилдираклари,
Бойвачча йўловчилар,
Бойвачча овловчилар,
От-одамнинг ҳаво тилган
Оч кўкраклари,
Товонлардан яратилган
Сўгал туёқлар,
Типирчилаб зўр Шанхайнинг
Қалбидан қони
Кўпириб ётир,
Топталиб ётир.
Қизғин қумли, ҳеч тинимсиз
Шандон майдони.

Шанхайда кўчалар кўп.
Кўчаларда хиёбон,
Ҳар муюшда бир майдон,
Майдонларда ҳайкаллар
Ва ранггин лавҳалар кўп.
Йўловчи кўзларда из
Қолдирар бу бўёқлар.
Боқингиз:
Тумшуғидан отилган
Ўртадаги тош бургут
Ҳашаматли Шандоннинг
Мақтангани фонтандир.
Қатор текис пальмалар
Ўзун хиёбонининг
Зиңапояларидан
Секин-секин юксалиб,
Ётатурган ўрнингиз
Сатанг кафе-шантандир.
Музика оҳангларин
Шўх тиллари буралиб,
Таиларни зириллатиб,
Ялаб-ялаб ўтадир.
Бу бир янги нотадир,
Бир шўх машраб ва сатанг —
Инглиз хонимининг
Яратгани чарльстон;
Тингламоқлик модадир.

* *
*

Шанхайнинг кўп майдони
Гўзал Шандон сингари,

Шандонни безаб ётир
Кўп ранг-баранг лавкалар.
Талай тош ҳайкаллари:
Юксакдаги мана бу
Қора тошдан йўнилган
Бир қўша тилли аждар,
Чин-Мочиннинг хоқони
Шан-линнинг номигадир.
Мана бу семиз, беғам —
Чордана қурган одам
«Ўлдирмангиз» бемаъни
Ҳадисини сўйлаган
Будда номли «пайғамбар».
Бу мулойим чеҳрали
Бир қўша бармоғини
Кўкка қараб кўтарган;
Папа миссионерлари
Ҳали барҳаёт экан
Шухратини йўқотмас,
Був-Марям харамиси —
Зинодан туққан Исо,
Бу қўллари ичида
Ер куррасин анордай
Эзиб, эммоқчи бўлган —
Чиндилар бир жўшганда
Аламон ичра ўлган
Фаранг крейсерида
Бир севимли капитан
Толумёз шаънигадир
Бу, тип-тик қора «ҳайкал».
Оҳ, афв этинг...
Оҳ, афв этинг...
Кўзлари бу ҳайкалнинг
Бир эгасиз ит каби

Ҳар кимнинг орқасидан
Изсиз эргашмоқдадир...
Бу жонлидир, жонлидир...
Баъзан шивирлар лаби,
Балли, бу жонли «ҳайкал»
Инглиз полициясин
Зарб дасти-чун тикилган!
Кечиринг, тикилмаган!
Бу унинг худди ўзи.
Жонсиз ҳайкаллар каби
Сезимсиз, онгсиз эмас,
Кўкраги қалқар, тушар,
Теп-текис олар нафас,
Муюшларда осиглик
Шаҳар соатларидай,
Ўткинчи халойиққа:
«Ҳовлиқ, пайт ўтди», демас.
Бироқ ҳайкалдай тўкис,
Соатдай оғир, текис,
Бир буйруқ изи сари,
Серрайиб турмоқдадир —
Полиснинг бу нафари.
Шанхайнинг ҳайкали кўп,
Кўп жонли ҳайкаллари,
Шўх, сатанг мусиқаси,
Майдон хиёбонлари,
Ғоятда мақтовлидир
Шандоннинг лавҳалари.
Лавҳаларнинг қийматин
Санъатча тўлалатиб,
Айтиб бера олмагай
Ҳар оддий томошабин.
Бу дostonнинг «бахшиси»
Лондоннинг у каттакон

Санъатлар мактабида
Асло таълим кўрмамиш,
Римнинг машҳур мусиқи
Мадрасасига кириб,
Кекиртагин йиртмамиш,
Парижнинг тамтaroқли
Лувр музахонасин
Хизматига кирмамиш.
Бойваччалар чаманин
Гулларининг тубига
Сочма челақлар билан
Бир қатра сув қуймамиш.
Бироқ:
Бир чўпон бўлиб,
Ғаров ўйиндисидан
Қўпол оҳангларини
Қатор-қатор пирлатиб,
Боғча кўчаларидан
Утган бир чапан каби
Бошбоқсиз яллаларни
Жаранг-жаранг янгратиб,
Кўмир билан бўлса ҳам
Ажва лавҳаларининг
«Шоҳ» асарин яратиб,
«Гулдаста» деб,
Бир даста —
Пиёз тақдим қилажак.
Булар содда ва дўлвор
Фақат — ҳақиқийдирлар.

Сариқ денгизнинг бир оқшоми

Улуғ Сариқ денгизнинг
Кундаги бир оқшоми:

Олтин тонг шафақ билан
Лаб ўпишган
Нилий муҳит устига —
Енгил туманли кўкдан
Рангсиз, юмшоқ ва сариқ
Нозиккина ойдинлик
Секингина тушмоқда...
Теварак совуқ,
Бир ғариблик чўкмоқда.
Қирғоқларда,
Баланд-пастда
Япон, фаранг, англиз
Ҳарб ва савдосининг
Гигант пароходлари,
Ваҳший бир жимжитликнинг
Кўрқинчли ҳайкаллари,
Гаранг қулоқларини
Кенг, улуғ Сарик денгиз
Қалбидан қанотланган
Оғир пишқириқларга
Турадилар, тутиб тек,
Бир буйруқни кутгандек —
Илғовсиз узоқларга
Кекирдакларин чўзган,
Музлаган чўян аждар —
Кўп вазмин замбараклар...
Йироқдан юрак тирнаб,
Айрилиқ шомидаги
Бир ҳасратнинг қўшиғи —
Секин ва оғир учиб,
Денгиз бағрини қучиб,
Майин сингиб бормоқда.
Пароход думларидан
Чироқлар — бир жуфт зангор

Авроқ кўзли илонлар
Тили каби нурларин
Чўзароқ яламоқда
Денгизнинг тўлқинларин.

* *
*

Зангор нур изи билан
Қулоч керган денгизнинг
Қаҳрига бир боқингиз:
Бир карвонга учрайсиз,
Қайиқлар қатор изсиз.
Кузги япроқлар каби
Бемадор титраб,
Майда елканлар,
Теракларга куч тираб,
Қайиқлар писта пўчоқ,
Яқинми ёки йироқ
Йўллариким, бекатсиз
Чиғаниб судрамоқда...
Олдинги қайиқдаги
Юпқа қоғоз фонусдан
Милтираган кучсиз нур
Титроқ тилларин чўзиб,
Карвонни юпатмоқда;
Аллақандай бир «парн»
Заъфарон сочларини
Дарёга чуватмоқда...
Бу карвон Чин-Мочиннинг
Асл ўғилларидир.
Ризқлари бу денгизнинг
Туб-тубига сочилган

Гурбат йўловчилари;
Чинда япон ҳукмининг
Теп-текин қулларидир —
Бу балиқ овчилари.
Шу қайиқда улар-чун
Оналикнинг бешиги,
Шу қайиқда талай чин
Болаларин тақдири,
Шундадир яшаш, ўлим —
Икковининг эшиги.
Бунда улар эрта-кеч
Хўжалар соғлиги-чун
Тинимсиз ишлайдилар;
Емак учун кунда бир
Чириган балиқ бошин —
«Ризқ» деб тишлайдилар.
Яшайдилар зиқ, сиқиқ.
У қисиқ
Кўзларини бир умр
Очмасликка юмгунча,
Сариқ денгиздаги бир
Итбалиқ ичагидан
Гир айланиб ўтгунча.

* *
*

Ҳафтада бир
Қирғоқ оппоқ пардадай
Юрак сари чуқур
Бир из солади.
Фақат ерга
Чиқолмаслик, ўлимдай

Хукм билан
Ўз кучида қолади.
Паст бўйли чиновниклар,
Муғомбир торозибон,
Техникада энг сўнгги
Сўз билан қуроланган
Бир неча гўштдор япон
Овнинг мўмай ўлжасин
Қабул қилиб олади.
Толенинг совғаси деб,
Иш ҳақи-чун берилган
Япон гурунч сомсасин,
Овнинг ўз хўжайини
Жиғилдонга солади,
Яна, яна оч, юпун
Бир гуруҳ очлар
Хўжайинлар бахти-чун
Янги ўлжалар сари
Йиртиқ елканларини
Қаъри дарёга қараб
Оғир-оғир очалар.
Улуғ пароходларнинг
Гўзал ресторанидан
Ҳавога қанотланган
Шўх қаҳқаҳа,
Маст куйлар,
Ишқ ва завқ ялласининг
Сатанг чарльстонлари,
Оқ одам бойваччасин,
Сўлим япон гейшасин
Хуммор гароналари,
Ғурбат йўловчиларин
Карвонлари нзидан
Жуда узоқ-узоққа

Кузатганча боради.
Бир тарафда гам-кадар,
Бир тарафда сатанглар
Бошидан сочилур зар.
Бир томонда кўп киши;
Ҳашаротдай — ерларда
Қорни-ла суринадир
Бир парча қоқ нон учун.
Бир томонда айш иши,
Мармар ўпар олтин бар...
Ҳей, сиз фақшдан туғилган
Харомхўр бойваччалар,
Бўйрачўпдай...
Хирснинг орқасидан
Ҳалоқунинг итидай...
Мен сизни севмадим ҳеч
Сяифим севмаганидай!

Фокус можароси

Қуёш бутун кучини
Бир нуқтага шахт тираб,
Аллақайси гинанинг
Олмоқ учун ўчини,
Шанхайни қиздирмоқда.
Шандон ялқов ҳансираб,
Шивирлатмай қитти лаб,
Чуқур нафас олмоқда.
Жаҳонгир инглизнинг
Эўр консулхонасининг
«Шонли» қуроқ байроғи,
Қотган бир ҳайбат билан

Хилпирамай турар тек.
Қат-қат магазинларнинг
Заррин вивескалари
Бир лахча чўғ юггандек
Утли кўз ўйнатмоқда.
Хитой савдо эрлари,
Қатор оқиб терлари
Чордоналарин қуриб,
Кўзлар қисила тушган.
Лайлак, бақа суратли
Ипак елпиғич билан
Эринчоқ елпинмоқда.
Шандоннинг ҳайкаллари,
Пальма, хиёбонлари,
Шитир этмай япроғи
Қисқа кўланкалар-ла
Соқовланиб турмоқда,
Кўчалар вазмин-вазмин
Ололмай нафас бир тин
Тум оёқ хотин-халаж,
Болалар шир-яланғоч
Оёқларин тишлашга
Оловин пусқурмоқда
Полиснинг зот кучуги
Ричард Фиш оғир-оғир
Думли ҳашаротга тенг
Ўз қисқа соясининг
Бошига оёқ қўйиб,
Консулхона эшиги
Олдида судралмоқда.

Кўчанинг соқовлигин
Кутмаганда бир йигин
Йўловчи қилди бийрон.
Шандоннинг соқитлиги
Фокус ўйновчи икки
Хитойларнинг чалгани
Таблидан бўлди вайрон.
Консулхона байроғи
Оний бир майин елдан
Аста ҳилпираб қўйди.
Пальмаларнинг япроғи
Майдонга оққан селдан
Секин шивирлаб қўйди.
Дўкандорлар юз буриб
Ипак елпигичларнинг
Соялари орқали
Шандон майдони сари
Қолмоқдалар телмириб.
Бир тўда бола, хотин
Юксак қоматли пальма,
Жуссали ҳайкалларнинг
Соялари остида,
Фокус гаройибига
Боқмоқдалар олмай тин.
Бу икки фокусчилар
Ҳашаматли Шанхайнинг
Ун йиллик танишлари.
Ўз-ўзга ханжар отиб,
Ўйинлар кўрсаталар,
Ўлим билан ўйнамоқ
Бу икковнинг ишлари,

Юз гүштин йиғиштириб,
Ўтказиш ўткир бигиз,
Ҳалқумига ханжар қадаб,
Чиқмасдан қатра қони
Суғурганда қолмай из,
Тошлар ютиш,
Бир зулукдай буралиб,
Торгина бир ҳалқадан
Арқондай силлиқ ўтиш,
Ажнабий пулдорларнинг
Ерга улоқтиргани
Сийқа чақаларини
Кўз мижжасига йиғиш —
Сақлар ҳаётларини.

* *
*

Ўйин бошланаётир!
Қатта хитой бирма-бир
Ўн олти ханжарини
Доира кўригидан
Ўтказиб олмоқдадир.
Сайлчилар бу ўткир
Тигларга тирноқ босиб,
Мот бўлиб, бош тебратиб,
Яна қайтармоқдалар.
Еш хитой, қалин, узун
Тахтага суяб юзин,
Акасининг маррасин
Жавдираб кутмоқдадир.
Ака мўлжал олмоқда,
Чап кўзи чиппа қисик,

Уттиз қадам беридан,
Силжимасдан еридан
Бир.. икки... уч... ва шиқ!
Ханжарларни отмоқда,
Ханжарлар қил бўйича
Чалғимай, укасининг
Бўйнидан,
Қаншаридан,
Кўз ўнги,
Бош устидан,
Қулоқ тубидан ўтиб,
Тахтага санчилмоқда.
Сайлчилар тикилган
Фокусчиларнинг мерган
Бу маҳоратларига...
Ханжарлар қитти тойиб,
Чумолича чалғиса,
Ўлажак ёки майиб...
Ҳар ҳолда кучли хатар
Қанотин ёзган экан;
Кичик хитой бекадар
Доирага тикилган,
Ялинчоқ бир табассум
Лабларидан учмоқда
Кўзларидан кучсиз нур
Қочқоқ бир қадам билан
Ханжарнинг ўткир тигин
Тилин чўзиб ўпмоқда.

* *
*

Ҳолатлари йиғларлик
«Тубан» акробатларнинг;

Кўкракда улуғ харсанг
Кўтариб майдаламоқ,
Оғир чўкичлар билан —
Албатта оғир ишдир.
Бироқ шўрлик полвоннинг
Улим зарби остида
Кулгани кўрилмишдир.
Улим билан бўғишган
Бу «тубан» кишиларни
Қайси қудратнинг қўли
Қитиқлаб кулдиради?
Бу кулгилар, бепарво —
Пулдор сайлчиларнинг
Ҳадя қилажаклари
Чақалари-чун эмас,
Фақат:
Озодликнинг севгиси,
Қачон бўлса ҳам бир кун
Эркинча олиш нафас —
Умидигина албат!
Кичик хитой кўп эркин
Хандалар учирмоқда...
Каттаси эпкин-эпкин
Қўлида яна қолган
Ханжарларин отмоқда...
Ричард Фиш савлат, виқор
Тўлган кўзларин очиб,
Қараб қолди майдонга
Ундан ижозат олмай
Атрофга оҳанг сочиб,
Тўпланган оломонга.
Бу қандай иш?
Консулхона беклари
Ва нозик мирзаларнинг

Мияларин булғамоқ?!
Беҳурмат шовқин билан
Теваракни чулғамоқ.
Ричард ғазабларини
Кўзига уймалатиб,
Йиқитиб, юмалатиб,
Чиқарай тўс-тўполон,
Деган шижоат билан,
Келди туркумга томон.
Катта хитойнинг кўзи
Чалғиди. Полис... яроқ,
Қўлларини чулғади,
Қадрдон бир қалтироқ,
Бу... ўша... унинг ўзи...
Ҳар йиғини бемаҳал
Ҳайдовчи қора ҳайкал
Хитойларга яшов, иш —
Ҳуқуқнинг душмани —
Қаттиқ қўлли Ричард Фиш.
Хитойнинг у кокилли
Бошидан, яшин ели
Тезлигида бирдан-бир
Ўтди бу таниш фикр.
Сўнгги ханжарини ҳам
Паккага отмоқчийди,
Асаблари қақшади...
Титроқ бир шиддат билан
Ханжари учди қўлдан...
Ун йилдан буён топган
Обрўйларким — мерганлик
Бўлди сийқа мирилик.
Ханжар тойди маррадан...
Тўрт энлик чалғиб бориб,
Қадалмишди бир суям,

Жой олиб кўкрагидан!

.
.

Укасининг эмас, фақат,
Қадрдон Ричард Фишнинг
Гаразларини ёриб.
Сайлчилар тўс-тўполон,
Шандон яна жимиди.
Теваракни бир ваҳима қоплаган.
Уртароқда ўқ еган
Семиз қобон —
Чин ҳайкалга айланган
«Бизнинг» Ричард Фиш эди.
Шанхайнинг майдони кўп,
Майдон, хиёбонлари
Шўх, сатанг мусиқаси.
Шандоннинг ҳайкали кўп,
Кўп жонсиз ҳайкаллари —
Ўлик Ричард сингари!
Ваҳшатнинг лирикасин
Тингловчи ҳар ҳайкали.

Сен-фунинг Ци-мага эсдалиги

Шанхай қамоқхонасин
Улуғ госпитали бор.
Бунда етти юз тўққиз
Касаллар орасида
Мажруҳ Сен-фу ҳам ётар.
Бу кун негадир, сахий
Кўринади бошлиқлар;
Сен-фуга нормадан мўл
Сутчой ва қанд бердилар.

Касалхона доктори
Бу кун ўта меҳрибон,
Сен-фу ҳолин сўрайди,
Иссиқлигин ўлчайди,
Ҳатто яра кетган қон
Қўрқинчли бўлмаганин
Ишонтириб жаврайди:
— Тездан соғалажаксиз,
Жароҳат чуқур эмас.
Қилич изи зарарсиз,
Яйраб олингиз нафас.
Кечаги тўқинишда
Сизга полис калтаги
Янглишлик билан тегди.
Асли ҳужумнинг таги
Аҳмоқ иш ташловчилар
Бошлиқларига эди.
Сизда гуноҳ кўринмас,
Овод бўласиз,— дейди.

* *
*

Бу очиқ қўл юпатув
Сиёсий маҳкумларнинг
Осилув ёки отув
Кечалари қилинар.
Ёки маҳкум очликдан
Толиб қолса тинкадан,
Шундай қилиб алданар.
Бироқ: Сен-фу индамас.
Кўзлари шипга битган,
Тан эзилган, елкадан

Оғир юк босиб ётар.
Қилич чопган чаккадан
Қуюқ қон сиртга отар,
Қобирға ичга чўккан,
Курак тишлари синган,
Қўзғалолмас ўрнидан,
Докторнинг сайрашлари,
Бутхона зангларидай
Жуда узоқ-узоқдан
Гурунглаб — оғир оқар.
Сен-фунинг ўйлашлари,
Ақли, зеҳни чувалган,
Докторга ангров боқар.

* *
*

Туш пайти қўл очиқлик —
Ўтди нонуштадан ҳам.
Тухум шўрваси иссиқ,
Қийма ўралган карам.
Ци-ма — хизматчи қиз
Ёдирди ёрдамлашиб,
Парвариш ҳаддан ошиб,
Кечга томон Сен-фуни
Айрим уйга олдилар,
Оқ тўшакка солдилар.

* *
*

Учинчи кун Сен-фунинг
Чеҳраси очиқ, енгил;

Қулоқ гувурламайди,
Жағлар ўрнига тушган,
Оғзида айланар тил,
Гавданинг оғриғи кам,
Бироқ қимирламайди.
Сен-фу ўз нонуштасин
Келтирган Ци-манинг
Саломига кўз учи
Майин бир кулиб қўйди.
Вақтни сўрамоқчийди,
Ета олмади кучи,
Айта олмади сўзин.

* *
*

Тўртинчи кун у тетик
Ци-мани йўқлади.
Соғайиб қолганлардек
Соат неча бўлганин
Ва кўча хабарларин,
Япон фабрикасида
Қўзғолон на бўлганин
Сўради ва тинглади.
Букун унинг олдига
Доктор билан бирликда
Яна икки ёт келди.
Ҳолини сўрадилар,
Доктор ҳам кўрган бўлди:
— Соғлингиз жойида.
Ҳарорат ҳам йўқ,— дейди.
Ётларнинг бири аста
Қўлтиқдаги папкасин

Очди, қаламни олди,
Сен-фуни гапга солди:
— Кечаги иш ташловда,
Сизни фаол қатнашди,
Деб дарак берадилар,
Тўғрими, беринг хабар?
— Бали, қатнашган эдим.
— Айталарким, қўзғолон,
Уринсиз тўполоннинг
Сиз ҳам бошлиқларидан?

Айтмайсизми, хўп яхши —
Буюк Хитой элининг
Тинчлигини истаган
Қудратли президент
Сизга кўп ишонади
Ва ўйлайди,
Чин ўғли мамлакатнинг
Сен-фу айтиб беражак,
Иш ташловни қўзғаган
Ва уни мажбур қилган
Коммунист жосусларин....
— Сен-фу бўлмайди тентак,
«Коммунист жосуслари»?!
Куракда турмас ёлғон!
Яхши билиб қўйингким,
Иш ташловнинг бошлиғи
У мен;
У менинг ўзим!

Ётлар ортиқ турдилар,
Сен-фуга таҳқир билан
Мийиқ ости кулдилар
Ва бир тахта қоғозчага

Қўл қўйдириб олдилар.
Доктор Сен-фунинг қўлин
Суяб ёрдамда бўлди,
Бажарди сўнгги ролин.

Хизматчи қиз — Ци-ма
Қадрли касалмандни
Эртаси кўролмади.
«Тузалдимикан?.. Аммо...
Урнидан туролмасди,
Бўлмаса қайда, қани?..»
Қилди кўзи-ла тинтув.
Бағридан тутиб турган
Ҳиқичоқларни ёриб
Чақирмоқчи ҳам бўлди:
— Сен-фу...

Йўқ, у чақиролмади,
Бу ҳужрадан йўқолган
Сен-фунинг ўзи эмас
Ва йўқолган топилмас...
Ци-ма қўллари-ла
Юз-кўзини яшириб,
Сен-фу каравотига
Муккасича йиқилди.
Йиғлади ва ўксиди,
Ҳансираб олди нафас.

Сен-фу йўқолган уйни
Ци-ма қилди қатрон.
Йиғиштириш пайтида
Сен-фу унутиб қолган
Дўпписин топган эди,
Йишчилар кўк дўпписин.
Ци-мага бу дўппи

Сен-фунинг тусин берар.
Ци-ма уни ўпар,
Хидлар ва гижимлар...
«Нима бу, қандай тумор,
Дўппи ичра чатилган?
Насаб шажарасими,
Е ардоқли бозубанд?
Сен-фу, у кимнинг ўғли,
Насли кимга тақалар»—
Деган бир шубҳа билан
Ци-ма туморчани
Сўкиб кўра бошлади.
Йўқ, бу шажара эмас!
Бу таниш сурат кимдир?
Бу дафтарча нимадир?
Ва булар қандай ёзув?

Бу таниш сурат — Ленин!
Дафтарча Комфирқанинг!
Ёзув ревкомнинг амри!
Мана насли, насаби
Қайга тақалар Сен-фу!

Ойлар бўйи Сен-фунинг
Қимматли эсдалиги
Ци-ма кўкрагининг
Зийнати бўлиб юрди.
Бироқ, булар орқали
Сен-фу барҳаёт каби
Ци-ма қўлин олиб,
Аллақайларга томон
Ҳар дам етаклар эди.

Ци-ма булар билан
Кўзғолон чиққан япон
Консерва фабрикасин
Ревкомини топа олди.
Ундан ўтиб коммунист
Подпольний ячейкасин
Ичига ҳам кира олди.
Бу ерда, қиз — Ци-ма,
Сен-фуларни шахт, тирик,
Инқилоб учун тетик,
Бардамликда тополди!
Чунки Ци-ма энди
Сен-фунинг ўзи эди!
У Сен-фудай курашчи,
Сен-фудай шод, бекадар,
Госпиталда ишлаган
Юзларча хотин-қизлар
Яширин инқилобий
Кружогида раҳбар!

Қизил найзалар

Қизил найзали эрлар
Шанхайнинг ҳар кўчаси,
Ҳар кўра, ҳар майдони,
Улуғ Хитой ўлкасин
Ҳар кўчасининг қони,
Тўлқинли туғенидир.
Бу тўлқин Сарик денгиз
Қирғоқларидан бошлаб,
Садди чинийга қадар,
Ундан Дунган ва Қашқар,
Тянь-Шань устин ошиб,

Буюк Ҳинд элин босиб
Умуман соҳилларга,
Муҳит Кабирни тигиз
Ўз забтига олгандир.
Бу кураш фаслий эмас,
Куннинг ҳар соатида
Йилнинг ҳар мавсумида
Тепган қалб каби текис
Уруви муайяндр.
Бу кураш денгизларнинг
Асирлари овчилар,
Япон концессияларида
«Умрли» банди қуллар,
От бўлиб фарсаҳларга
Судралган йўловчилар,
Инглизларнинг сотқин
Кон ва фабрикаларида!
Маҳаллий капиталнинг
Зиқ корхоналарида
Кўмир қурумларини,
Мис учуримларини,
Шимиб темир зангларин,
Заҳиллатиб рангларин,
Туғилаётган талай —
Ўсмир пролетарлар,
Фарангли амлокдорнинг
Чин еридаги бутун
Чой, гурунч, шакарқамиш
Кенг экинзорларида,
Оч, юпун батракларнинг
Томирларида ўсиб,
Суратланиб, етилиб,
Ҳаётга кўчмоқдалар.
Бу кураш тўрт юз миллион

Қудратнинг уйғониши,
Химолоё тоғидан
Юксак бир ироданинг
Бу жунбуши,
Тошиши
Муҳит Кабирдан кенгроқ
Бир чидамнинг кўпириб,
Пишқириб тўлқинлаши.
Бу курашда бирлашган
Найзаларким обдор,
Асрларнинг кўп мурдор
Мудроқликларин ёриб,
Букурларидан ошиб,
Етти минг йиллик занжир,
Кекса бир силсиладир —
Чин-Мочин хоқонлигин
Қалбида бирлашмишдир.
Бу курашда кўринган
Ҳар овчининг қармоғи,
Ҳар қайиқнинг эшкағи,
Ҳар рикшанинг сиртмоғи,
Ҳар айрим пролетарнинг
Меҳнат, қурол, яроғи,
Ҳар батракнинг паншаха,
Тирма, кетмон яроғи,
Ҳар оила ўчоғин
Чопқи, ўқлов, пичоғи,
Бир муддат ўз юмушин
Ўзгартиб бирлашмишдир.
Улар бу сўнгги — қатъий
Жабҳанинг ханжарлари,
Япон, фаранг, инглиз,
Маҳаллий боёнларнинг
Кўкрагида қонли

Из солиб қадалмишдир.
Бу қудрат Сарик денгиз
Портларидан ошароқ
Шанхайлар дабдасин,
Ер, кон ва фабрикасин
Ўз забтига олажак.
Сармоёга ўлимдан
Ўз зарбасин уражак,
Бу прода емириб
Тубанликнинг дунёсин,
Улуғликда Садди чин
Кичик гиштидан ожиз
Жаҳон учун қўяр из.
Бу тўлқин пишқирароқ,
Қирғоқларни ўпиражак.
Шандоннинг ҳайкаларин,
Майдон, хиёбонларин
Супуражак, тўкажак!
Ўрнига буюк Хитой
Инқилобига ҳайкал,
Пўлатдан қуяр тамал!

* *
*

Шунда буни сўйловчи
Ўз улуғ достонининг
Қолган порлоқ ярмини
(Улар Фарбий Хитойнинг
Пекинга босириққа
Юрган қизил найзали

Шонли партизанлари,
Мардларга қарашлидир).
Шанхай мактабларида
Чин пионерларига
Ўз ботир оталарин
Шарафли дostonларин
Бир муаллим бўлароқ
Завқ билан уқтиражак.

[1931]

МУДОФААГА

I

Тала-тош
Меҳрибон кўзлардан узоқ,
На дарё мавж урар,
На булутдан нам,
На ерда кўринар
Бир сарин япроқ,
На қулун кишнаши,
На қўзи маълар.
Манглайни силайдир
Ўлим, кулфат, ғам,
Ҳар ерда судралур
Кўрқув, аламнинг
Оғир этаги.
Ҳар ерда гердаяр
Салобат ила
Юпунлик бу кунги
Очлик эртаги,
Тоғларнинг тошлари
Бошларга ёғар.
Қадамда отанинг
Эна, уканинг
Танаси
Чинордай, ерда ағанар.
Қулоқлар тубида

Бомба портлайди,
Қизларнинг симобдай
Тўлқинли, тиниқ
Кўкраги устидан
Босмачиларнинг
Қамчига олинган
Оти ҳатлайди.
Дилларнинг ўйнаши
Ховуч ичида.
Тиззалар чидами
Эмас кучида,
Даҳшатдан кўп лаълин —
Лаблар қовжироқ,
Ақллар тийраклик
Билмай қалтироқ,
Упкага қон-қатрон
Хиди оқадир.
Дийдалар қип-қизил
Кўкка боқадир.
На ётоқ, на ҳордиқ,
На чайнов эпи,
Чувалиб кетмишдир
Турмушнинг ипи.
Оналар боласи борми,
Унутган,
Ҳар қайда тентираш
Ҳар уйда фиғон...
Бир тишлам нон, деди,
Чиқди уйдан,
Тентираш бошланди
Бекатлар бўйлаб,
Ажралди отадан,
Эна, бувидан,
Кўчагина қолди

Бошини силаб,
Ёстиғи қоядан
Ағанаган тош,
Баъзида қарасанг
Вагон устида,
Баъзида серуйқу
Милис постида,
Баъзида вокзал
Ошхонасида,
Баъзида йўловчи
Қўшхонасида,
Баъзида паккидай
Чўнтак ичида,
Баъзида паркларнинг
Эшсиз бурчида,
Ҳар қачон, ҳар қайда
Тинимсиз изғир
Ҳар қайда, ҳар қачон
Ҳозиру нозир.
Кимсасиз, ҳадиксиз,
Жуда ҳам бебош,
Кўчада қолганди
Боқимсиз Йўлдош,
Кўча — бу каттакон
Жамият демак.
Кўча — бу ҳам ётоқ,
Ҳам улфат, емак.
Кўча — бу вабонинг,
Сил, иситманинг,
Қулғуна, сифилиснинг
Илиқ маскани,
Кўча — бу сайилгоҳ,
Истироҳатгоҳ.
Ҳаттоки докторлар

Маслаҳат берад
Силларга кўчада
Сайр этгали.
Кўча — бу ўғрилик,
Мастлик, фаҳш иши.
Кўчада жойидир
Тузли даввонинг,
Кўча бу файласуф,
Фан ва техника,
Кўчадир энг олий
Мактабларга тенг.
Кўчада бўҳтонлар,
Ғараз, иғволар.
Кўчада — газетлар
Улгура олмаган,
Энг юксак, энг тўғри
Жонли хабарлар...
Йўлдош шу кўчанинг
Юраги, жони.
Йўлдош — у ҳар қандай
Хунарга моҳир
Спортчи, чопади,
Фолбиндай — топқир
Киссада нималар
Етганлигини.
Йўлдош у сеҳргар.
Дамда кўзларидан
Йўқотолмади
Ҳаттоки тевалар
Йўғонлигини.
Йўлдош у кулдиргич
Қаҳ-қаҳ солади
Пардозни кўп қилган
Хотинга қараб,

Йўлдош — у адвокат,
Уқиб олади
Ҳар янги қонунни
Жиддий саралаб.
Йўлдош — у музикант,
Бир жуфт қўшиқ-ла
Истаган куйини чала олади,
Йўлдош у — муаллим
Боқимсизларни
Истаган номаъқул
Куйга солади,
Йўлдош — у гулдурос,
Аланга, чақмоқ
Яшиндай гулдурос
Яшаркан...
Бироқ,
Қайдандир Госторгнинг
Овчиларидай
Бир неча нафар,
Деткомнинг курашчан
Иш вакиллари,
Босириқ қилдилар
Йўлдошлар тарафидан
Уйга айланган
Қайсидир қурилиш
Сўнгидан қолган,
Оҳақ эритилган
Чуқурлик сари.

II

Бола — ёш,
Ёш Йўлдош

Меҳрибон кўзларга
Яқин туради
Интернат — жамият
Янги ўртоқлар...
Қулунлар кишнайди,
Кўзилар маълар
Ҳар ерда судралур
Иш ва турмушнинг
Заррин этаги,
Ҳар қайда гердаяр
Салобат ила
Зарбдорлик букунги,
Мардлик эртаги;
Безанжир, беҳадик
Ўса олган зеҳн;
Ҳар қайси эшикни
Қоқа олувчи
Чанқоқ бир гадой,
Кўчадан бетартиб
Тўпланган билим;
Конлардан топилган
Ҳосил рудадай

.
.

(Афв этинг.
Сатрлар босмаси сари
Кўзларнинг нурини
Тиккан ўртоқлар,
Бу узун дostonнинг
Худди шу ери
Биз-сиздан
Кичкина тўхталиш қилар.)
Тўғриси,
Мен бурун

Йўлдош жойлашган
Боқимсиз интернат
Ошпази эдим.
Сўнгида,
Сельмашнинг дарвозасидан
Утарак,
Текстиль ишига кўчдим.
Ун етти ёшдайди,
Сўнгги синфда,
Тетик комсомол.
Хунарманд,
Жамоат ишида фаол,
Ақлга ҳам мўл.
Олти йил,
Тирикми, тетикми,
Нечук?
Пашша қанотидай
Бўлмади хабар.
Ҳар замон қалбим-ла
Соғинаман-да,
Кўкрагим қадрдон
Ёш дўсти билан
Бир нафас ҳамсуҳбат
Бўлмоқни тилар...
Сўнгида эшитдим
Эсон-соғ экан,
Самарқанд шаҳрида
Миллий бўликнинг
Бир аскаримиш,
Кўкрагин безармиш
Бир қизил нишон,
Хатлари олтиндай,
Асосий кумуш.
Жуда қизиқ эмиш

Қизил нишоннинг
Олиш тарихи...

III

Ота,
Қарзим нима?
Қандай умидларнинг
Натижасимен?
Яхши ниятлар-ла
Тилак тиларкан
Бевафо бир ўғил туғилишини
Ўйлаганмисен?
Ота,
Мўсафид соқолин
Супурги қилиб,
Очлик, босмачилик
Оғир йилларнинг
Тўплаган бир уюм
Ахлатларидан
Ўўқолган ўғлини —
Ахтариб юрар.
Тополса
Қўлдаги ҳасса ўрнига
Ўғлига бир нафас
Суянмоқ тилар.
Ота — у
Билмадик кечмиши кимдир,
Феодал ҳаётнинг
Бир намунаси.
Беллари арабнинг
Долидай букик

Азондай ғарибдир
Ожиз нафаси.
Ота қидирадир
Тоғлар, чўллардан,
Ҳар кўрган қабрга
Қуръон ўқийдир,
Ким кўрса
Торгина сўқмоқ йўллардан
Сўрайдир бариси:
«Кўрмадик», дейдир.
Ота қидирадир
Яна тинмайин...
Сўроғлаб ўғлини
Йўлдошин — эшин.
Энг сўнгда айтдилар
Қайдандир, нечук
Унга дарагин.
Ҳассага тиради
У бутун кучин,
Самарқанд тарафга
Кета бошлади...

IV

Шлемли бош,
Эр Йўлдош
Интизомли сафларда
Дадил турадир.
Қўшин бу жамият,
Ботир ўртоқлар.
Чавандоз қўлларда

Якка жилови.
Арғумоқлар кишнайди,
Урталик янгра
Изларин солмишди
Ҳар мард дудоққа.
Ботирликнинг Будённийворий
Мўйлови.
Ҳар ерда судралур
Қаҳрамонларнинг
Шинель этаги,
Ҳар қайда гердаяр
Салобат ила
Ғалабалар бу кунги
Енгув эртаги.
Бўлмасайди шу темир
Сафда интизом,
Бўлмасайди бир тана
Бўлақларидай
Шу қаторни турғизган
Синфий манфаат;
Бир қоғоз қалпоқ каби
Бошни эзарди
Ва сиз билан қиларди
Ишин саранжом
Евимиз албат.
Ота қидирадир,
Тасбеҳ донасидай
Соқолларига
Тизарак яшин.
Ота қидирадир
Шу темир сафдан
Эшин — Йўлдошин.
— Айлансин оталаринг
Қайсингиз овунчоғим

Кўзим, Йўлдошим!
Кўзимни минг Йўлдошнинг
Тусмоли босди,
Димоғимга Йўлдошлар
Ҳиди ўлтирди,
Янглиштирманг, айланай,
Мард ўғилларим!

Ота қидирадир
Бир жуфт қавс каби —
Очиб қулочин.
Қулунлар ичидан
Қулунтойини,
Қанотлари чарчаган
Бир мода лочин
Кўкда қидирган каби
Ўз уясини,
Отада
Ана қўй тараддуди бор...
— Ота, ўғлингиз Йўлдош
Бизнинг қаторда
Шу соат тунқотарлик
Пости навбати.
Ғожиалар селоби
Йўғон бир харсанг
Кабии қотган шу мия
Сигдиrolмайди
«Тунқотар»,
«Пост ва «навбат»
Луғатларини!
— Ўғлимни кўрсатингиз,
Дуомни олинг,
Шерияздон боғласин

Камарингизни.

Йигитлар куладилар:

— Ота, тенгламанг

Шерияздонлар билан

Ўғлингиз, бизни.

Бир йигит етаклади

Ота қўлидан

Йўлдош турган

Ҳарбий пост

Евуқлигига:

— Отажон, ҳув...

Шу йигит

Сизнинг ўғлингиз,

Бироқ бора кўрмангиз

Яқинлигига.

Шу йигит Йўлдошими?

Нега бормасин?

Қайси қудрат тўсади

Бу висол йўлин,

Нега, солмасин,

Ўксикдан қовжираган

Шу титроқ қўлин

Унинг бўйнига?

Нега ҳасратларини,

Тумандан ридо каби

Узундан узоқ

Гурбат кунларин,

Нега — ўксисиз, бемадор

Тепган қалбнинг

Йўқотув оқшомлари

Изтиробларин,

Узилган маржонлардай

Сўнгги ёшларин

Ерларга сочиб,
Белининг қуввати,
Кўзининг нури
Йўлдоши олдида
Тўкиб солмасин?
Қайси қудрат тўсади,
Тўса олади
Оҳанрабо каби —
Икки юракнинг
Зориқишлар сўнггида
Бу тортим йўлин?
Ота чидай олмади:
— Уғ-ли-им.
Йўл-до-шим!..
Қалтироқ камалақдан
Синиқ ўқ каби
Паришон титроқ билан —
Учган бу сўзлар,
Ярим йўлда тўкилди,
Кўздан йўқолди.
Ота югура кетди
Сўз орқасидан
Отган тўпин қувлаган
Боладай дадил.
Узоқ йўллар юкини
Кўтарган ҳасса
Шу бевафо қўллардан
Ташланиб буткул.
Шу йигит Йўлдошими?
Нега индамас,
Қайси қилч кесгандир
Бийрон тилини?
Шул ботир ўз эшими
Оларми нафас,

Нега «Ота» деярк
Югуриб келмас,
Ховучларига олмас
Хаяжон билан
Ўз ишқи билан ёнган
Чолнинг дилини?
— Ўғлим, отанг бўламан!
Сенгина учун
Қир ошган.
Сой кечган меҳрибон падар!
Ота яқинлашади.
Ниҳоят ўғил.
Гўёки аллакимдан
Қарз олгандай тил:
— Ота, сизни танийман,
Бироқ бу сафар,
Яқинлашманг, постдаман!
Бу бола ўз ўғлими,
Нега бунча қўрс?
Чол қалби
Тош урилган
Жонон косадай
Овозсиз жаранг билан
Синди, ушалди...

.
.
Қарилар кўнгли ювош
Бир оз юпатув,
Афв сўраш,
Узр — унга
Энг яхши малҳам.
Кеча постда Йўлдошин
«Оқ» қилган ота
Тонгда бўлса

Унутилган ва берган барҳам,
Эши — Йўлдоши билан,
Сайр қилади,
Аждар ҳалқумин чўзган
Замбаракларни
Йўлдош сўйлаб беради:
— Мана шу милтиқ
Ун етти босмачининг
Бошини еган,
Мана бу — Иброҳимбек
Чап қобирғасин
тешиб ўтган

Жанговар наган.
Йўлдош сўйлаб беради:
Сўнгги тўқнашув,
Сўнгги зарбнинг
Ёв билан ҳикоясини.
Одим сайин энтикиб
Ота сўйларди:
«Вой болам-эй,
Ўзингга эҳтиёт бўлгин,
Бирорта дайди ўққа
Учраб кетмагин»,
Меҳрибон оҳанг билан
Чўзиб сўзини.
Отанинг кўнгли тўла
Армонлар билан:
Йўлдош эмас,
Йўлдошлар пайгоҳида
Нега яшай олмайман
Сиз билан бир кун?
Нега олчин туғилдим
Арслондай нафас —
Олиб, тулки ёв-ла —

Уғлим сингар
Олишиб, қила олмадим
Кенг дунёни у қаттол
Душманга қафас?
Кечмиши шом ғарибон
Каби туманли,
Сўник шам пирпираши
Бор нигоҳида.
Улуғ ўлка уфқида
Ҳилпираб,
Донг кўтарган
Қондан, қаҳрамонликдан
Сув ичган байроғимиз,
Лениннинг
Меҳнат тери —
Тўкилган шу мамлакат,
Кўкида қайноқ, пўлат
Жўшқинлик-ла
Мавж урган
Беш қиррали шу юлдуз
Топтолмайди
Ёвларнинг ирингли товонида,
Бир овозга жавобан
Миллионли ботир нидо
Ўз қизил Ватанини
Қилажак мудофаа!
Бир ўлкаки, биз каби
Йўлдош ўғиллари бор,
У ботир қизил аскар!
Ҳей чириган, биқсиган,
Нураган, кўҳна олам,
Босириққа,
Негиздан —
Сени қўпормоқ учун,

Бу югуриш — сўнгги юриш
Тикилажак жаҳоннинг
Энг баланд нуқтасида
Ғурур ва ҳайбат билан
Сўнгги қон
Ва энг сўнгги
Ғалабадан
Ранг олган
Муқтадир қизил алам!

1933 йил

ТУЙ

Андижон район «Байнаҳмла» колхозининг ударниги, комсомол аъзоси Шодмон уйланмоқчи бўлиб, ўртоқларига режа сўраб хат ёзди. У колхозга бир кетмон, бир эски тўн билан кирган батрак экан.

(Хабар)

Тўй — умрда оз бўлажак сийрак тантана,
Бу билан зич боғлангандир турмушнинг йўли,
Бирлашажак икки ўсмир, оловли тана,
Айрим истак чаманининг ранг-баранг гули.

Севги билан ҳеч қўнимсиз ҳаводаги пар
Сингари тез, енгил тепар ёш юрагингиз.
Қизнинг кўзи қорачиғи оша телмурар,
Келажакдан, пок-навқирон ўғил билан қиз.

Шодмон, мен ҳам тушунаман: куёв йигитнинг
Тўла бутун ҳисси билан, қалбинг қувончин.
Кучли, ширин, мард иштиёқ қон шарига тенг,
Жимирлатиб кезганини томиринг ичин.

«Бир бор экан, бир туянинг боши бор экан»,
Деган каби мендаги шу дайди юрак ҳам,
Қачонлардир севги билан қийналиб тепган...
Бир пирпираб, шиддатланиб, ёниб, сўнган шам

Тарихидай, букун унда — на севги, хаёл;
Ниманингдир хуморидай гаранг хотира...
Ўртоқ қизлар ташвишидан ҳаттоки малол —
Малол севги юкларини кўтармас сира...

Ойлар, кунлар ўтар экан дилдаги севиш
Кўчар экан жамиятнинг ўртоқ ишига.
Коллективлар муҳаббати ва эркин юмуш
Тортди мени, қойил қилди ўзин кучига.

Кечагина батракларнинг ғариб чоғида,
Ололмаган ҳатто эркин табиий дамин...
Букун эса коллективнинг тўқ қучоғида...
Шуни куйлаш менга севги, роҳатланаман.

Сенга хотин бўлажак қиз зарбдор қиз эмиш,
Тонг еллари тарар эмиш қўнғир сочини.
Оқ олтинлар диёрининг қувноқ, эркин иш
Оқшомлари силар эмиш қора қошини.

Ундан ўпиш сўрар эмиш лоларанг шафақ,
Қуёш кўзин шамғалатлаб ҳар тоза саҳар,
Қўллари ҳам ишчан, бироқ момиқдай оппоқ,
Тол чивиклар сўйлар эмиш ишқидан лапар.

Товуши кўп жарангламиш — жимжит йироқлар
Тўлқин уриб қайнар эмиш оддий сўзидан.
Шаббодадан ҳуркиб қочган ўйноқ япроқлар
Вафо дарсин ўқир эмиш қора кўзидан.

Юрагида яшириниб ётармиш қуёш,
Шундай кўркам ва ҳаётбахш қизгинлик билан
Булуллардан пар ёстиққа майин қўйиб бош,
Ой ҳам унинг ишларига берар эмиш тан.

Ясама — паст бўёқ билмас лаб ва тирноқлар,
У даланинг содда, шўх-шан бир гўзалимиш.
Бахмал боғлар ва зумраддай тоза ирмоқлар
Унинг пардоз қутигаси ва кўзгусимиш.

Қиз боши-ла мард зарбдорлик бутун шартларин,
Сақлаганмиш ғайрат билан ўз қучоғида.
Колхоздаги барча эр ва аёлдан олдин,
Юз килолаб қайтар эмиш оқшом чоғида.

Колхоздаги шунча ботир, барно йигитлар
Унинг олов севгисида ўртанар эмиш,
Бироқ қизнинг шу қўйгани зарбдор шартлар
Йигитларда тўла-тўқис нотаёёр эмиш.

Сен у қизга муносибсан, жуда муносиб,
Сиз қип-қизил бир олманинг икки палласи.
У ҳам сени кўп севади, гоҳ тўлиб-тошиб,
Сенинг учун куйланади унинг ялласи.

Унинг гўзал чиройига ҳолдай бир қилиқ
Ҳар бир қийин китобни ҳам ўқиб-ўқиши.
Унинг тиккан чокин кўрсанг донадай силлиқ,
Машинани ҳам ўрганган у ўтган қиши.

Сен албатта тенг келасан, сен ҳам даланинг
Гуркираган қайрағочи сингари ботир.
Коллективлик майдонлари кўз илғамас — кенг,
Ҳайдай олди сен отлаган машина-трактор.

Оми-нодон, гўл эмасдир ёш қарашларинг,
Дунёнинг чин мазмунларин қониб англаган,
Бахтинг каби порлаган кенг очиқ манглайинг
Билим шоҳи рўмоли-ла сиқиб боғлаган.

Мен бир чолни танийманки саксондан ошган,
Узун ва тор кўчаларда тентиб юрувчи.
Чеҳрасини қариликнинг малолли босган,
Йироқ йиллар хазинаси кўзининг ичи.

«Ота,— дейман,— нима учун ҳар кеч, ҳар саҳар,
Кўчаларда бошни эгиб, на қидирасиз?»
Ота ўзи гапга эпчил, суҳбати дилбар,
«Болам,— дейди,— карвон ўтган шу йўлда изсиз.

Ёшлигимнинг ёқутлардан тизма маржонин
Жон риштаси каби маҳкам ипи сўкилган.
Шу маржоннинг жуда қиммат ва умрга тенг
Доналари шу йўлларга изсиз тўкилган.

Шуни тинмай қидираман тонгдан кечгача,
Аттанглардан ҳасса қилиб, шунга таяниб,
Қани энди гавҳар ёшлик кўп эмас пича,
Қайта келса, ўқир эдим, дунёни қониб.

Бу оламнинг китоблари шунчалик кенги,
Саҳифаси кўп йилларга бўлар васиқа.
Бу китобни билмаганлар бўлажак кулги,
Оддий, ўтмас чақа каби кўз нури сийқа».

Савод ўзи кам — етмайди бизнинг йигитга.
Сен билмаган яна янги талай олам бор:
Техника, фан, иқтисод ва диалектика.
Мана, Шодмон ўртоқжон, э, яхши зарбдор!

Бахтли қизнинг атоқлиси бўлувчи эрнинг
Кун илмидан қучоқ-қучоқ совғаси бўлсин.
Шимиб олган бўлсин тугал асримиз сирин,
Теваракка донг тарқатиб совғаси тўлсин.

Кечмиш қора кунларингни... ўйлайман баъзан,
Ёр оқсоқол эшигида малай — югурдак.
Тамом айри шафқатдан ва севги меҳридан —
Шиприндига ташланган сопол, темиртак.

Бўронларда қолган сариқ, кичик япроқдай
Титроқ танли, қўрқоқ сўзли етим — кимсасиз.
Ҳар қандай паст буйруққа ҳам: «Тайёрмен, лаббай».
Ҳурккан кўзинг даҳшат тўла бир сўник юлдуз.

Бойвуччанинг қизил лаби қаймоқлансин, деб,
Илк саҳардан оқшомгача пода боқасан,
Нинни-нинни ҳисларингни ичингга ютиб,
Олтин гирдоб селобида чўпдай оқасан.

Жимжит кеча, ҳамма ухлар, ҳамма роҳатда.
Хўрозлар ҳам қанотига олган бошини,
Катта ҳовуз четидаги қариган сада
Оғир уйқу билан босган чап ёйбошини.

Кўрғончани чулғаб олган вазмин пишиллаш.
Ҳамма ерда ваҳм тушнинг оғир қаноти.
Ой нурида кўзинг порлар ёшинг аралаш,
Варақланар етимликнинг дафтарин қати:

«Қуёш ўзи жуда кўркам, юксак ва порлоқ,
Нурин ҳатто аямайди вайронадан ҳам.
Нега менинг вайрон қалбим қуёшдан йироқ,
Унинг сахий қучоғида исинмас гавдам?..»

Шаббоданинг қанотлари юмшоқ қўли-ла,
Ҳатто кичик, сассиқ ўтнинг бошин силайди...»
Рангсиз, оппоқ титроқ лабинг иштиёқ ила
Шаббодадан чанқаб-чанқаб бўса тилайди.

«Нега?» дейсан, тушунмайсан ўз сўроғингнинг
Жавобини юрагингдан тинглаб кўрасан.
Ёш юрагинг сапчиб тепар — кабутарга тенг,
Ҳислар тўла зориқиш-ла тонгни кутасан.

Шодмон ўртоқ! Ўтиб кетди у қора кунлар.
Ёр оқсоқол дабдабаси ерга кўмилган.
Ўтиб кетди азоб тўла шафқатсиз тунлар.
Сассиқ ўтлар майдонида чаман етилган.

Йиртиқ чопон, ўтмас кетмон, сўққа бош билан,
Эсингдами, шу колхозга келиб кирганинг?
Ҳар совуқ ел, ҳар қизиқ кун — ҳар қийинликдан,
Бир япроқдай қалтирарди қовжироқ танинг.

Большевиклар коллективи сени ўстирди
Ўз меҳрибон, иссиқ, ботир, мард қучоғида.
Томирингга қон-жон берди ва етилтирди,
Қайта бошдан куйиб-пишдинг ўт ўчоғида.

Ёр оқсоқол, ҳозир қулоқ, имом, савдогар —
Ёвуз, қаттол, синфий душманлигин англадинг.
Ким курашдан қаттиқ тойиб айниса агар,
Улуғ тўлқин оқижажак, ифлос хасга тенг.

Хат ёзибсан, ўқиб кўрдик, тўй хусусида,
Дўстларингдан шунга план-режа сўрабсан.
Қутлуғ турмуш режалар-ла тўлиқ бўлса-да,
Ўгит эмас, бир вайсираб ўтмоқ бўламан.

Тўй нимадир? Турмуш очган янги дарбоза
Остонаси устидаги бир тантанами?
Тўй нимадир? Ёғли палов, яхши овоза,
Орзу, ҳавас эл ичида обрўгинами?

Аста-майин сурнай ўтса чинқириб «Гулёр»,
Кўйса узун «Наво» билан кўнгилга излар.
Чилдирманинг мақомига айтсалар «Ёр-ёр»
Гуриллаган гулханларда қизарган юзлар.

Ёқут кўзли олтин узук билан порласа,
Келинчакнинг хиналанган нозик бармоғи.
Чанқоқ-чанқоқ телмиришлар,— биринчи бўса,
Шабнамланса себарганинг тоза япроғи...

Бир жуфт қумри боласидай зар гўшангадан
Шам кўзларни жовдиратиш ҳузур бўлса ҳам,
Анча ширин «тўй» деган сўз жуда эскидан
Таъриф қилиш қийин бўлган завқ ташиса ҳам,

Эркаланиб ўсиб-унган тантиқ, бетамиз,
Бойваччалар, бойвуччалар пойдевор қурган.
Бўлолмайди бу бизнинг тўй, бизнинг режамиз,
Бу одатлар қўлнинг кири каби ювилган.

Биз ҳам қондан, яшамоқдан, ҳузур роҳатдан,
Гўзалликни севолишдан маҳрум эмасмиз,
Пўлат каби маҳкам сингир, саломат бадан
Тоза ҳаво шимирмоқчи нафасларимиз.

Тўй — оила, оила бу — дарча тубида
Тувакларда ўсган «гўзал» гул раъно эмас.
«Шахсий турмуш» зарбоб тўндан узилган тугма,
Тўрт кўз тугал шунинг ўзи муддао — ҳавас.

«Бош ёрилса, бўрк ичида», севинч ва қулфат.
«Оила — бу менинг ишим, бунда жамият
Ва бу улуғ коллективнинг нима ҳадди бор?»
Елғиз отнинг йўртишидан чиқолмай ғубор;

Якка уйли, қора қозон, ғамзаи усул,—
Юзни тирнаш ҳам истакдан бўлиб шарманда...
Йўқ, бу турмуш бу оила ва бу «гўзал гул»
Япроқ ёзмас биз яратган янги чаманда...

Тўй — оила, оила — бу зўр коллективнинг
Аъзолари биркитилган кадр фирмаси.
Янги ҳавас, янги туйғу ва ҳур меҳнатнинг
Зеҳнларни қура олган руҳий меваси.

Эр ва хотин икки ўртоқ тўла ҳуқуқли.
Бир-бировдан на устундир, на остин албат.
Усар бизда оилалар... Булар орқали:
Виждон иши ва меҳнатга соз муносабат.

Ғиждувонлик бир дўстим бор янги уйланган,
Эр ва хотин бир колхозда зарбдор аъзо.
Социалистик ўзиш учун белин боғлаган
Бир оила бўла туриб икков ўзаро.

Бу агарчи оддий хабар сингари кичик,
Бироқ сақлар ўзи билан мукамал мазмун,
Бир мазмунки, кураш одат — социалистик,
Шу илдиздан ўсиб чиқар келажак бўгин.

Шодмон ўртоқ, ҳозирданоқ кўра бошладим
Зеҳн кўзи билан порлоқ ҳаётинг йўлин,
Коллективга жипс боғланган бу бир ҳаётким,
Англаганмиз илгаридан лаззатин — сирин.

Икки ўртоқ турмоқдасиз севинч-ла мағрур,
ЗАГС очган қалин дафтар боши олдида.
Ҳислар бўйлаб янги йиллар узанмоқдадир,
Икки юрак, икки жуфт — шўх кўзлар ўнгида.

Сиз қўл қўйган саҳифанинг порлоқ юзлари
Кенг очилган улуг уйдан ёруғ дарича.
Шеърим сенга ҳади бўлсин совет қонуни,
Сенсан бизга йўл-йўруғу сен бизга режа!..

[1934, апрель]

ТЕКСТИЛЬ КОМБИНАТ ВА МИСР ЭҶРОМИ

I

Бобом бўзчи экан:
Демак, мокининг
Учинчи бўғиндаги
Набирасиман.
Эриш ва арқоқдай
Текис зеҳнимда,
Тўқилишга тайёр
Янги қўшиқлар...
Ҳей, қўшиқ айтгум
Келаётир,
Кўклам қўшигин!
Бодом гуллариинг
Юмшоқ ҳидлари
Йигит ўпкаларга
Бошлади оқин.
Бу бир қўшиқки,
Ботир ўлканинг
Чаман боғларида
Ўсган гигантлар
Юксак трубадан
Муни куйлайлар.
(Бағишланди бу қўшиқ
Тўқув комбинат
Ударникларига,

Қани энди, ботирлар,
Сафга тивилинг,
Зарбдор қадамлар-ла
Юрингиз олға!

II

Мисрни биласизми,
Эски Мисрни?
Шунда фиръавнларнинг
Эҳромлари бор.
Эҳромлар савлатли,
Эҳромлар мағрур
Ва дағдағадор.
Масжид минорига
Қўйгандай лайлак,
Эҳром чўққисига
Ғарбий уфқдан
Бургут ва қартоллар
Ғаласи оқар.
Эҳром мармарлари
Улуғ ва оғир,
Навба, Зангборнинг
Банди қуллари
Бу вазмин юклардан
Бўлганлар яғир.
Фиръавн,
Юсуф, Зулайхо,
Клеопатра
Эҳром тамалларин
Ерга қўйганда,
Мармар чўнглигин
Сезмаган сира...
Эҳромлар ялтироқ,

Эҳромлар мағрур,
Олтин кошинли —
Санъатда энг юксак
Сўз-ла нақшинкор.
Чуқурлигида
Қуёшдан порлаган
Қон-ёш томчили
Қулларнинг ғурбатли
Кўзлари боқар.
Эҳромлар Мисрнинг
Қизиган танили —
Қиз саҳросида
Йигитдай гердайиб,
Яғрин ташлаган,
Эҳромни қурувчи
Йигит — қуллар-чи
Бариси пичилган,
Ахталанган.
Қуллар:
Кишанли истак,
Занжирли қуллар.
Клеопатранинг
Бокир назари
Фиръавннинг қудрати,
Зўрлиги, зари,
Юсуф гўзаллиги
Ва олтин бари,
Зулайхо донг тортган
Канъон гузари,
Айшлар,
Тахти равонларга
Қурбон қуллар —
Шу юксак эҳромларнинг
Бинокорлари.

Эҳром деворида
Фиръавн амри-ла
Езилган бир қатор
Китоблар бор,
Қабрлар подшоси
Шунда мақтанар:
— Ҳей... Сиз,
Бўгинлардан иборат занжир,
Эҳромлар қуролдим,
Зўрим, зарим-ла,
Қудратим, дағдағам
Ва қулларим-ла.
Сиздан — ким,
Қай ботир
Кўнгилда менга зид
Армон сақласа,
«Фиръавн тирик бўлса,
Курашардим», деб,
Бузишга уннасин
Эҳромларимни?
Қани,
Ким?
Қани...
Ким?
Қани...
Ким?
Қани?..
Кўнглида қолмасин
Зарра армони!
Бироқ — буза олмас!..

— Бас.
Ҳей, афсона хоқони,
Қабрлар шоҳи.

Мақтанчоқ фиръавн,
Бу аср
Эҳромингни бузди.
Наслдошларинг
Асри фиръавнлар,
Хаттоки сенинг
Улик қалбинг ичра
Тинтув қилдилар.
Нил тўқинланган,
Тошқин қўзғалган.
Тездан
Эҳромингни, номингни
Лойқаланган Нилдан
Қумлоқ босади,
Босади.
Мутлақ босади,
Қўрқинг, фиръавнлар...

III

Соғона ё маъбад,
Эҳром қурмадик,
Токи келажакнинг
Пок бўғинларин
Кўнгилга муттасил
Қабристон чўкса.
Бақрайган, қўзғалмас
Аҳмоқ кўз билан,
Улуғ карвон кечаркан
Йўлда, чўкмадик,
Мағзи йўқ миянинг
Шўрлик бошидан
Токи асрий техника

Мақтаниб учса.
Эҳромлар тубанда
Телмириб қолди,
Биз қурган гигантлар
Қадди олдида,
Ҳар бахтли кун туғиш,
Ҳар тонготарда,
Шу гигант бинолар
Дадил чинқириб,
Кечмишининг қоронғи,
Йўлсиз қалбига
Даҳшатдан, қудратдан
Солади нидо.
Бунда на фиръавн
Зўрлик захридан
Уфқларни чайқатган
Улик дағдаға;
Бу ерда на банди,
Асир қулларнинг
Бемадор титраган,
Қонсиз лабидан,
Ҳатто осмонни
Тағ-томиридан
Қўпоришга умтиланган
Фигонли ғавғо.

Бу ер кечагина
Яланг қир эди,
Чақиртикан қадамга
Имкон бермаган.
Теваракнинг ҳокими
Мунгли сир эди
Тополмасди қидириб,
Мардлик номига —

На эркин қаққада,
На эркин муҳаббат
Бу ердан макон.

IV

Беш йил бурун
Сельмашнинг дарбозасида
Бир дегрез шоирнинг
Руҳин яшадим,
«Қандай бахтли шоирнинг
Яратган ижодиким,
Тракторнинг эҳтиёт
Бўлагидай ардоқли.
Тева минганларнинг
Куйин тингладим,
Мунгли улар,
Сўрагандим:
— Сафарларнинг жабдуғидан,—
дедилар.

Тракторнинг шўх куйига
Шеърим жабдуқ бўла олса,
Ўзимда йўқ севинармен
Трактордай қаҳ-қаҳли!»

Бу шеър юракнинг
Ифодасидай
Қувноқ лабдан ҳайқириб,
Кўкка учарди.
Бу шеърни ёзолган
У дегрез шоир
Сельмаш дарбозасидан
Ичига кириб,

Ишсизликни билмаган
Улуғ ўлкада,
Мангу бахт, толенинг
Тизин қучарди.

Бобом бўзчи экан,
Демак мокининг
Учинчи бўгиндаги
Набирасиман.
Асрий техниканинг
Юксак ижоди
Текстиль комбинат ичкарисиди
Тўқув машинани
Эплай олувчи
Мутахассис бир ишчи
Сифати билан,
Мутлақо у ерга
Ишга бораман.
Унда қирқ минг азамат
Қирқ минг урчуқдан,
Қирқ минг йиллар келтирган
Мудроқликларга,
Синфий тенгсизлик,
Қолоқликларга,
Синфий зеҳн арқоғидан
Кафан пичади.
Унда улуғ Ленин билан
Бизнинг партия
Бутун юракларнинг
Шуурин, онгин
Пўлатдан қуйилган
Маҳкам қалъадек
Забтга олади,
Келиб қучади.

Ҳей, қўшиқ айтгум келаётир,
Кўжлам қўшигин!
Бодом гулларининг
Юмшоқ ҳидлари,
Йигит ўпкаларга
Бошлади оқин.
Бу бир қўшиққи
Ботир ўлкамининг
Чаман боғларида ўсган
Зўр гигант —
Текстиль ҳайқириб
Бизни чақирар:
— Ҳей, сиз чаман яратган
Ботир колхозлар,
Узун ипак толалар
Колхоз юрагин —
Текстилга бу ип-ла
Маҳкам боғлансин,
Чалайлик, гурур билан
Дунё томида
Ғалаба ноғорасин!..

7/1—1935

ИККИ ВАСИҚА

I

Ҳайдар чўққи кечмишини сўйларкан,
Унинг оҳи тутундай кўкка устун.
Нам киприклар кўзга қадалган тикан,
Унутадир борлигини бус-бутун.

Узун, оппоқ соқолини тутамлаб,
Бир чанбарга йиғар онги-эсини,
Қўбиз каби юракларни тимдалаб,
Бошлар мунгли, оғир ҳикоясини.

— Дунё экан, киши боши сой тоши,
Сойлар оқди суғормай ёнбошимда,
Ҳар булутки кўлка солса бошимда —
Сўнгги селдай бўлди менга кўз ёши.

Бир бутун нон теккан куни қўлимга
Айланарди бошимда қўштегирмон,
Ҳар оч илик миннат қўйиб бўйнимга,
Оғу ошдай, қон келарди бурнимдан.

Шу юксак тоғ ёнбағрида бахмал қир —
Менинг туғиб ўсган асл ватаним.
Этагида уқа каби оқар Сир.
Шу водийда қуёшдан куйди таним.

Агар удда қила олсанг, хаёлни
Йигирма йил орқасига силтагил.
Ер картасин белгиловчи шу чолни
Зеҳн қўйиб, ихлос билан тинглагил.

Тизсанг толмай чиқа олсанг юксакка.
Кўрсатаман бармоқ билан ҳаммани,
Хув оқ ерни қирқ йил экдим даҳякка,
Анав ерга қуриб олиб чайлани.

Хув бир қатор тўрт олачиқ, беш капа
Бу қишлоқнинг бошланғич бинолари.
Анав ҳовуз, анав садали супа,
Талай қайғу ўксик қадамжолари.

Хув оқарган қўшқаватли қўрғонча,
Деворлари тўрт пахсали мустаҳкам.
Анор, анжир, узум унган шу боғча,
Қайси жаннат шунча гўзал ва кўркем?

Томорқаси қатор ар-ар теракли,
Ҳовзи — қизлар кўзгусидай ялтироқ,
Сувга ўнгғай, офтобрўя — кўкракли,
Бу боғ тағи беш танобдан ортиқроқ.

Шу боғчанинг жуда қонли тарихи,
Чуқур ҳасратларга тўла кечмиши.
Бу тарихда ҳасрату ўч ҳам йиғи,
Бу кечмишнинг қайғули ичи-тиши.

Биз беш рўзгор бир-бирига ёнма- ён
Шу боғчадан туморча ерга эга,
Энг каттаси сал мўлроқ бир танобдан.
Ишлар эдик тотувлашиб бир-бирга.

Завод бизни муттаҳам деб ўйлайди,
«Шиллиқ қуртдай бор бойлиги бир орқа,
Бўнак олиб бари бир тўлолмайди»,
Ер оз, куч кам, қўл эса ундан қисқа.

Қўшниликда Акбар амин комиссия,
Завод билан юз ботмонлаб шартловчи,
Битта имо, бир ишорат кўз учи —
Унинг учун тайёрланар ҳар нарса.

Бизнинг учун осмон узоқ, ер қаттиқ,
Чор-ночор аминга бўй эгамиз.
Уч пайса чой, бир ғалтак ип, беш қошиқ,
Қарз кўтариб ерга пахта экамиз.

Ер оз, аммо умид бизда бир талай,
Меҳрибонлик, қунт ва тўзим ундан қўп.
Илк баҳордан кузаккача етти ой
Еш боладай эркалаймиз қўр тўкиб.

Кўкка уриб тўлқинланар пахтазор,
Ҳар пояда бизнинг меҳнат яширинган.
Яғрин ташлаб, жилмайиб ўтар экан,
Биз аминнинг «эҳсонига» миннатдор.

Инжу тишин кўрсатади пахталар,
Мўл ҳосилни кўриб қувнаб қоламиз,
Астагина хирмонга амин келар,
Буйруғига ночор қулоқ соламиз.

Қўлтигида узун насия дафтар,
Унг қўлида чўт кўтарган бесоқол.
Насия дафтар бир-бир ўқилган сари,
Чўтда тасбиҳ донасидай қарз яққол.

Мана бизнинг узун йил меҳнатимиз,
Мана бизга кулиб боқмаган толе.
Қарвон амин омборига солар из,
Биз чиқамиз бу гал ҳам сувдан силлиқ.

Шунча меҳнат қорнимизга етмапти.
Елкамизда меҳнат юку туман қарз.
Бир нечанинг қайғуга тўлиб афти,
Қуллуқ билан аминга бошлайдир арз.

Шу зайилда йиллар ўтди қувалаб,
Толе кўки бахт юлдузин кўрсатмай.
Ойлар, кунлар зиммамизга қарз юклаб,
Текис қора кунлар ўтди тонг отмай.

Аввал бунда тўрт олачиқ, беш қапа
Биз бечора очларнинг бинолари,
Анав ҳовуз, анав садали супа,
Талай қайғи — ўксик қадамжолари.

Бир баҳорнинг шабнамли тонги эди,
Япроқ йиғлоқ киприklarдай намланган,
Ҳаммамизни шу супага чақирди
Бесоқолки: таниш, чўт қўлтиқлаган.

Супачада қизил гилам, палослар,
Парқуларга ёнбошлаган бир кекса,
Оппоқ соқолларин аста пайпаслар,
Ғалдир-ғулдур ўқийдир алланарса.

Лайлак уя амомаси бошида,
Банорас тўн — хизрдай басалобат,
Қатор келиб қўл боғладик қошида,
Салом бердик баримиз навбат-навбат.

Қози экан ёнига амин чиқди,
Мирза эса тиз чўкиб қўлда қалам.
Узун насия дафтар ўқилиб чиқди,
Такрорланди йиллар келтирган алам.

«Баччағарлар,— деди қози забт ила,—
Сийлаганни сигир билмас, деганлар,
Баракалла амингаки, қунт ила
Шунча йилдан бери хўб сийлаб келар.

Қани айтинг тўлайсизми қарэлардан,
Еки бездай безрайганча турасиз,
Қуръон, худо буйруқлари — фарзлардан
Бўйин товлаб, кофир бўлиб юрасиз?»

Бизда қурол йўқ эдики, бу ёвга
Қарши ўзни қилайлик мудофаа,
Сўкиш-сўзлаш бошлаган муурофаа,
Ер хатлашга бориб тақалди говға.

Мирза чизди қиртиллатиб қаламин,
Қози салмоқ билан қиларди имло,
Гарчанд бошин эгиб «ачинган» амин,
Бироқ кўзи севинч-ла бошлар имо.

Тўрт олачиқ, беш қапа, ерларимиз
Баримта-чун амингадир васиқа,
Қози ғазаб билан олайтириб кўз
Муҳр босди, муҳрки муҳри сийқа.

Акбар амин тортиб олса қизимни,
Йигилмасди кўкракка бунча чигил.
Остонадай топтаб ўтса юзимни,
Бунча хўрлик тортмасди шўрлик кўнгил.

Ҳаммамиз ҳам энди амин қароли,
Хув оқ ерни қирқ йил эдик даҳякка.
Бу қўшқават собиқ амин қўрғони
Бир васиқа оқибати шул, ука.

II

Ҳайдар чўққи ҳозирини сўйларкан,
Қоматлари йигитдай кўкка устун;
Ҳар бир мўйи ёвга қадалган тикан,
Арслон каби ботирланар бус-бутун.

Узун, оппоқ соқолини ел тараб,
Юксакликдан нишон берар қўрғонин.
Создай текис оҳанг билан эркалаб,
Бошлар севинч тўла янги достонин:

— Дунё экан, киши боши кўп азият,
Сойлар оқар шарқираб ёнбошимда.
Бахт булути кўлка солур бошимда,
Шу водийга тамоман биз эгамиз.

Бу водийнинг қуёши ҳам бизники,
Бахмал қири, зумрад ирмоқлари ҳам,
Ери, ҳатто ойи, ой юрган кўки,
Ҳаммаси ҳам бизникидир бекўст-кам.

Хув оқарган қўшқаватли қўрғонча,
Деворлари тўрт пахсали, мустаҳкам,
Колхозимиз қўраси қандай кўркам,
Анор, анжир, узум унган шу боғча.

Хув бир қатор янги оппоқ текис уй,
Бултур қурдик, янги қишлоқ кўчаси,

Анав клуб ҳаммамизга обрўй,
Хув ўшаси колхозимиз мўрчаси.

Сирдан ўтар еримиз гарб чеккаси,
Кун чиқари тоққа бўлур пайваста,
Анав ҳовуз кўланкали супаси,
Шу супада қўлга олдик гулдаста.

Шу супада қўлга олдик васиқа,
Бошланадир коллектив номи билан,
Бу васиқа бўлди бошларга жиға,
Ер бизники ҳар пишиқ-хоми билан.

Хайдар чўққи боладай шошиб кетар,
Унутади ҳамсуҳбат эшларини,
Ўз-ўзича сўйланар, тошиб кетар,
Кулги билан очар оқ тишларини.

Бармоқлари қишлоқ устида кезар,
Жуғрофия дарсидаги боладай,
Ҳар нуқтада бир неча чаибар чизар,
Сўзга бошлар, лабни очиб лоладай.

— Кўз илғамас бу пахтазор бўлур ер,
Сувга ўнғай, офтобрўя, теп-текис.
Астойдил меҳнат қилсанг, тўксанг 'тер,
Ҳосилотин эпломмайсан мўл-тўкис.

Шу ерларнинг ҳукми бизнинг қўлларда,
Шу ерларга ёзилди янги тарих,
Бу ердаги тасма каби йўлларда,
Батрак-қарол судрамас энди чориқ.

Шу ер учун ёзилган васиқада
Порлар Совет давлатининг муҳри;
Бир муҳрки, ўн етти йил олдинда
Жойлашгандир юракларга меҳри.

Шу муҳр-ла тасдиқланган батракнинг
Чин ҳуқуқи, озодлиги ва эрки,
Шу муҳр-ла ҳукмланган қулоқнинг
Қирқилишга тамом илдизи, теги.

Шу муҳр-ла олдик қўлга галаба,
Шу муҳр-ла бердик дунёга совға,
Шу муҳрни қилолдик мудофаа,
Шу муҳр-ла ерга бўлдик чин оға.

Энди бу ер — бизга асл Ватандан
Қўриқлашга берилгандир бир умр.
Бу тупроқлар азиздир жондан, тандан,
Ҳаром оёқ ораламас, қилмас хўр.

Еру жонли парваришни истайди,
Қон берамиз унинг ҳар баҳясига.
Кўкракда ишқ, белда ғайрат қистайди,
Чевирамиз чаманлар ўлкасига.

Олтин тупроқ бўлур олтин пахтазор.
Дунё ери бундай ҳосил кўрмаган
Бу ерларда бахт қанотин кенг ёзар,
Супурилар бунда ҳар қандай тикан.

Ҳайдар чўққи соқолин серкиллашиб,
Достон ўқир менга ўзин бахтидан.
Шунда мен ҳам чама ипин йўқотиб,
Кенг уфқда тентираклаб қоламан.

Кўз ўнгимда икки дунё очилур:
Бири — йўлсиз, қоп-қоронғи мозийдан;
Бирисининг эркаловчи созидан
Ҳар бир чигал, ҳар бир ғусса ечилур.

Таққослайман шу икки васиқани:
Бири — меҳнат оёғигадир занжир;
Бири — бахтлар сари кенг йўл очгани
Чақмоқ тигли, кескин, ўткир бир шамшир.

Бизнинг сўнгги васиқа мазмунидан
Тўқ, маданий, одамча яшаш чиқар,
Шунинг учун Ҳайдар чўққи саксонда
Успиринлик даъво қилса ҳаққи бор.

[1935, май]

«УЗБЕКНОМА»НИНГ МУҚАДДИМАСИ

Эй, исмингга шоҳ асарлар бир поя эмас,
Мадҳияннга жилдлаб китоб ниҳоя эмас.
Тарихларнинг оғир вазмин мазмунларини,
Кишиликнинг ҳаёт йўли яқунларини
Ердан қуёш, қуёшдан ер тўпланса агар,
Шу жамбастан виждон билан олинса хабар,
Билинажак сенинг бизга қадру қимматинг,
Эй, қудрати тарихларнинг яқунига тенг
Бизнинг шонли Партиямиз, худди шу бугун
Очмоқчимиз ўтмишлардан қонли бир тугун,
Айтмоқчимиз бу тупроқнинг саргузаштини,
Кезмоқчимиз тарих бўйлаб чўлу даштини.
Улуғ элнинг айтажак бу ҳикоятида
Бошдан-оёқ бир ҳақиқат ҳукмрон, чунки,
Шунча қонли, фэйзсиз умр оқибатида
Ўзни таниш тақозоси келиб туғилди.
Ватанимиз шунча гўзал, шунчалар гўзал,
Ариқларда сув ўрнига оқадир асал.
Офтоб келиб бу ўлкадан ҳарорат топган,
Моҳтоб ҳулкар кўкимиздан ҳаловат топган.
Шарбатларга тўлиб ётган боғу далалар,
Ҳар қандайин суқ кўзга ҳам ҳасрат солалар.
Тошдан-тошга ҳатлагувчи ирмоқлар бизда,
Қора кўзли кийиклар кўп тоғларимизда.

Бу тоғларнинг сахий қўйни минглаб хазина,
Фотиҳларнинг оч кўзига қадайдир ийна.
Тер тўкилиб, парвариши қилинган чоғда,
Нима битмас баракатли олтин тупроқда!
Нафасининг шиддатидан жаннат унади,
Ҳар шохига туман булбул келиб қўнади.
Оталардан мерос қолган бир эски матал:
«Ўз бошига бало топар қиз бўлса гўзал».
Ватанимиз гўзаллиги бўлди бир бало,
Унга хўжа бўлмоқ бўлди ҳар кўзи ола.
Минг йилларнинг муз қалбига қилинса сафар,
Бу тупроқнинг мозийсидан олинса хабар,
Ҳар учраган кемшик тишли чирик бош суяк
Хоқонлардан, фотиҳлардан сўйлагай эртак.
Бу даштларда тўзғиб ётган туман-туман бош
Минг йилларнинг ҳалқумига ютилди ювош.
Бу ердадир ҳар туёқнинг ўрни минг бозор,
Фотиҳларнинг зулм-додидан тортмишдир озор,
Шафақларда акс этмишдир тўкилган қонлар.
Осмонга сингмишдир оҳу фиғонлар.
Қон, ваҳшатдан занжирлашган муттасил кеча,
Тонг отмади бу тупроқда минг йилларгача.
Минглаб шаҳар асрларнинг қўйнида ухлар,
Унда ҳар бир емирлган тош мингларга мақбар.
Шу тошларда боболарнинг қалби яширинган,
Мана шулар бир мухтасар тарихдай альбон.
Сўйлаяжак ўз изтироб, ўз аламини.
Жаҳонгирлар довулининг зилу бамини.
Агар очсак кўз ўнгида тарихий фазо,
Кезиб чиқсак бу ўлкада бемулоҳаза,
Қанча фотиҳ, қанча ғолиб, қанча жаҳонгир
Бу тупроқда қон-ёш билан югурмиш хамир.
Бу тупроқлар кўпга бўлди карвон сарой,
Ҳар ўткинчи қилмоқ бўлди буида ўзга жой.

Бир тараф — Чин, бир тараф — форс, бир
 тарафда Рум,
 Йўл-йўлакай ҳар бириси қиларди ҳужум.
 Бир тарафдан босиб келди буюк Искандар,
 Шуҳратпараст, қўними йўқ, жаллод, дарбадар.
 Бу ўлкани забт этувга аждаҳо қўйин
 Шаҳарларни барбод берди мисоли қуюн.
 Хўжандгача ютиб келди ўтли дамига,
 Бироқ бир турк гўзалининг тушди домига.
 Боболарнинг шунча ўткир ғазаб ва кини,
 Бу тупроқнинг битта ориқ сари чибини
 Искандардай жаҳонгирни ўлдира олди.
 Ундан боқий харобалар эсдалиқ қолди.
 Эрон—Турон жанжаллари сурди асрлар,
 Афросиёб, Рустам, Барзу, Баҳром Гўри хор,
 Ҳар харомхўр бу тупроққа қиларди тамаъ,
 Ҳар ит келиб остонага қўяр эди жағ...
 Бу тарихнинг бош-оёғи исёнга тўла,
 Бу исёнлар жўшқин ғазаб, имонга тўла.
 Қашшоқликдир дағал қилган киши овозин,
 Сулм, аламдир бу ғазабга бергувчи вазн.
 Исёнларнинг Муқаннаси — машҳур ниқобдор,
 Унинг зўри, дағдағаси Искандарча бор.
 Аламдийда деҳқонларнинг шонли сардори,
 Халқ ғазабин бир муҳташам яловбардори.
 Хону амир, бегу султон, золим амлоқдор
 Муқаннанинг шиддатидан титрарди ночор.
 Эргашарди унга бутун очу яланғоч,
 Олар эди золимлардан керагича бож.
 Ун йилдан кўп давом қилди бу кучли исён,
 Кўрсатолди ўз сўзини халқдаги туғён.
 Оч, яланғоч, хона бар дўш ота деҳқонлар
 Бу курашда тиззагача кечарак қонлар,
 Уз эркини, ватанини, шуҳрат-шонини,

Фарзандини, рўзгорини, сўнгги нонини
Аждарларнинг панжасидан омон сақлашга
Тарихларга исён билан тақмишдир жиға.
Ҳар бир зулму ҳар бедодга беролса туриш,
Бироқ янги бир жаҳонгир бошларди юриш.
Дин тарқатиб, қўлда қурол, талай қон тўкиб,
Булардан сўнг араб келди ҳирс кўзин тикиб:
«Янги ойдай букилингиз, рукуъ қилингиз,
Кўкда бўлар сўнгра сизниг юксак ўрнингиз!
Муҳаммадни пайғамбар денг, худони битта,
Кўнмасангиз сўяжакмиз сизни албатта».
Қадрловчи озодликни, ватанни, эркини,
Осон эмас бўйсундириш ёвқур ўзбекни.
Қутайбанинг туркча исми «Тева полони»,
Тева полон бошлаб келди туман балони.
Чўлдан келган, олқишланган қора барбари
Зулм бедоди ҳаддан ошди тоқатдан бари,
Пайқанд шаҳри талон-торож қилинган куни
Маълум бўлди ислом динин бутун мазмуни.
Хуросон, Марв хазинаси олтинга тўлди,
Олтин саноч шўрликларнинг пўстидан бўлди.
Диндорларнинг қиличига қазо ёр эди,
Мушрик элнинг фиғонига фазо тор эди.
Амударё қирғоғида қирғин бўлган кун
Баҳоланди ҳар бошимиз нархи юз олтин.
Ҳатто тева сутига ҳам тўймаган араб
Бу неъматлар ўлкасини қиларди хароб.
Толқон шаҳри фозилларнинг ватани эди,
Илмимизнинг шуҳрат топган маскани эди.
Қутайбанинг шум қадами етган ҳамона
Гўзал шаҳар текисланди, бўлди вайрона.
Ичирилди, ажал суви тўлдирилган жом,
Бари халқи тигдан ўтди — бўлди қатли ом.
Тўрт фарсаҳга туташ кетган хиёбонча бор,

Бу шаҳарда ўсган эди узун ёнғоқзор.
Шу ёнғоқлар одамзоддан мевалар қилди,
Шохларига қари, хотин, ёшлар осилди.
Бу ўлкада тупроққа тенг бўлди билим, онг,
Ҳар такомил бекор кетди кўкка худди чанг.
Қутайбанинг барбарлари қилич ўйнатиб,
Ер титрарди, кўк ларзада, дарёлар жўшқин.
Мильён етим ва есири қириб-қақшатиб,
Бошдан равоқ, қону ёшдан қилдилар жайхун.
Ваҳшат билан нола-фиғон ёқа бўғишса,
Нобуд бўлар минглаб Сино, минг Зебуннисо.
Ўлим, даҳшат сайргоҳин кўришдан безиб,
Кўзин юмар эди ҳатто қуёш бечора.
Бироқ тонгдан оқшомгача қонларда сузиб,
Зар киприги бўлмас эди моне панжара.
Самарқанднинг бойликлари саноқсиз эди,
Қутайбанинг ваҳшийлиги бошбоқсиз эди.
Юз минг дирҳам, бир минг асир йиллик хирожи,
Сугд ўлжаси боқар эди араб ҳужжожин.
Ҳар бир аскар шунчалик кўп ўлжага эга,
Бир темиртак қилич чиқди минглаб баҳога.
Қутайбадан бир саркарда сўрабдир бир кун:
«Агар сенинг қазонг етиб, ўлсанг ушбу кун,
Сенга фақат уч сўз учун муҳлат берилса,
Қайси сўзни айтар эдинг, қани айт?», деса,
Яъни айтган: «Айтар эдим мен сўнгги нафас:
Сўяман деб, сўяман, деб, сўяман, деб,— бас».
Бали, шундай бўлди унинг бизга сафари,
Ислом билан бирга келди сўйиш хабари.
Тонг ёришиб сўкилгандай уфқ пардаси,
Мисн чиқди Муҳаммаднинг ёлғон ваъдасин.
Орзуларга етолмадинг: жанг-муҳораба,
Шунча кўз ёш, шунча фиғон, шунча тоза қон...
Кўнгли найранг корхонаси бўлган Қутайба

Бизни сўйди қалқон қилиб, қўлида қуръон.
Ислон дини қилич, содоқ, темирларидан
Наслимизнинг оёғига қуюлди занжир.
Жаннат ваъда қилган оят-ҳадисларидан
Бўғзимизда қолди фигон, оташин шамшир.
Қанча идрок, даҳо кетди, лабин очолмай,
Юракдаги хазинадан дурлар сочолмай...

[1936]

СУВ ВА НУР

Қаҳрамон ўғиллар, ботир фарзандлар
Азиз манглайингиз бўлсин ярқироқ,
Оталик шафқати, ўғит ва пандлар
Онангиз сутидай бўлсин сизга оқ.

Гулшан ўлкамизга човт солган малъун
Чигиртка тухмидай хору зор бўлсин.
Советлар ўлкаси даҳлсиз, бутун,
Миллион йил оламда барқарор бўлсин.

Сиз қонли курашда зўр чиққан сари
Бизларда кучаяр мерос — мард виқор;
Мақтанар ҳар хотин, ҳар ёш, ҳар қари,
Арзийди: қаторда сиздай нори бор.

Сиз мардлар авлоди, сиздаги ғурур
Пўлат найза каби ўткир, букилмас,
Шунқор кўкрагингиз истеҳкомдан зўр,
Чунки пок ҳавода олмишдир нафас.

Ўз она юртингиз — ватанингиз бор,
Ит Гитлер сингари келгин эмассиз.
Қалбингиз ёқутдай тоза, беғубор,
Гитлердай мурдахўр, чиркин эмассиз.

Фашистнинг ахлатхўр оч меъдасидай,
Етимлар нонини олмайсиз, чунки:
Неъматлар, усти бош ғазинасидай
Тўқ, бўлгун, бадавлат водий сизники.

Миллиардларча тонналаб металл сизда бор,
Тўпу тўпхонага муҳтож эмассиз,
Қулуфни суғуриб, шундан ўқ қилиб,
Битта товуқ учун бева отмайсиз.

Душманни қамалга олинг, ўлдилинг,
Боболар арвоҳи бўлсин сизга ёр.
Биз эса кўз-кўзга тушган каби тенг,
Сиз билан бир сафда, ҳар ҳарбда тайёр.

Сиз учун муносиб совға бўлсин деб,
Фарҳод қурилишин бошлаб юбордик.
Бу совға бўлажак ўлкамизга зеб
«Фарҳоду Ширин»да ёзилганидек.

Ўзингиз ўқиган, ёд олган қисса,
Ҳаммангиз эслайсиз уни бирма-бир.
Тезаро чиқади қиссадан ҳисса,
Яна бир айтади сизларга шоир.

* * *

*

Бу қисса алқисса ғоятда узун,
Халқларнинг умридай тарихи йироқ.
Қиссанинг бандлари Муштарий кўзини
Ўзбек толендай қилар ярқироқ.

Бирор бахт чироғи ёнган уй йўқки,
Унда айтилмаган бўлсин бу қисса.

Ҳар қутлуғ оила ўчоғи, чунки,
Бу умид қиссадан ололмиш ҳисса.

Нур ва сув халқларнинг қадим орзуси,
Хусусан ўзбекка бу эски умид.
Ўтмиш ташна кунлар ва тунлар нурсиз,
Бу улуғ қиссага бўлдилар калид.

У «Фарҳоду Ширин» деб айтар афсона,
Замири тилакнинг зўр шабчироғи.
Афсона умидга дастак, баҳона,
Ҳатто макон тайин — Сирнинг қирчоғи.

Фарҳод деб ўзини атайди халқим,
Халқдадир тоғларни қўпорган қувват.
Халқдадир дарёни тўсолгувчи куч,
Фарҳодда намойиш айлаган қудрат.

Ширин деб атайди сувни, нурни у,
Сирнинг ширин суви қанчалар ширин.
Гўзал қиз кўзидай нуроний кўзгу,
Ёритар оқибат Сирдарё сирин.

Наҳотки шунчалар улуғ бир дарё
Бепарво оқади, бизлар ташна лаб,
Наҳотки яшириниб гавҳар бебаҳо,
Қўшнингга чиқамиз бизлар ўт тилаб.

Навой ўзбекнинг буюк фарзанди,
Бу улуғ умидни тизди назмига.
Боғаро Ширинга сув керак каби,
Нур керак Фарҳоднинг ширин базмига.

Минг йиллар куйланди бу ширин дoston,
Миллионча Фарҳоднинг кўкси қабариб.

Қилайлик оқибат бу элни бўстон,
Умидга сад бўлган тоғни қўмариб.

Халқимнинг ҳеч сўнмас дағдағаси бор,
Айтдими, айтилган сўзи — отган ўқ.
Октябрь супурди бу кўкдан ғубор
Ва берди халқимга орзуга ҳуқуқ.

Меҳнат Муштарийси кулиб қаради
Манглайда янги куч келтирган бахтдай.
Толе Фарғонаси — бу кўм-кўк водий,
Унга маскан бўлди зумуррад тахтдай.

Яна кўп сув учун, мўл-кўл нур учун,
Ёпирилиб табиат сари биз юрдик.
Партия бахш этган меҳнатнинг кучин
Кўрсатиб яна кўп каналлар қурдик.

Энди икки дарё бу ердан оқар,
Фарғона водийси мисоли тамбур.
Қуёшли кунларда осмонга болқар
Икки кумуш симдай дарёлардан нур.

Мирзачўл, Ховосдан чиққан кучли ел
Ҳар икки симни ҳам чалар тимдалаб,
Гўёки айтади шунча катта ер:
Бизлар ҳам қиламиз сув ва нур талаб.

Бу боғлар бағрида олам яширин
Миллиард йил қаърига қилинг саёҳат.
Шунчалар яширди Сирдарё сирин,
Зўр уринг, кўтарсин бу кекса қомат.

«Хўп» деди, яна у қадрдон кирка,
Фарҳод тоғларида ялтираб кетди.

Минг йилнинг кеккайган кексаси ахир
Бизнинг қаҳрлардан қалтираб кетди.

Қадимнинг бўй бермас тўнғбош айгири —
Сирларё эгади тез фурсатда бош.
Бир умр қониқиб Мирзачўл ери,
Кумуш кўзгуларда нурланар қуёш.

Муттасил кундуздай порлаб кетади
Тошкент атрофининг зўр гигантлари.
Бекобод шаҳридан сизга етади
Металл комбинатнинг пўлат отлари.

Сиз ёвуз душманнинг бошини янчиб,
Музаффар юришдан қайтган чоғда
Биз ғолиб байроқни юксакка санчиб,
Зиёфат берамиз бу Фарҳод — боғда.

Ширинлар қўлидан шароб ичасиз,
Интизор оталар бўлади соқий.
Эй яша, порлоқ кун, бахтли келажак,
Омон бўл Ватаним минг йиллар боқий.

Энди ёзилажак «Фарҳоду Ширин»
Афсона бўлмайди, хулласи калом,
Дўстлари келгунча дostonу шеърин
Мутлақо битказар, бу — Гафур Ғулом.

[1943, 26 февраль]

ЧАРОҒЛАРИМ— ҶАРОҒЛАРИМ

Жонимдан ширин кўрган болаларимга атаб
Тонготарлар қиссаси шу китобни ёзолдим.
Бир зарра офтобдир уйга кирган ҳар китоб
Ва қўлимдан келганча гулларни ўтқазолдим;
Арғувон япроғидек саҳифасин варақлаб,
Рангин томоша қилиб димоғингиз бўлса чоғ,
Шоир отамиз ёзган, десангизу ардоқлаб
Мен ҳам ҳар қўш варағда сизга очаман қучоғ.

[1948]

ФЕЛИКС БОЛАЛАРИ

Биз одам боласимиз,
Одамнинг донасимиз,
Биз ўсиб улғаямиз,
Олим бўлиш гоямиз.

Бизни етим қолдирган
Босмачиларга лаънат.
Фирқа бизга раҳбардир,
Шўро қилур ҳаракат.

Ленин бизнинг отамиз,
Биз сезамиз ҳаммасин:
Елкамизда қўлини,
Юзимизда нафасин.

[1923]

БАЙРАМ ТОНГИДА

Бобо қуёш ухларди
Тоққа ёнбошлаб,
Ой ботарди бир гала
Юлдузни бошлаб.
Хўроз ҳали бўйнини
Толдан чўзмасдан,
Деразада кичик Мош
Юзин ювмасдан,
Яйра капалак каби
Уйда ғивирлаб,
Майин қўзғалиб лаби
Узга шивирлаб
Ойинанинг олдида
Бўйинбоғ тақар,
Уқтин-ўқтин ҳовриқиб
Кўчага боқар.
Укажони Йўлдошнинг
Уйқуси зийрак,
Жиндай шовқин-сурондан
Кўз очар тийрак.
Тағин уйғониб кетиб
Иғламасайди,
Ойижонин Яйра қиз
Жуда аяйди

Яйра оёқ учида
Қадамлар эркин.
«Дада, ҳой, дада, туринг!» —
Туртади секин.
Дада фабрика учун
Тайёрланарди.
«Кетаётирмен,
Тонгги йигин бағрига
Етаётирман.
Тўдамизнинг буйруғи,
Бормасам бўлмас.
Ишга зарба беражак
Қолсам бир нафас.
Опам уйғонганида
Айтиб қўярсиз!»
Дада дадалик билан
Юмшоқ эркалаб,
Яйра сочидан ўпди:
«Мунча эрталаб?
Кўча-кўйда ўзингни
Авайлаб юргин.
Тагин конка, автобус
Босиб кетмасин».
Яйра қувноқ чопади
Тўдага қараб,
Тонгги майин ел қолар
Сочини тараб.
Дада ўйлай бошлади
Соқол ғижимлаб,
Шу кичкина бошларнинг
Улуғ мазмунин.
Олтин қўнғиздай учиб
Қўп эркин-эркин.
Тонг йиғилган ёшларнинг

Жиддият ўйин.
Жаҳон инқилобини
Қўзғатиш куни
Шу қалбларга ҳам
Қирмиш сурғилиб
Беш йилликнинг салобати
Борлиги билан,
Шу онгларга ҳам
Сингмиш кучайиб.
Ҳой, мен қандай бахтлиманким
Минглаб Яйранинг
Отасидирмен,
Қурилгувчи азамат
Учинчи бўғин
Бобосидирмен.

[1931, сентябрь]

ИККИ ЕШЛИК

I

Кўклам. Нега шамол келмас юксак тоғлардан,
Толкучукдан жевак таққан майса боғлардан,
Хаёл қўли қуча олмас йироқ ёқлардан,
Қанотланган умид учар ёш дудоқлардан:

«Шамол, баҳринг камол!

Чўлоқ кетмонингни олиб кет!»

Шамол келмас, кўтарилмас дака варрагим,
Дардаракдай типирчилар, тошар юрагим,
Кўкка томон кўтарилган мурғак билагим,
Қизғалдоқли пастак томда ёлғиз тилагим:

«Шамол, баҳринг камол!

Чўлоқ кетмонингни олиб кет!»

Ёшлигимнинг хазинасин ахтармай қанча —

Муҳаббатли эсдаликлар топилмас анча:

Пастак томлар, пилта чироғ, сасиган танча,

Ялангоёқ, йиртиқ иштон, товшим борича:

«Шамол, баҳринг камол!

Чўлоқ кетмонингни олиб кет!»

II

Уфқлардан қаҳ-қаҳ солар шўх пропеллер,

Ўн минг метр тубанликда айланади ер,

ХОЛДОРӨЙНИНГ НАКАЗИ

Холдөрөй Нөр тоғанинг
Севимли кенжа қизи,
Бу ишчи оиланинг
Кичик порлоқ юлдузи.
Нөр тоға кўн заводда
Пардозчи бир ударник,
Терини буглар ўтда,
Дазмоллар бардам, тетик,
Теваракни илк саҳар
Нури чулғаб оларкан,
Кўздан уйқу — пардалар
Оҳиста тарқаларкан
Заводнинг шўх, чинқириб
Чалинади гудоги,
Ишчи танда қон юриб,
Турмуш қайнар эртаги.
Нөр тоға кийинадир,
Ювиниш ва нонушта,
Заводга йўлланадир.
Холдор ухлар оҳиста,
Нинни-нинни қўлига
Олиб жажжи бошини,
Нима кўрар тушида
Чимиртадир қошини.

* *

☪

Нор тоға кўн заводнинг
Толиқмас ударниги,
Кечикиш, прогуллик
Унда кўринмас таги.
Ун икки йил ишлайди
Социал ватан учун,
Ун икки йил бирма-бир
Бериб ёшлигин кучин,
Ун икки йигит кўркам
Қунт бериб ҳунарига,
Туртинса, қийналса ҳам
Эгаллайдир техника.
Ортиқ унга энг қийин
Машиналар ҳам таниш,
У тутингандан кейин
Ҳал бўлар ҳар қандай иш.
У ишлаган терилар
Билмайди асло брак,
Сифат учун берилар
Ундаги қунт ва идрок.

* *

*

Тунов куни заводда
Бўлди катта йиғилиш,
Ишчилар ўртасида
Ударникча умтилиш
Чини билан бу ерда
Борлигин кўрсатар эди.
Ҳар ишчи навбатида

Минбар кўтарилди.
Советларга сайловнинг
Бу қизгин йиғилиши
Чиндан ҳар ударникнинг
Бўлмишди ўзин иши.
Энг яхши совет учун
Энг яхши депутатлар,
Ишчилар ишига чин
Куч берган азаматлар
Ишчи диктатурасин
Олдинги штабига
Ударниклар-сарасин
Сайлар совет сафига.
Ут олди кучли танқид,
Мақталди бир неча от.
Фахрли ном, қизил бет
Ва Нор тоғага навбат.
Клуб тўлди қарсадан.
Номи ўқилар экан;
Узоқ-узоқ бурчакдан:
— Тўғри, сайлаймиз!— деган
Овози ишчиларнинг
Барала кўтарилди,
Нор тоға советларнинг
Сафига ўтказилди.
Қалбида севинч тўла
Нор тоға кулар эди,
Ғурурланиб йўл-йўла,
Уйига кетар эди.
У энди оддийгина
Зарбдор Нор тоға эмас,
Чин зарбдорнинг номига
Депутатлик қандай мос!
Йўлкада қарши олди

Кенжа қизи Холдорой,
Адасин ачомлади
Ипакли галстукдай.
— Қизим, ҳали билмайсан
Аданг ким бўлганини,
Кел, бир севиб ўпайин
Жажжи юзинг холини.
Мен Советга депутат,
Биласанми, оппоғим!
Холдорни ўпар қат-қат,
Бу бахтга лойиқ ким!
Холдор қўйиб юборди
Адасининг бўйнини,
Бир ўйчанлик қоплади
Еш ва эсли юзини:
— Сен депутатми, ада?
Мен бу сўзни биламан,
Опам кеча боқчада
Айтиб берган барчасин.
Наказнинг ҳам мен ҳатто
Маъносини ўргандим.
Мен айтай битта-битта,
Мана менинг наказим:
Бизда холос боқча бор,
Клуб ҳам йўқ музыка.
Мени, ўйна, дейдилар
Қуппа-қуруқ чапакка.
Иннайкейин, қўғирчоқ,
Фартуқлар етишмайди,
Опамга айтсак ҳар чоқ,
Кулади, индамайди.
Жон ада, наказимни
Эсингдан чиқармагин!
Қизчасининг нозини

Тинглаб олгандан кейин
Нор тоганынг кўзлари
Олмосдай ярақлади,
Холдоройнинг сўзларин
Кўкрагига қатлади,
Гарчанд Холдор нақази
Қисқа ва кичик эди,
Жаранглаган овози
Эрка ва тетик эди.
Нор тоға Холдоройни
Бағрига босди маҳкам,
Зарбдор ота, пок бўғин —
Бу туриш қандай кўркам!
Холдорой кичик эди,
Ундан кичик нақази,
Бироқ унда тингланар
Келажакнинг овози.

[1935, январь]

КУКЛАМ ШАМОЛИ

Чимён тоғларидан қўзғалган шамол
Тошкент боғларидан ҳилпилаб ўтди,
Шафтоли гулига қўнган арининг
Қанот тағларини сийпалаб ўтди.

Бақатерак тебраниб, ташлар кучала,
Ўрик ерга гул тўкиб, пистон қазийди.
Тўрғай кўкда минг мақом билан машқ қилиб,
Шамолдан тароқ қилиб, думин тарайди.

Чучмўмали тепанинг кўм-кўк бошида
Бир тўда шўх болалар — тўзимсиз юрак —
Кулгисидан осмоннинг жоми жаранглар,
Тентак шамол йўлини пойлар варварак.

Каникул пайти ўтди, қани, болалар,
Поёндоз бўлсин сизга бинафша, сунбул,
Варракдан — планерга, китоб, қаламга,
Жиддий дарсларга бошлар кўниккан кўнгила.

[1935]

УРДАК ВА ТУРҒУН

Бир бор экан, бир ёввойи ўрдак бор экан,
Кўм-кўк қуюқ ўрмончада яккаю ёлғиз.
Шу яқинда бир анҳорча, қирғоғи кўркам,
Ўрдак шунда чўмиларкан, кечаю кундуз.

Оппоқ гажак қанотлари елканли кема,
Шаббодада ўйноқлаган шўх пирпиракдай,
Унга ўйин-мазақ экан бунда ҳар нима,
Билмас экан қайғу нима, муҳтожлик қандай.

Анҳорчада кичик мурғак балиқлар тўла,
Очиққанда тумшук билан тута олади.
Парво қилмай қилтаноқдан ютиб бир йўла,
Яна қўшиқ — гақ-гақларин куйга салади.

Тўлин ойли кеча экан, ҳаммаёқ ойдин,
Теваракда эсар экан совуқ шаббода.
Қўанчоқнинг баррасидай сувдаги тўлқин
Ой нурида эрмак экан икки қирғоқда.

Анҳорчада яна бир оз сузмоқчи бўлди,
Гўзал оқшом, ўрдак кўзи севинч-ла порлар.

Кеза-кеза очиққанин хўп яхши билди:
«Нима қайги, анҳорчада кўп-ку балиқлар».

Хаво совуқ бўлгани-чун ҳамма балиқлар
Иссиқ булоқ томонига жўнаган экан.
Ой нурида майда-майда узун тўлқинлар
Ўрдакчага балиқ бўлиб кўринган экан,

Тутмоқ бўлиб, ҳар тўлқинга бўйин чўзаркан,
Тумшугига илинмасдан қола берибди,
Балиқлардай ялтираган тўлқинлар титрак
Ўрдак кўзин жовдиратиб қоча берибди.

Бу оқшомда ўрдак шўрлик ҳеч қандай овсиз
Қайтибди очлигича ўз катагига;
Ташқарида шамол юрар, совуқ аёвсиз,
Ҳорғин бошин қайирибди қанот тагига.

Эртасига ҳаво ҳам тинч, кун иссиқ экан,
Балиқчалар ўйноқларкан эски ўринда;
Ўрдак шўрлик балиқларни ойдин деб билган,
Ов қилмаган, оёқларин сақлаб қўйнида.

Бизнинг Турғун ўрдак каби умидсиз эмас,
Қийинликни енголувчи яхши феъли бор.
Бир умтилиш янглиштира тинмай ҳар нафас
Қайта-қайта ғайрат билан яна умтилар.

Утган йили бир сифдан ўтолмай қолди,
Симобдай шўх ўйинқароқ эди ўзи ҳам.

Бу мавсумда бутун кучин ўқишга солди,
Дўстларидан қолоқ экан, етолди кам-кам.

Шундай улуғ зўр байрамда ўқувчи Турғун
Бир синфдан ошганлигин рапорт беради.
Бошқа ялқов, камҳавсала ўртоқларини
Ўзи билан тенглашувга шахт чақиради:
—Урдак каби бўлманг,—дейди,—ҳай, ёш ўртоқлар,
Бир зўр берсак ҳар қолоқлик орқада қолар!

{1935}

НОРТОЖИНИНГ КУРАК ТИШИ

Нортожининг ҳозир ёши олтида,
Бироқ чоллар каби кемшик бечора;
Бир парча гўшт ёки нон еб қўйдими,
Кечгача тиш ковлаб, бўлар овора.

Олдидаги тўртта курак тишининг
Соғи йўқ — ҳаммаси чирик, дарз кетган,
Баъзиси жуда паст, баъзиси баланд,
Баъзиси лаб юлар — мисоли тикан.

Болалар тегишиб, «Сўйлоқ» дейдилар,
Шишган милклари жуда кўримсиз;
Шунча ёш Нортожи нимага бундай,
Нега тиши тушган шўрликнинг, эсиз?

«С» билан «ш» ҳарфин айта олмайди,
Сўз ўрнига тили ҳуштак чалади,
— «Шўрва», «шамол» дегин, — деса болалар.
Яхшилаб айтолмай, ҳайрон қолади.

Нортожи ўзи шўх, эринчак бола —
Юзини ҳафтада аранг ювади.
Кўча ҳам кўйларда чанг-тупроқ кечиб,
«Олапар», «Тўрткўз»ни доим қувади.

Оғзидан узилмас хўрозқанд, ўрик,
Данакни қўрқмасдан тишда чақади:
— Тишингни ювсанг-чи,— деса онаси,
Илжайиб, бепарво унга боқади.

Бир кун Нортожининг тиши оғриди,
Лунжлари олмадай шишган, осилган.
— Вой тисим, вой тисим, вой тисгинам-эй,
Айтингиз, ўртоқлар, не қилсам экан?

Дўстлари, болалар уни қуршашиб,
Оғзига қилдилар экскурсия:
— Қани оч оғзингни, биз текширамыз,
Тишингнинг оғриши нимага?— дея.

Нортожи: «Шошмангиз», демоқчи эди.
Сўз эмас, ҳуштаги чалиниб кетди.
Карнайдай оғзини очиши билан
Сассиқ ҳид ҳаммага билиниб кетди.

Болалар бирма-бир текширадилар:
— Вой-баёв!.. Бунисин қаранг, ўртоқлар!
Тишларда истаган нарса топилар:
Жийдами, ўрикми, листа пўчоқлар.

Айниқса олдинги курак тишида
Бир ҳафта бурунги овқат қолдиги;
Ёнида, бошида, оралиғида
Сақич бўлаклари, тухум сариғи.

Бир бола сўрайди:— Ўртоқ Нортожи,
Умрингда тишингга чўтка текканми?
Нортожи айтади:— Бет юволмайман,
Тисимни ювисми, энди бир ками?

Дўстлари етаклаб, олиб кетдилар,
Мактабга қатновчи доктор ёнига.
Доктор тишин кўриб, бир «дори» ёзди,
Жуда фoром келди оғриқ жонига.

Биласизми, ўртоқлар, бу дори нима?
Бир қути порошок, кичкина чўтка.
Нортожи эринмай ҳар кун тиш ювар,
Қизиллик югурган кулча юзига.

Энди Нортожининг тишлари дурдай;
Оғриқни, сасишни билмайди, тоза.
Ҳар кимки, тишини тозалаб турса,
Жони ором олур, ўзи покиза!

[1936, декабрь]

ТУРСУНАЛИ НЕГА ВАРРАКДАН АЙНИДИ?

Кўклам келди, учиб ўтди ғозу турналар,
Жамиланинг жамалаги сингари қатор.
Ғув-ғувиллаб шамол келиб дилни тимдалар,
Шундай кезде қайси бола индамай ётар!

Кўклам келди, оқ булутлар ўтади сузиб,
Гўё варрак дардараги кўк гумбурлаши,
Уқишдан сўнг томлар ошар майсада кезиб,
Турсунали ўйнамоқда, совиган оши.

Айт-чи, нега осмоннинг шундай варраги?
Турсунали табиатга ҳасрат қилади.
Чидармиди ёш устанинг ўйноқ юраги:
Қоғоз бўяб, савағични тинмай йўнади.

Тол чивиклар ёш бошига ташлар кўланка,
У қунт билан безамоқда, қоғоз ялтироқ,
Турсунали ясаб олди ўзига дака,
Катта, бутун тахта қоғоз, ранго-ранг қуроқ.

Чиллак тўла чийратма ип, қўйди ҳаммасин,
Қуроқ учар осмоннинг қоқ ўртасида,
Келиб қолди бу варракка кўкнинг ҳаваси,
Узиб кетиш, олиб қочиш бўлар пайида.

Йўқ, узилмас, варрак учар кўкда ҳайқириб,
Гўё олам боғбонига бўлиб тартарак,
Турсунали чийратмага қулогин қўйиб,
Осмоннинг сирларидан тинглайди дарак.

Варрак айтар: «Кўрасанми, мен баладдаман,
Ҳатто қушлар тенглашолмас оқ қанотимга.
Турсунали, сен ҳам юксал, дунё кўп чаман,
Кўп кучсизман, тортар эдим сени ёнимга».

Шу лайдда учиб ўтди битта аэроплан,
Турсунали ҳайрон қолиб унга термилди.
У дариллаб: «Турсунали, қани, укажон,
Мен кучлиман, тезроқ юксал, менга мин», дерди.

«Гўзал дунё, бахмал боғлар, улуғ шаҳарлар,
Зўр гигантлар, шу колхозлар, шу олий бино,
Шўх тўлқинли, тиниқ сувли катта наҳрлар,
Улуғ Ватан бори менинг қанот остимда.

Тезроқ ун, ўс, тезроқ юксал, келиб менга мин,
Мен учирай сени фаннинг энг чўққисига...»
Турсунали бу сўздан сўнг қолди бир оз тинч,
Еш юрагин тимдаларди ҳавас-дағдаға.

Кўкка қараб салют берди хандон пионер:
«Тез фурсатда мутлақ ўқиб сени минаман».
Гир шох урди аразлаган варраги, дир-дир.
Ерга тушди ранги кетган, ўзи тирналган.

Қайта бошдан қоғоз олди, тахта, чўп олди,
Ясай кетди аэропланининг кичик нухасини.
Резинкали паррагини бураб қўйворди,
Модель кетди эгаллашга кўкнинг қопқасин!

[1937. 25 март]

ЯША, ДЕЙМАН, УҒЛИМ!

— Дада, мен осмонга учар бўлсам,
Чеки йўқ кўкни ҳам қучар бўлсам,
Юлдуздан-юлдузга кўчар бўлсам,
Сен тубанда қолиб не дейсан?
— Яша, дейман, ўғлим!

— Дада, мен танкка отлансам-да,
Истаган ўлкага етсам дамда,
Эсизки ҳозирча ёшим кам-да,
Кўзинг йўлда толиб не дейсан?
— Яша, дейман, ўғлим!

— Дада, мен кетсам агар Москвага,
Москва йўлласа душман-ёвга,
Савасам мен бўз отимнинг човига,
Сен тўзонда қолиб не дейсан?
— Яша, дейман, ўғлим!

— Дада, мен жўнадим Арктикага,
Битта ортиқча путёвка санга.
Эътибор бермай совуқ осмонга,
Сен туманда қолиб не дейсан?
— Яша, дейман, ўғлим!

— Дада, мен сўрасам қаламингни,
Тўлдирсам шеърда кўп-камингни,
Юволсам хижолату ғамингни,
Езганимни ўқиб не дейсан?
— Яша, дейман, ўғлим!

[1939, ноябрь]

АЗИЗНИНГ ДАДАСИ НОС ЧЕКИШНИ ТАШЛАДИ

Азиз ифлос кийиниб
Кеча виговор олди,
 Буни текшириш керак,
Нима учун, нимага
Азиз баалога қолди?
 Текшириб билиш керак.
Вали аканинг ўзи
Рабочий бўла туриб
 Носвой ҳам чекар эди,
Уйдаи, кўчадаи
Парво қилмай, тупуриб
 Ахлатин тўкар эди.
«Туф» дедию кечаси
Носвой аралаш ахлат
 Пальтога келиб тушди.
Афв этингиз болалар,
Рангин айтаман фақат:
 Кўку зангори, пушти.
Азиз пальтони кийиб
Виговорни олса ҳам
 У ёғини айтмайман.
Вали ака айтади:
— Чекмайман, дедим, болам!
 Ахир, энди чекмайман!
[1939. ноябрь]

АҲМАД ЕМОН БОЛА ЭМАС-КУ, АММО...

Яқинда бир қизиққина иш бўлди,
Кўклам эмас, кеча ўтган қиш бўлди.

Аҳмад ёмон бола эмас, биласиз,
Ёш бошига иш тушди эсиз-эсиз.

У дарслардан «аъло», «яхши» бўлса ҳам,
Интизому тозаликдан яхши кам.

Йўқ-йўқ, у шўх эмас эди классда,
Ёввош эди ҳам баландда, ҳам пастда.

Интизомнинг бошқа бир маъноси бор.
Биздаги қўл, бурун, қулоқ, оёқлар,

Ўпка, меъда — бадандаги аъзонинг
Интизоми, иши бордир теппа-тенг.

Аҳмад бузган интизом ҳам мана шу,
Унга бир оз ётроқ эди совун, сув.

Аъзоларин тежаб ишлатмагандай,
Ювмас эди ҳафта ўтса ҳам атай.

Ана шундай қилиб бир кун, ўртоқлар,
Аҳмаддаги қўлу кўзу оёқлар

Йиғилишиб бир-бирига ҳасратлашди,
Ҳасрат анча чўзилиб ҳаддан ошди.

Сўз бошлади тикка туриб оёғи,
Қора чармдай ифлос эди ҳар ёғи:

— Мен нимаман, занглаган болтаманми,
Аҳмаддонда бир эмас, олтиманми?

Бирин қўйиб, яна бирин ишлатса,
Чўлоқ кетмон эмасманки пешлатса!

Олиб бордим ҳар истаган жойга,
Култепами, ўрми, қирми, сойига.

«Саkra», деса сакрадим, чопса чопдим,
Лой тепдим, тезак тепдим, чалма ёпдим.

Мен шўрликни шиша тилди, мих кирди,
Инсоф билан кўринглар ҳамма кирни.

Сув келмайди, ахир, қурдим дарёдан,
Шарақ-шарақ оқмоқда ҳар бир ёқдан,

Қадрим йўқми бир обдаста сувча ҳам,
Валижоннинг оёғидан нима кам?

Уйда оёқ кийими бир неча пар,
Чувак, маҳси, сандал, калиш, туфлилар,

Ҳаммаси ҳам первой сорт, «скороход»,
Биронтасин кийса бўлмасми ёхуд?

Қоқилишдан яра-чақа ҳар ёғим...—
Шу гапдан сўнг йиғлаворди оёғи...

Секин туриб сўз бошлади қўл тикка:
— Мендай қўлни сотса бўлмас юз мингга.

Ҳали ёшман юракда кўп тилагим,
Мен улғайиб, чиниққанда билагим,

Аэропланинг штурвалин ушлашга
Ва душманинг жиғ-жиғига муштлашга,

Сафларини йириб-ёриб, итариб,
Ғалабанинг шон байроғин кўтариб,

Ернинг баланд ўрнига ўтқазишга,
Сўнг энг яхши поэмалар ёзишга,

Мендай қўлнинг соғлиги жуда керак.
Ҳозир эса қўл эмасман — белкурак.

Биласизки, аёлмандман — ўн бола,
Ҳар бир болам қилар Аҳмаддан нола,

Шундай ишлар буюради уларга,
Номус эмас, айтиб берай сизларга:

Бош бармоқдай ўғлим бурга овлайди.
Қорамалдоқ доим бурун кавлайди,

Кичкина нозик қизим жимжилоқ,
Тозалайди эринмасдан кир қулоқ.

Қолганларин ишин айтсам, кўп уят,
Оиламиз эмас, ахир, беният.

Мана кўринг болаларнинг ўзини,
Ўсиқ тирноқ сирини, ич, юзини.

Кўл хўрсиниб бармоқларни кўтарди.
Ўпка унинг аҳволига йўталди.

Меъда:— Тўғри,— деди қўпол ҳам йирик.
— Тўғри,— деди, гулдурлади кекирик.—

Бу ҳасратдан бизда ҳам етарли бор.
Бўлиб қолдим сўнгги пайтда мен омбор.

Аҳмад еган овқатларда тартиб йўқ,
Гоҳ аралаш, гоҳ қуралаш очу тўқ,

Ер ёнгоғу қурт, хўрозқанд семичка,
Хом сувлардан ичак бўлди ингичка.

Инсоф қилинг, бу қанақа иштаҳа,
Ҳам кечгача йўталар «аҳа-аҳа».

Холвайтарни улгурмайсан ҳазм этиб,
Орқасидан келар морожний этиб,

Устига устак тухум еган нимаси,
Тухумдан сўнг яна бир кафт монпаси,

Бу ҳам камдай, сельтер суви, мармелад,
Мен нимаман, эмасман-ку, искалад.

Тасдиқлади юрак меъда сўзини,
Дук-дук уриб билдирди ўз-ўзини,

Сўз қисқаси, шундай қилиб, ўртоқлар,
Ўпка, жигар, тилу жағу қулоқлар

Узоққина бир-бирида ҳасратлашди,
Мажлисдаги танқидлар ҳаддан ошди.

Кўз ачишиб шивирлайди сирини,
Бурун эса кўрсатар ўз кирини.

Ҳамма аъзо айтади: «Афсус-афсус»,
Бадан қизиб бўлди қирқ бир градус.

Бу мажлисда раис эди ақлу бош,
Гарангсимон ўрнидан турди ёввош:

— Мажлисимиз кўп узоққа чўзилди,
Кўп аъзонинг бунда нерви бузилди.

Ўзимни ҳам оғригандай сезаман,
Шунинг учун бир таклиф киргизаман:

Аҳмаджондир хўжайин ҳаммамизга,

Интизомга, тозалikka ва бизга.
Бундан кейин бермас экан эътибор,
Ишламаймиз, мана кўндаланг қарор.

Бош сўзига қўшилди барча аъзо,
Бу иш эди Аҳмадга яхши жазо.

Юрай деса оёқлари бемадор,
Кўли буйруғига бермас эътибор.

Ўқий деса кўзи тиниб кетади,
Тил босринқи алжишларни айтади,

Ҳеч қандай овқатга иштаҳаси йўқ,
Муттасил ўқчийди қуруқдан-қуруқ.

Худди мисдай қизиган пешонаси,
Урнига ётқизди суяб онаси.

Докторга югурди рабочий ота,
Аҳмаджон ётади бўшашган лагта.

Икки соат ўтгандан сўнг отаси
Қириб келди, орқасида биттаси.

Аъзолари шивирлашиб олдилар,
Келувчига секин назар солдилар,

Кўз — лампочка, қулоқ — репродуктор,
Билдиларки, келаётибди доктор.

Доктор қўйди қўлтиққа термометр,
Ҳар аъзони текширди у бирма-бир,

— Аҳа!— деди, охирада ўз-ўзига,
Терс ётқизиб яғринига қўйди банка:

— Касал унча қўрқинчли ҳам эмас,
Бузуқ меъда, иссиқ-совуқ, кирлик, бас.

Ўзин тежаб манов дори ичилса,
Ажаб эмас, касал бадандан жилса,

Яна ўзим хабар олиб тураман,
Текшираман, назар солиб тураман.

Доктор кетди, шўрлик Аҳмад ўн беш кун
Касалликнинг аламин чекди бутун.

Эринмасдан дори ичиб, парҳездор,
Доктор ундан бўлиб турди хабардор.

Бош оғриғи ўзга кела бошлади,
Тил ҳам энди сўзга кела бошлади.

Иштаҳаси кирган, овқат сўрайди.
Кўз очилиб, баданга мўралайди.

Қўл, оёқ кучга кириб гивирлашар.
Бутун аъзо ўзаро шивирлашар:

— Аҳмаджонга шу жазонинг ўзи бас,
Эсли бола қадримизни унутмас,

Иш бошлайлик, етар энди ўртоқлар.
— Маъқул,— деди юрак, жигар, талоқлар.

Сўнгги марта доктор келди кўргали:
— Тузалибсан, ўғлим Аҳмаджон, балли,

Мен ёзаман сенига яна бир дору —
Ҳаммом, совун, мочалкаю иссиқ сув.

Бу гаплардан Аҳмад жуда уялди,
Отасининг елкасига суялди.

Ота-бола жўнадилар ҳаммомга,
Сув югурди мурғаккина ёш жонга.

Аҳмад хурсанд, бошдан оёғи хурсанд.
Юзи тоза, бурни худди хўрозқанд,

Юрак текис дук-дук этиб уради,
Оёқлари қайга деса юради.

Қўллари ҳам севинчидан чапакда,
Бутун аъзо бир-бирига кўмакда.

Энди Аҳмад соғлом, тоза, аълочи,
Меъда кучли, тишлари мисли инжи.

Чунки унинг ҳар ишида интизом,
Ҳикоясин тугатди Ғафур Ғулом.

21/IV—40

СОВЕТ ХАЛҚИНИНГ БАЙРАМИ

Улуғ байрам, энг олдинда жасур байроқдор,
Ёмгир ювган лола юзи каби беғубор!
Гердаийб мен ҳам,
Колонналар қаторида кетгум келади.

Аргумоқлар ўмров кериб майдондан ўтар,
Қўшиқлардан бутун шаҳар гулдираб кетар.
Қўшилиб мен ҳам,
Ғалабанинг маршин бирга айтгум келади.

Танкларнинг туёқлари ерга ботаркан,
Командирга суқим кириб қараб қоламан.
Тезроқ улғайиб,
Шу қаторда бўй ўлчашни қиламан орзу.

Ҳавасларим қанотланиб кўкка учади,
Баъзан ётиқ, баъзан текис тикка учади,
Баъзида ғойиб,
Самолётлар — кумуш ғозу осмон — океан сув.

Замбарақлар аждар каби чўзар ҳалқумин,
Тинчлигини сақлаш учун улуғ халқимнинг
Гаров ҳар бири,
Ҳар бир ўқи ёв кўкида чалиб ўтар марш.

Бошланади, тайёрланинг азамат парад,
Бўйлар — бўйга, сафлар — сафга, текис бўлсин ряд!
Бир! Икки! Уч!
Колонналар илгарига, қани, шагом марш!

Халқ ўтади, улуғ совет халқи ўтади,
Унинг севган ботирлари, унинг отряди,
Унинг дўстлари,
Ўтар улуғ партиянинг эрлари қатор.

Еш юракларнинг қувончини айта олмайман,
Эй қаторлар, мен ҳам сиздан кетда қолмайман,
Ватан постлари,
Ешман, аммо ўғлонингман, мана мен ҳам бор!

Тошкент,
1941 йил, 30 апрель

БИЛИБ ТУРИБМАН

(Қўқон пионерларига атайман)

- Чунончи,
Кўм-кўк осмон бошингда зонтик,
Ер заррину амиркон этик,
Сен қора кўз эркин кийикдек,
 Қачон эди, айт-чи, менинг Яшарим?
 — Байрамни айтяпсиз, билиб турибман.
- Сени севганимни яшириб турмасдим,
Хамма мисраларни қизилда ёздим,
Сен — йигит қадамда, мен—одим-одим,
 Қачон эди, айт-чи, менинг Яшарим?
 — Байрамни айтяпсиз, билиб турибман.
- Битта лола сенинг чаккангда эди,
Ўсар от ўйинда арслонга минди,
Келиб-келиб ёдимга тушибди энди,
 Қачон эди, айт-чи, менинг Яшарим?
 — Байрамни айтяпсиз, билиб турибман.
- Сен менинг бўйнимдан кучоқлаб эдинг,
Низомий, Хисравга қилиқ бирла тенг,
 Сен: «Ўзим Навоий бўламан», дединг,
 Қачон эди, айт-чи, менинг Яшарим?
 — Бугунни айтяпсиз, билиб турибман.

Қўқон,
1941 йил, 2 май

БИЛИБ ҚҰЙКИ, СЕНИ ВАТАН КУТАДИ

Сен бу кун синфда шод юрак билан
Синов навбатини кутиб турасан.
Аъло мамлакатнинг аъло фарзанди,
Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

Глобусда бўлган ҳар кичик нуқта
Миллионлаб қондошга ватан албатта.
Бахтиёр халқимиз яшар абадий,
Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

Жабрда масала қўш муаммодир.
Худди шунда бир улуғ қурилиш жодир.
Сен катта инженер эртами, индин,
Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

Шеърдир, лирика, балки оддий тил,
Халқларнинг тиллари бир хил эмас, бил!
Дипломат бўларсан, шу букун, энди,
Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

Фанлар кўп, фанлар бор ўрганишга куч:
Ерда юр, сувда суз, осмонда уч.
 Ҳаммасидан аъло, барчадан олдин,
 Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

Утмишни ўргансанг, келажак порлоқ,
Партия тарихи йўлингда чароқ.
 Аъло мамлакатнинг аъло фарзанди,
 Билиб қўйки, сени Ватан кутади!

1941 йил, 18 май

НАВҚИРОН НАСЛИМИЗ СИНОВ ОЛДИДА

Езажак шеъримга бўлсин деб асос
Кечмишни ҳозирга айладим қиёс.
Сиз букун довярак, қайнаган қон-ла,
Аъло баҳоларни кутасиз жон-ла,
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Жаҳолат фикрни минг йил куттирди,
Сўқротга фалсафа заҳар юттирди.
Улуғ Маркс, Лениннинг зўр фалсафаси
Навқирон наслимиз олган нафаси,—
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Ҳамма халққа «Қонун», шахсига заҳар
Синони ўз асри қилди дарбадар.
Бизнинг ўлкамизда йўқолур офат.
Улимни енгилга сизлар кандидат,
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Севимли Ҳамзамиз, Ҳозиқ-ла Турди
Халқимиз санъати учун бош берди.

Эртанинг, эй адиб ва шоирлари,
Кишилик руҳининг инженерлари,
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Қора ерга яқинроқ келсин деб қуёш,
Улуғбек йўқотди кўкдай улуғ бош.
Сиз осмон илмини сувдай ичасиз,
Юлдуздан-юлдузга зумда кўчасиз.
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Сиз билган фанларни қилмайман такрор,
Фақат салобатли бир ҳақиқат бор,
Отамиз Лениннинг ҳурмати учун,
Кўрсатинг навқиров наслимиз кучин!
Аълочи ўғлонлар, аълочи қизлар,
Ватан истаги ҳам худди ана шу.

Тошкент,
1941 йил, 18 май

СИЗНИКИ

Эҳ-ҳе...

Умрингизда юзталаб ёз бор,

Ҳали қўл тегмаган гуллар сизники.

Шафақлар пойандоз: муттасил баҳор,

Езу куз бариси сизники, чунки:

Порлоқ келажакнинг ўзи сизники!

Аҳмад қилди гилосин олчага пайванд,

Али ўз найига ўймоқда гаров;

Ҳаммагиз Ватан деб ўқиш, ишга банд.

Қилигингиз ўзи барига гаров.

Шулар ўзи сизсиз, бари сизники!

Кечалар телмириб кўкка қарайсиз,

Ранг-баранг юлдузлар учгандай бўлар...

Икки йил бурунги аълочи бир қиз

Юлдуздай учади ҳатто кечалар...

Ўша сизсиз, бари сизники!

Оламнинг ўзи ҳам каттакон китоб,

Фалсафий умрлар унда бир поя...

Дам олинг: Чимёнми, майли, Арслонбоб,

Бошингизга арчалар ташларкан соя —

Билангки, шу Ватан бари сизники.

Биринчи сентябрь: поку тетик, соғ,
Аълочи фарзанддан севинар кўзим!
Сизга топширилди шу шаҳар, шу боғ,
Наркомпросга ҳам буюрган ўзим,
Бариси, бариси, бари сизники!

Эҳ-ҳе...

Отангизнинг сочи оқариб,
Сизга осмондан тополди мақом,
Капитал оламин ўлдирдик қарийб,
Бунга гувоҳингиз дўст Ғафур Ғулом —
Ростгўй шоирингиз ўзи сизники!

[1941, июль]

УҚИ

Уқишни, билишни севгани учун
Мен ҳам ўз қизимни жуда севаман.
Чунки, у билади, ҳамма отадек
Бахтларнинг юкига доим теваман.

Китобинг қўлтиқда, куни эртага
Биринчи «А» ҳарфин сен ўрганган чоғ,
Уялмай келавер, манглайнинг ўлиб,
Сенга ҳам очилгай бу мерос қучоқ.

Билмак шарафидек юксак зинадан
Одамзод шунчалик кўтарилолди,
«О» ҳарфи, «Д» ҳарфи ҳурмати учун
Одам деган муқаддас номни олди.

Доҳиймиз Ленинни яхши танийсан,
«Л» ҳарфи шундайин ёзилур, ўқи!
Шу улуғ ном билан очилди мактаб,
«М» будир ва бундай ёзилади «Ғ».

1946 йил, 29 август

ЯНГИ ИИЛ ҚУШИҒИ

Боғчамизнинг арчаси,
Ярқирайди дарчаси,
Мунча ҳам ширин экан
Янги йилнинг кулчаси!

Барра пўстин қўзичоқ,
Кўзлари шиша мунчоқ,
Пўлат пружинаси бор,
Турли-туман ўйинчоқ.

Бир, икки, ўн олти,
Ўн олти деб ким айтди?
Тишим бир тушиб чиқди,
Ёшим саккизга етди.

Олмос, Назми, Нурзода,
Китобимиз озода.
Эрта кўклам бўлади,
Қўшиқ айтар шаббода...

Лайлак келиб, ёз бўлур,
Қаноти қоғоз бўлур.
Аъло ўқувчи қизнинг
Ахлоқи ҳам саз бўлур.

Маржонимни тизаман,
Уйнаб-кулиб кезаман,
Ленин бобомнинг расмин
Дафтаримга чизаман.

Бизнинг уйда шу кеча,
Радио чалди тонггача
Шунда келиб Қорбобо
Қутладилар менгача.

«Оппоқ қизим», дедилар,
«Юмшоқ қизим», дедилар
«Яхши ўқиб, униб-ўс,
Бахтли қизим», дедилар.

Уттизгача санайман,
Йигирма ҳарф танийман.
Қулупнай пишганича
Мактабимдан қолмайман.

Жон арчажон, арчажон,
Янги йил сенга маржон.
Бу йил бир йил қўшилди,
Унга кираман қачон?

1946 йил, 31 декабрь

АВЛОДЛАР

Улуғ Ленин наслининг
Кичкина фарзандисан.
Келажакнинг эгаси,
Фарзанди — дилбандисан.

Гарчанд ҳали кичкина,
Ун-ўн бир бўлди ёшинг.
Минг йилларнинг кўкида
Болқир сўймас қуёшинг.

Манглайинг толенгнинг
Порлаб турган ойнаси.
Сенинг учун очиқдир
Кенг жаҳоннинг сийнаси.

Тоza ҳаво, тоza сув,
Озод Ватан сеники,
Ёп-ёруғ мактабларда
Илм ва фан сеники.

Осмонда учар бўлсанг,
Тайёр пўлат қанотинг.
Кундан-кунга мавж уриб,
Гуллайди шод ҳаётинг.

Бўйнингдаги галстук,
Алангалайди гулхандай.
Гуллаган мақсадларинг
Бахмал қирда чамандай.

Сенга оға комсомол,
Қўлинг тутиб, йўл бошлар.
Каттакон оилада
Ака-ука, йўлдошлар.

Сиз икков бахтимизсиз,
Ўлим билмас зўр авлод
Ва сизнинг қўлингизда
Бу Ватан бўлуր обод.

Тошкент,
1947 йил, 12 январь

ТОНГОТАР ҚУШИҒИ

«Сор одам қўшиқни севади».
(Йўлдош Охунбобоев сўзалари)

Сен билан баб-баравар
Уйғонолдим, эй қуёш.
Тонготардан кечгача
Сен ҳар кун менга йўлдош.

Ҳозир мен ювпишим,
Сутни ичишим зарур.
Мен нонушта қилгунча.
Сағал юксакланиб тур.

Даричамдан мўралаб,
Китобимни ўқиб боқ,
У ерда Ленин бобом
Юзингдан ҳам ёруғроқ.

Кейин бирга кетамиз,
Мактабимни кўрасан,
Катта ойна орқали,
Синфимизга кирасан.

Синфимизни сен айлан,
Уқишларим битгунча.
Аранг тўрт соат ўтар,
Бир бошга етгунингча.

Кейин ўқиб бўламиз,
Бирга-бирга ўйнаймиз.
Қиличу тўқмоқ каби
Ўртоқликни қўймаймиз.

Сен ўрнингга кетасан,
Бизда ёнади чироқ.
Жон ўртоқ, жоним ўртоқ,
Эртага кел барвақтроқ.

[1947, март]

БИЗНИНГ БОҚҚА КЕЛИНГЛАР

(Ғалаба кунининг қўшиғи)

Ўзоғ кўклам қўлим билан
экан эдим шафтолу,
Бу баҳорда гуллар очди
худди бахмал чамандай.
Бизнинг боғда ўйнашайлик,
ҳаво хушбўй, салқин сув,
Чамандагул дўппи каби,
катталиги Ватандай.
Уша йили сочим эди —
оқ пиликли жамалак.
Бу йил энди белга тушди,
қошим ойдек камалак.
Дадам омон-эсон келган —
икки йилга тўй қилиб,
Жуда яхши қурчоғим бор,
унга гулдан уй қилиб,
Жон ўртоқлар, бизга келинг,
учишамиз ҳалунчак.
Қуда-қуда ўйнашамиз,
келин-келин, келинчак.
Оқшомгача қўл тутишиб,
боқчада ўйнашамиз.
Биз яшаган замоннинг
қўшиғин куйлашамиз.

Тошкент,

1947 йил, 8 май

БИРИНЧИ ДАРС

Боғимда жамбил, райҳон
Атиргулнинг сони йўқ.
Уздирмасдан сақлаганман
Сентябрга гулдаста.

Чамандагул, пушти, нимранг,
Гўлос, сапсар, қизил тўқ.
Қучоқ етмас гулдастамни
Кўрган бола ҳавасда.

Кумуш қулфли чарм папкам
Товланади офтобда.
Бунни менга Улуғ акам
Москвадан келтирган.

Буюк Ленин бобомизнинг
Сурати бор китобдан
Кунни эрта варақ очиб,
Биринчи дарс ўқийман.

Ез ҳам ўтди, йироқ-йироқ
Қолди лагерь, Чимён-сой.
Баракали куз бошланди —
Омбор тўла, уй тўла...

Ғайрат билан ўқиш учун
Биз ҳам кучни аямай
Мактаб сари оқмоқдамиз,
Кўча тўла, кўй тўла.

Утган йили биринчида
Билдим ўттиз бешта ҳарф.
Ҳарфлар менинг аскарларим,
Хужумга бўлинг тайёр!

Иккинчини эгаллашга
Бор веҳнимни қилай сарф.
Кундай ёруғ бу синфда
Аталган ўз ўрним бор.

Бу кун ғоят кенг кўринар
Мактабимиз қўраси.
Мингдан ошиқ болаларнинг
Чуввоси кўкдан ошар.

Ҳар боланинг синфдоши,
Қурдоши, ёр-жўраси,
Шу ёшгина юракларда
Эндиги олам яшар.

Янги, тоза китоб каби
Синфимизнинг эшиги.
Шафтоли гул юзимизга
Кўш тавақа очилган.

Бу синфдир эрта кунги
Олимларнинг бешиги.
Қадамига гулдасталаар
Пойандоздай сочилган.

Синфларда бўш парта йўқ,
Мағзи тиқин анордай.
Болалар тинч, ўрталикда
Кезиб юрар интизом.

Ҳар боланинг зийрак кўзи
Электрик фонардай.
Ўқитувчи кулиб кирди.
— Оёққа тур!
— Ассалом!

Биринчи дарс бошланади
Олам каби китобдан.
Нур оламиз улуғ Ленин
Еритган офтобдан.

[1947, август]

ҚУЕШЧАЛАР ШЕЪРИ

Сабвалар куйлайди тонготар куйин,
Қалин қор тагида ухлайди кўклам.
Арча атрофида бошлаймиз ўйин,
Ғоятда хурсандман дўстлардек мен ҳам.

Ярим йил аълочи бўлдим ўқувда,
Звенoм ичида энг интизомли.
Арча лампочкаси порлар кўзгуда,
Пирожний ошаймиз олча қиёмли.

Соатлар — кунларни, кунлар — ҳафтани,
Ҳафталар — ойларни туғдирганидек,
Аълочи номимни асло бўшатмай
Синфдан синфга кўчаман тетик.

Бугундан бошланур бизда каникул,
Шовқинли синфлар бир оз олур дам.
Қиш фасли, дарчада қировлардан гул,
Ўйимиз хотиржам, қувнаган, кўркам.

Ота-оналарнинг бебаҳо қадри —
Ҳурмати жонимиз устига миннат.
Шу азиз кишилар меҳнат, шафқат-ла
Биз каби авлодни улғайтди фақат.

Улуғ Ватанимиз осмон бўлса,
Биз уни безаган юлдузларимиз.
Умримиз муттасил бир жаҳон бўлса,
Биз уни порлатган кундузларимиз.

Ҳаётда, меҳнатда, ўқувда доим:
Улуғ Партиямиз ишига тайёр!
Қалбимиз қон тўла, ёқут парчадек,
Кремль юлдузи каби беғубор.

Яшаймиз ҳаётдан олиб бўсалар,
Умринг найини бизлар чаламиз.
Халқу Ватанимиз қуёш бўлсалар,
Биз бу кенг осмонда — қуёшчалармиз.

31/ХII—47

УЛУҒ АКАМГА

Уфқдан қуёш болқиб
Упган пешона учун,
Еш юрак ошиқади
ВЛКСМ нишони-чун.
Ҳали ўзим ёшману
Оламча ғурурим бор.
Чунки бу ғўдакликка
Ленин берган эътибор.
Партиямнинг йўлдоши
Улуғ оғам комсомол.
Ўттизга тўлди ёшинг,
Ўттиз минг йил омон бўл!
Бўйим чўзилиб қолди,
Синфимда аълочи.
Акажон, шу нишонни
Бир тақиб кўрайин-чи;
Албатта ярашади,
Ўз ўғилмен Ватанга,
Этигинг кийиб кўрдим,
Бориб келувдинг жангга.
Ярашади, дедим-ку,
Ярашади бекўст-кам.
Яъни қаторингизда
Қад кўтараман мен ҳам!

Еримиз обод бўлур,
Ота-она шод бўлур,
Бизга қасд қилган душман
Тез аро барбод бўлур.
Коммунизм тонгидир
Менинг ўсиб етганим,
Офтобни эритиб,
Шу сўзларни битганим.

Тошкент,
1948, 31 март

УРИНБОСАРЛАР САЛОМИ

Ленин ўғли комсомол
Бугун шафақ билан тенг —
Уттиз ёшли баркамол,
Коммунага борар йўл
Ёп-ёруғ, мусаффо, кенг,
Сиз билан очиқ жамол,
Қуёшнинг тиғи заррин
Ғалабалар илғори —
Байроғимизга даста,
Тонготар ели майин
Олтин уқа сингари
Уфқларга пайваста.
Улуғ партиямизнинг
Содиқ ўринбосари,
Ҳаёт сабабкорлари,
Бугун ва эртамининг
Енгилмас лочинлари,
Норлари, шунқорлари,
Сенга салом айтади
Ленин пионерлари,
Ленин бобонинг иши
Ва халқимиз иши-чун
Биз ҳамиша тап-тайёр.
[1948, октябрь]

ОЛА БУЗОҚ

Уй ичимиз билан шу кеча
Ухламадик оппоқ тонггача.

Бизда қўнғир сигир бор эди,
Соғ-саломат кўзи ёриди.

Ола бузоқ, қашқаси ҳам бор,
Усти қора, бағри оппоқ қор.

Тили худди лола япроғи,
Сапсар гулдай тикка қулоғи.

Думи гажак, қўнғир-қўнғироқ,
Садаф мунчоқ тиши ялтироқ.

Олхўридай қуралай кўзи,
Босволдидай чўзинчоқ юзи.

Бақбақаси маржон осгандай,
Тумшуғига чакич босгандай.

Хиёл ўтмай бурни терлайди,
Нафасидан келар сут ҳиди.

Бурун учи дона-дона тер,
Мўнграб-мўнграб алланима дер.

Қамчин даста ҳар бир оёғи,
Бирам жажжи силлиқ туёғи.

Ола бузоқ туғилиб олди,
Оғзимиз ҳам оқариб қолди.

Биринчи сут — оғиз бўлади,
Седонадан мағиз бўлади.

Бир, икки, уч... олти дегунча,
Тана бўлиб етилар шунча.

Битта сигир икки бўлади,
Қаймоқлари локки бўлади.

Сутларини соғиб хурмага,
Топширамиз колхоз фермага.

Мана қатиқ, мана сметан,
Пишлоғини есанг тўймайсан.

Катта бўлсин ола бузоғим,
Овунчоғим, эркам, маъроғим!

[1949 йил, июль]

БУГУННИНГ ШЕЪРИ

Уйимизда зўр қувонч
Катта байрам тонгидек.
Ҳамма ўрnidан турган
Офтоб билан баробар.
Акам, опам кийинган
Бўстонларнинг рангидек.
Қалбимиз чаман-чаман
Бошимизда гулчамбар.

Биринчи сентябрнинг
Қутлуғ тонготари бу,
Қадрдон мактабимиз
Бизга қучоғин очар.
Куз ҳавоси мусаффо,
Ариқларда сув-кўзгу...
Уқиш, ўрганиш, билим
Ақлимизга нур сочар.

Жуда катта Ватанинг
Кичкина фарзандлари
Улуғ Ленин бобонинг
Еққан чироқларимиз.

Қанчалик соғлом аъло
Уқишни билган сари,
Билим билан порлайди,
Бизнинг қароғларимиз.

[1949. август]

ОРЗУ

Куни кеча биринчи синфда эди,
Бармоқлар санардик: «Олти, етти», деб,
Бугун еттинчида... Орзу қистайди:
Эртани ўйлашнинг пайти етди деб.

Катта келажакка бораверишда,
Кичкина тилаклар зинаси керак,
Йигитлик умрининг тонготарида
Олдинга умтилиб кетяпман зийрак.

Яна ўн йил ўтар, гўё ҳаводан
Ғувиллаб ўтгандек ўнта самолёт.
Минглаб кемаларга йўл кўрсатади
Кремль маяги — парпираган ўт.

Еттинчи синфнинг ўқувчисиман,
Ўн тўртдан ўн бешга ошмоқда ёшим,
Умидлар атласин тўқувчисиман.
Йўлдошим — ниятим, ният — йўлдошим.

Ажойиб Ватаннинг ўғлиман ахир,
Эндиги юз йилни ҳал қилур ҳозир.
Бундаги мазмунча асрий минутлар
Билагон кучларга ҳардам мунтазир.

Йигитнинг қиймати ўлчанилади
Туққан Ватанининг салобати-ла.
Онага ўғиллар умрбод қарздор
Идроки, қудрати, балоғати-ла.

Ким бўлиб етишай — шу масалани
Худди шу дамдаёқ ҳал қилиш лозим.
Бриллиант қиррали турмушимизга
Ким керак ва жуда зарурроғи ким?

Отам: «Медик бўлсанг», дейдилар, аммо
Ўзим инженерлик қиламан орзу,
«Биз ҳам проблема», дегандай бўлу
Қизилқум чўллари, Амудаги сув.

Баъзан бир нафасга ором олади,
Эркин умидларнинг гўдак гунчаси.
Истак капалаги қанотин жуфтлаб,
Ватанни сайр этиш шавқ тушунчаси.

Гўзалим Ватаним, боғу бўстони,
Унгимда очилур каттакон китоб.
Қайнаган ҳаётга сингиб кетаман
Қўйнига олгандек заррани офтоб.

Мўйсафид отамнинг умиди катта,
Мерос орзуларнинг фарзандиман-ку,
Инженер бўламан, дедим, албатта,
Покиза ниятлар тип-тиниқ кўзгу.

Искандар, Доролар фатҳ этолмаган
Беш минг йил тарихли, жангоҳли Тошкент,
Бир бутун мазмунинг ва салобатинг
Ешгина жонимни сенга қилур банд.

Тошкент пойтахтимиз, коммунизмнинг
Катта Шарқ уфқида порлоқ чароғи.
Улуғ Москванинг туққан иниси,
Ўзбеклар шуҳрати, кўзин қароғи.

Шаҳарлар қурувчи инженер бўлиб,
Сени ер юзида шаҳаржон қилсам,
Дунёда инсондан азиз нарса йўқ,
Азиз инсонларга ошиён қилсам.

Тонгги гудокларнинг ўкиришида
Рабочий Тошкентнинг овози бордир,
Биздек йигитларда гурур-ла айтсак,
Енгган асрларнинг парвози бордир.

Ўн минглаб студент маърифат олган
САГУмиз илмнинг қуйма ҳайкали.
Бу ерда ақллар жилоланади,
Бу ерда зеҳннинг аниқ сайқали.

Ўн, ўн беш қаватли, кунгай бинолар,
Қайроқдай ялтироқ асфальтли кўча.
Шу шеърим ёзилган қоғоздай равшан
Бу ерда кундуздай чароғон кеча.

Теварак атрофда нуқул шеър ўқиб,
Санъатни кўрсатар радио навоси,
Қайда бор биздаги паркларнинг гашти,
Қайда бор Комсомол кўlining ҳавоси?

Тинмагур «Победа» машиналарнинг
Қувноқ суворийси, бу кунинг реал.

Қулоқ сол... Бир қизнинг хандон авжига
Жўр овоз бўлмоқда жуда соз рояль.

Партия йўл чизган беш йилликларда
Халқимнинг қудрати қилур намоёнш.
Мен қурган гигантлар қадру қийматда
Бир ғишти олтиндан, бир ғишти кумуш.

[1949, ноябрь]

ИМТИҲОН

Каттакон мактабларнинг
Мингларча юлдузисиз.
Республика таянчи —
Уғиллари, қизисиз.
Сиз билан гуркирайди
Эндиги порлоқ замон.
Ёдингиздан чиқмасин,
Бугун сизда — имтиҳон.
Бугун ўқиган ҳар фан
Эртанинг нақдинаси.
Сизнинг шу ёш қалбингиз
Билимлар хазинаси.
Илмингиз-ла ер яшнаб,
Ярқирайди осмон.
Ёдингиздан чиқмасин,
Бугун сизда — имтиҳон.
Аълочи номингизга
Туширмасдан зарра доғ,
Ўқиган китобингиз
Зеҳнингиздаги чароғ.
Оталар нақази шу,
Бўлсин бошимиз осмон,
Аъло баҳолар билан
Кутар сизни имтиҳон.
[1950 йил, 20 май]

БАХТЛИ БОЛАЛИК

Бизнинг улуф Партия
Посбон бўлган Ватанда
Кишилар саодати
Яшнар мангу чаманда.

Халқ омон, меҳнат омон,
Бахт омон, Ватан омон,
Халқлар тилаги қулган
Тинчлик барқарор замон.

Оилалар саломат.
Қайга қарасанг обод.
Халқимиз қудрати-ла
Қилмоқда чаман ижод.

Шу ўғилча улғайиб
Қамолига етгунча,
Коммунизм замони
Қулиб турар гул гунча.

Роҳати умримизни
Халқлар қилишар орзу,
Бахтиёрлар Ватани
Ҳар томон сочар ёғду.

[1951, август]

КИЧИК ДУСТЛАРГА

Ҳамиша порлаб турган
Бошинг устида қуёш
Сенга хушхабар берар:
— Ёшингга қўшилди ёш.

Эллик биринчи йилдир
Гўё чинни кабутар,
Ер юзи халқларига
Берар тинчликдан хабар.

Сен ҳам соғу саломат
Ўқишда қилиб давом,
Ҳамма қилар ишингда
Лениндан олиб илҳом.

Йилларни ойларга бўл,
Ойни ҳафта, кунларга,
Ҳар кунни бўлиб ташла
Энг аъло якунларга.

Соат-соат қувониб,
Қарай бўйи-бастингга.

Янги йил қутлуғ бўлсин,
Азиз ўғиллар, қизлар.
Улуғ Ленин йўлини
Босувчи авлод сизлар.

[1950, декабрь]

АЪЛО ХОТИРА

Улуғ бобога лойиқ набира бўлмоқ учун
Унинг кураш йўлларин ўрганмоқ — билмоқ керак.
У қурган иморатнинг ҳар битта зар кирпичин
Ҳар қайси ишимизнинг таянчи қилмоқ керак.

Улуғ бобонинг асл, навқирон фарзандлари —
Коммунизм асрининг граждани ўзингиз.
Тирик Ленин наслисиз, фарзанди-дилбандлари,
Ленинча кучга эга ҳар муътабар сўзингиз.

Улуғ бобо қолдирган бебаҳо меросларнинг
Асл эгаларисиз, тенг ҳуқуқда ягона.
Сизга атайлаб атаб у қўйган асосларнинг
Устида беқарордир бизнинг шонли замона.

Улуғ бобо айтгандек «Ўқиш, ўқиш ва ўқиш»
Ҳамиша умримизнинг сарлавҳаси бўлади,
Офтобнинг нурларидан зеҳнда атлас тўқиш
Муқаддас хотирасин зар лавҳаси бўлади.

Улуғ бобо Ленинга бўлуր аъло хотира
Ҳар қайси фарзандининг аъло олган баҳоси.

[1951, апрель]

КАПТАР УЧАР, ҒОЗ УЧАР

Уз юртимиз, боғимиз,
Уз водиймиз, тоғимиз,
Уз қутли чароғимиз
 Ҳамиша бўлур омон.

Катта-кичик баримиз,
Тинчликнинг аскаримиз.
Шу оппоқ каптаримиз
 Учиб ўтади жаҳон.

Оқаётган тиниқ сув,
Уйимиздаги кўзгу,
Лабимиздаги кулгу
 Бахтимиздан нишона.

Доймо кўркам бўлур,
Яхшиликлар зам бўлур,
Тинчликда маҳкам бўлур
 Бизни туққан замона.

Отамнинг шараф ишин,
Онамнинг ҳар юмушин,
Синглимнинг садаф тишин
 Қўриқчиси ўзимдир.

Каптар учар, ғоз учар,
Самолёт кўп соз учар,
Юлдузча қоғоз учар,
Бу — тинчлик юлдузидир.

Кўзимнинг қароғида,
Мактабим чароғида,
Китобим вароғида
Улуғ бобомиз Ленин.

Бахт йўлининг йўлдоши,
Ҳамма ишимиз боши,
Коммунизм қуёши
Улуғ бобомиз Ленин.

[1951, май]

БАХТЛИ БОЛАЛАРИМГА

Биринчи сентябрь, тонготар чоғи
Хавода гуж каптар қилади парвоз.
Тўкин кузга кенг сахий қучоғин,
Урнини бўшатар неъмат тўла ёз.

Биринчи сентябрь, ёзнинг лагери
Порлоқ синфларга бўлди айирбош.
Талай китоблар бор, ундан ҳар бири
Зеҳнга кўчади йил бўйи ёввош.

Биринчи сентябрь, аъло ўқишнинг
Янги зинасидан қўясиз қадам.
Катта синовларнинг, кузакнинг, қишнинг
Аъло поясидан ўтасиз кўркам.

Биринчи сентябрь, бахт китобидай
Очилур мактабнинг барча дарчаси.
Партия — халқимиз офтобидир,
Сиз эса, шу нурнинг кичик парчаси.

Биринчи сентябрь, бутун халқимиз,
Тинчликнинг аҳдига қўяди қўлин.

Пахтакор ўзбекмиз, бугун халқимиз
Очади теримнинг карвони йўлини.

Шоир отангизман, мен ҳам қўл қўйиб,
Тинчлик ҳузуридан топаркан илҳом,
Ручкамда сиёҳим қуримай туриб,
Бахтиёр авлодга ёзаман салом.

[1951, август]

УЛУҒ КУН БАЙРАМИ — ТИНЧЛИК БАЙРАМИ

Осмонда топ-тоза бир тинчилик бор,
Юраклар қатрадек кўркам, беғубор.
Мақтабим, дўстларим ясанган — гулнор,
Яхши қўшиқларни айта бергим бор:
Улуғ кун байрами — тинчилик байрами.

Кун кеча синфда қўйдилар баҳо —
Кўпларга яхшию кўпларга аъло.
Кўнгилда қувончлар, эғнимда сарпо,
Шарафлар тонгидир ҳар иш жо-бажо:
Улуғ кун байрами — тинчилик байрами.

Пахталар карвони ўтар эрталаб,
Тинчилик иши учун олтин орқалаб,
Дадам қутлайдилар бизни эркалаб.
Юзимни қуёшнинг нурлари ялаб,
Улуғ кун байрами — тинчилик байрами.

Кўкда ғужғон ўйнаб учар кабутар,
Қаноти қоғозу тумшуқлари зар.
Биздан ошналарга етказар хабар,
Халқлар озодлик, деб куйлайди лапар,
Улуғ кун байрами — тинчилик байрами.

[1951, ноябрь]

МАЯ ШЕЪРИ

Учсиз, қирсиз яйлоқлар,
Гилам каби тўшалган.
 Лолаларга бурканиб,
Сон-саноксиз байроқлар
Гунчаларга қуршалган.
 Гулхан каби ял ёниб,
 Етишди Биринчи Май.

Ҳар гунча чароқ каби
Ҳар чароқ — байроқ каби,
 Кўзларга оқади нур.
Кўча-кўйлар тўй каби.
Қаҳқаҳалар куй каби.
 Ҳаммаёқ шодлик-сурур,
 Етишди Биринчи Май.

Меҳнатлар кўклами бу,
Кўкламлар кўрками бу.
 Колхозим даласида
Юраклар тўла қувонч,
Қувончлар тўла ишонч.
 Ешларнинг ялласида
 Ҳаёт қилар намойиш.

Кўлтиқда ҳар бир китоб,
Ярқираган офтоб,
 Мақтабим — гул чаманим,
Тўлқинли оқин ўзи,
Қуёшга яқин ўзи,
 Менинг гўзал Ватаним
 Яшамоқда осойиш.

Бир таниш овоз келур,
Кўклам ўтиб ёз келур,
 Синовлар арафаси.
Қатор-қатор эрталар
Кўнгилларни эркалар,
 Ютуқларнинг шарпаси
 Пардай енгил, беғубор.

Булоқлардай төшмоққа,
Синф-синф ошмоққа
 Интилади юрагим.
Қуёшдаги ранг каби
Гимнда оҳанг каби
 Тўла-тўкис тилагим
 Қоялардай барқарор.

[1952, апрель]

**БУ ИЛ БИРИНЧИ СИНФГА
КИРАДИГАН
УҒИЛ-ҚИЗЛАРИМГА АТАБ ЕЗГАН ШЕЪРИМ**

Шоир ота уйғонган,
Кезинар ёввош-ёввош,
Сиеҳдони устига
Тонг отиб, тушар қуёш,
Сиз учун шеър ёзмоқчи
Шу йиғилган нур билан.
Сатрлари куйлайди
Бир жаҳон ҳузур билан.

Боғида ўсган гулзор
Орасида оралаб,
Ишқомдан сават-сават
Ҳусайнидан саралаб,
Киприк билан супуриб
Бу чаманнинг йўлини,
Шоир сенга узатар
Ўз мўйсафид қўлини.

Йўлингга гул сочмоқчи
Этак-этак, этаклаб.
Мақтабингга элтмоқчи
Улуғ йўлдан этаклаб.
Биринчи «А» ҳарфини
Сен ўрганган чоғингда,

Лениннинг маърифати
Эркалар қучоғида.

Менинг Мирза Қодирим,
Сенинг жамолингда мен —
Каттакон улуғ элнинг
Боласин кўрмоқдаман.
Сен тенги миллион-миллион
Уғилларим, қизларим
Менинг келажакларим,
Ҳеч сўнмас юлдузларим.

Саодат мактабининг
Биринчи синфида,
Шоир ота уйғонган
Тонготар нафасида:
Биринчи ҳарф ўрганар
Ленин бобо дарсидан,
Бу тонготар муборак,
Тўкин куз нафасидан!

«Алифбе» деб аталган
Қўлтиқдаги китобинг —
Келажакни ёритган —
Каттакон офтобинг.
Сизга биринчи сўзим:
Ленин тилини ўқинг,
Худди Ленин айтгандек:
Ўқинг, ўқинг ва ўқинг!

Маърифат денгизида
Тўлқиндан баланд тошинг,
Билим чўққиларини
Довон-довонлаб ошинг,

Толеингиз ёр бўлиб,
Москвани кўрасиз,
Ундан минг-минг йилларнинг
Сирларини сўрасиз.

У албатта айтади
Келажакни — сизни деб,
Лениннинг авлодлари —
Сиздек ўғил, қизни деб.

Мария Ивановна,
Сизга Ғафурдан салом!
Мирзага ўргатингиз
Билганингизни тамом.

[1952, 1 сентябрь]

ОЛҒА БОС!

Самолёт кўкда учар,
Юртдан юртларга кўчар,
Қатор ўтган пионер
Умид осмонин қучар.
Олға бос!
Олға бос!

Ватаним лочинлари,
Эртанинг лётчиклари,
Олға бос!

Дукур-дукур кўп танклар
Ер титратиб борадир,
Қатор кетган пионер
Саломлар юборадир.
Олға бос!
Олға бос!

Ватаним йигитлари,
Эртанинг танкистлари,
Олға бос!

Биз ҳаммамиз кучлимиз,
Уқиш-билиш ишимиз

Оталар ўрнин босган
Ишчи авлод ишчимиз.
Олға бос!
Олға бос!

Эй, Ленин зурриётлари,
Қуёшнинг зарротлари,
Олға бос!

[1953, июль]

УЛУҒ БАЙРАМ ҚҰШИҒИ

Сизларга шеър ёзиш шунчалар қийин бўлди,
Икки варақ кетма-кет ёддан баён ёзгандек,
Аввал қўшиғин айтдим, қофия кейин бўлди,
Тап-тайёр гулшан аро кўчатлар ўтқазгандек.

Сиздай аълочи, ўткир, доно ўғил-қизларга
Байрам совғаси учун қўшиқ ёзган чоғимда,
Сатрлари дарёдай, нуқталар юлдузларча,
Сўз эмас, қуёш балқсин қалбимда, қучоғимда.

Дурдай тиниқ, покиза пахта терар чеварлар,
Тонготардан кечгача қоп тўла, хирмон тўла.
Мен ҳам сизларга атаб дурдона сўзлар терай,
Жарангдош товушингиздан ер тўла, осмон тўла.

Тонг отиб, ўлим билмас қуёш ҳукми юрийди,
Эриб оққан нур аро ҳаётга тўлди олам,
Ям-яшил боғчаларнинг кўзидан нам қуриди,
Япроқлар қад кўтарди, буғланиб учди шабнам.

Улуғ байрам кунидир, енгилмас совет халқи
Кўча-кўйни тўлдириб, ўтиб борар бахтиёр.
Қўшиқ айтиб ўтади, қўшиқ айтмоқлик ҳаққи,
Шу кўйни ёзган шоир ғурурланса ҳаққи бор!
[1953, сентябрь]

ЛЕНИНЧИ АВЛОД УЧУН БАЙРАМ КУНИНИНГ ҚУТЛОВИ

Катта байрам кунийди,
Ваня, Аҳмад, Сангинбой,
Параддан кейин эди,
Биттаси байроқчийди
Бир қучоқ кулки билан..
Бутун катта кўчалар
Кундуз бўлиб кечалар,
Коммунизм асрининг
Шиорларига тўла.
Бир суратни кўрсатиб:
«Буниси акам», деди,
Яна бирин кўрсатиб:
«Буниси дадам», деди.
Ўзимизнинг кишилар
Уларнинг ҳаммаси ҳам.
Каттакон байрам эди,
Бутун катта кўчалар
Кундуз бўлиб кечалар,
Бир кунда ҳаммасини
Кезиб ўтишлик қийин.
Худди шу гапдан кейин
Улуғ ҳайкал тагида
Таъзим билан тўхташиб:
— Ленин бобога салом.

Ер юзининг картаси
Ялт этиб турар эди —
Ваня ҳам кўрар эди,
Аҳмад ҳам кўрар эди,
Мен ҳам кўриб турардим.
Каттакон бу оламнинг,
Ленин чизган картаси
Алвонранг ранги билан
Нур сочарди оламга.
Ваня: «Бу Москва» деди,
Аҳмадвой: «Тошкент», деди,
Сангинбой: «Ленинобод».
Мен бир кекса муаллим,
Худди шу ўғлонлардек
Пок-покиза қалбим шод,
Жуда кўнглим тўқ эди,
Зарра қайғу йўқ эди.
Ҳамма кўчалар обод,
Олам обод, мен обод,
Каттакон шуҳратимиз
Ер юзига тарқалсин.
Каттакон қудратимиз
Доим бўлсин пойдор.
Да здравствует наша Партия!
Да здравствует наша Родина!
География дарсида
Ваня, Аҳмад, Сангинбой
Яхши баҳо олгандир?
Не эканин билмайман
Бугун байрам кунийди,
Эдим жуда қаттиқ шод,
Беш баҳо бўлур, дедим,
Ленинчи авлод учун.
[1953, ноябрь]

КАПТАР УЧИРДИК

*(Россия билан Украинанинг қайта қўшилганига 300 йил
тўлиш кунига ёзилган)*

Илиқ парник битказдик
Укроп, лукпари учун.
Атайлаб гул ўтқаздик
Дўстлик чамбари учун.

Ҳадемай Май келади,
Биринчи гул бизники.
Узи атай келади —
Саъва, булбул бизники.

Шу гулдан, гунафшадан
Гулчамбарлар тўқиймиз.
Энг яхши куйга солиб,
Мақтовларни ўқиймиз.

Мактабнинг тепасида
Гув айланган кабутар.
Гўё оқ қанотида
«Беш» баҳоли бир дафтар.

Кўм-кўк, тиниқ осмон
Кўклами, ёзида ҳам,
Ҳар нафаси бир жаҳон
Тошкент мунчалар кўркам!

Ургатилган оқ қушим,
Зеҳнимни — зеҳнинг, деб бил.
Биринчи қўнар жойинг
Москвада Кремль.

Оёғига хат бойлаб,
Оқ каптарни учирдик.
Дўстликнинг ҳужжати, деб,
Нусхасини кўчирдик.

Улуғ рус оғамизга
Инилик саломин айт.
Омонлик шиорингдир,
Омон бориб, омон қайт!

Киев остонасида
Ун беш мартаба айлан.
Халқимиз шиорисан,
Сайланиб келдинг, сайлан.

Богдан Хмельницкийнинг
Елкасига бориб қўн.
Бахтиёр асрлардан
Бўлиб келдим, деб, якун.

Ўзбек пионерининг
Дўстона саломи бу.
Каттакон қалб эканмиз,
Тиниқ, мисоли кўзгу.

Тиг уриб мовий кўкда
Учиб борар кабутар.
Украин пионерига
Дўстлардан бериб хабар.

Шу шонли тарихимиз
Қурган замондан салом.
Улуғ Богдан наслига
Ўзбекистондан салом.

Тиғ уриб мовий кўкда
Учиб борар кабутар.
Украина пионерига
Дўстлардан бериб хабар.

[1953, декабрь]

ЖОНДАН АЗИЗ ЛЕНИН КОМСОМОЛИГА

*(Ўзбекистон комсомолининг
XIV съездига бағишлайман)*

Оташин йилларнинг ўт хотираси
Кўрадек қалбимдан ўчмайди ҳаргиз.
Чунки жонга туташ Ильич авлоди —
Ўғлимсиз, қизимсиз, комсомолларсиз.

Бир муддат вақт эди сафингизда мен
Қуёшни ергача еткизмоқ бўлдим.
Бошимдан силади Лениндек доҳий,
Коммунист етуклик умрига тўлдим.

Улимни билмаган ҳаётимизни
Сизнинг камолингиз қилдирангиз давом,
Ҳамиша мукамал меҳнатимиздан
Шоирлар олади бир умр илҳом.

Умр — нафас билан зийнатлангандай,
Ҳаёт — меҳнат билан эришу арқоқ.
Икки қўл чапакда жуфтланганидай
Еноқлар қизилу тевараги оқ.

Улуғ Кремлнинг саройларида
Ўйнаб-кулиб абадий жаҳонда қолинг.
Шунда бир мўйсафид комсомолнинг ҳам
Номини дилларга, тилларга олинг.
[1954, январь]

БИР ҒУНЧА ОЧИЛГУНЧА

Ҳар нарсада интизом,
Ҳар ишда бир қонда,
Ҳаракатда аниқлик
Икки қарра иккидай.
Шу мустақкам тартиблар
Биз яшаган жаҳонда.

Қофия, вазну илҳом
Шоирга керак жуда;
Шабнам каби тиниқлик,
Шафақларда қолғудай,
Шеърга кўчса агар
Сўзинг қолмас армонда.

Узун-узун кечалар
Шарқдан Ғарбга сузади,
Миллион-миллион юлдузлар
Бузиламас қонун билан
Ҳисоб дафтари каби,
Бағри кенг осмон аро.

Қатор асфальт кўчалар...
Гражданлар кезади;
Миллион жуфт юлдуз кўзлар

Меҳнатда якун билан,
Қувончдан гулдай лаби
Бу тинчлик замон аро

Ҳар йилнинг интизоми
Ёзу куз, қишу кўклам.
Кўкламдаги кунларнинг
Минути миллион ғунча.
Табиат бўш ўтказмас
Кўз очгунча фурсатни.

Сўзнинг хуллас каломи,
Бўйин эг бунга сен ҳам,
Уч чорак якунларин,
Бир ғунча очилгунча
Бўшаштирмай бир нафас
У қишингга ҳурматни.

Тўртинчи чорак демак
Бир бутун йил якуни.
Қунт билан, чидам билан
Аъло зинапоядан
Қуёшдай юксакларга
Чиқмоқ учун тирмашинг.

«Беш»га топширмоқ керак
Катта имтиҳон куни.
Қувлашиб кўклам билан
Езга тутлашиб яна
Синфдан-синфларга
Умрингиз каби ошинг...

[1954, февраль]

КУКЛАМ КЕЛДИ, ЕЗ КЕЛАР

Сизга атаб болалар,
Бир шеър ёзмоқчиман.
Кўнгил ичкарисидан
Булоқлар қазмоқчиман.
Не деб бошласам экан?
Қандай қофия, ўлчак?
Ҳар ҳолда ёқадиган
Сўзлар ишлатиш керак,
Сиз яхши болаларсиз,
Қирдаги долаларсиз,
Жоним ўғлим, жон ўғлим,
Сизлардан кўп тинч кўнглим.
Қизим, қизим, қизалоқ
Пахмоқ сочим думалоқ,
Ҳай-ҳай юввошгиналар,
Қумри, Йўлдошгиналар,
Сизга кирмасин тикан,
Шундай бошласаммикан?
Бундай бошлаш бўлмайди,
Менинг кўнглим тўлмайди
Ёки эртақ сингари—
Бор экан-да, йўқ экан,
Оч экану тўқ экан,
Бўри баковул экан,

Тулки ясовул экан,
Қирговул қизил экан,
Думлари узун экан,
Қарга қақимчи экан,
Чумчуқ чақимчи экан,
Деган эски гап билан,
Унги қолиб чап билан,
Сизни юпатиш учун,
Ярми ёлгон, ярми чин
Шеърни тизиб кетсам,
Балиқдек сузиб кетсам,
Сизларни қойил қилсам,
Сўзимга мойил қилсам.
Созимни чертсам таранг,
Сурат чизсам ранг-баранг.
Йўқ, афв этинг, ўртоқлар,
Менда етмас бўёқлар.
Бундай бошлаш бўлмайди,
Меъинг кўнглим тўлмайди.
Кўклам келди, ёз келар,
Қаламу қоғоз келар,
Табиатнинг қонуни
Ўз вақтида соз келар.
Эрта-индин имтиҳон,
Ҳай Саодат, Аҳмаджон,
Синфда сиз бормисиз?
Синовга тайёرمىсиз?
Бир, икки, ўн олти,
Ўн олти деб ким айтди?
Ўн олти деб айтгунча,
Имтиҳон вақти етди.
Сиз яхши болаларсиз,
Қирдаги лолаларсиз,
Аммо, анча фанлардан

Кўзлари олаларсиз,
Географияни
Яхши билмас Аҳмаджон,
Ер куррасин соққача
Кўзга илмас Аҳмаджон.
Биров ундан картада
Сўрса Аму наҳрини,
Ўсиқ тирноғи билан
Туртади Рим шаҳрини.
Саодат ҳам шунақа,
Билмас арифметика.
Доскага чиқар бўлса,
Бўр суркайдн афтига.
Бир куни: «Уч карра уч —
«Икки», деб қўя қолди.
Ўқитувчи баҳосин
Икки», деб қўя қолди.
Битта Аҳмаджон эмас,
Битта Саодат эмас,
Кўп бола булар билан
Қолоқликда басма-бас.
Тўртинчи «Б» Қодиржон
Дарс вақтида патефон.
Кўрмайсизми Қумрини,
Эрка тайлоқ йиғлоқи.
Йиғласа йиғлайверсин,
Уришқоқ-ку жиззаки.
Бундақалар бир талай,
Ҳаммасин санамайман.
Анчасин отин билиб,
Ўзини танимайман.
«Шундай кўклам чоғида
Бу танқид кимга керак?
Танқид қилиш ўрнига

Учирайлик варварак»,—
Деб қолади ҳой-наҳой
Тўртинчи «Б» Қодиржон,
Бир кўзи ерда бўлса,
Битта кўзи осмон.
Мен ҳам сизга қўшилдим,
Бундай бошлаш бўлмайди.
Шеърга танқид кирса,
Менинг кўнглим тўлмайди.
Кўклам ўтиб ёз келар,
Бугун-эрта имтиҳон.
Сиз совет болалари,
Сиз билан обод замон,
Энг улуғ асримизга
Сиз бўласиз жонажон,
Сизга Ватан мунтазир,
Сизга мунтазир жаҳон.
Коммунизм асрининг
Тўлақонли, баркамол
Граждани бўласиз,
Сизларники истиқбол.
Иш аъло, турмуш аъло.
Ҳар фандан ўқиш аъло.
Ўқиганни зеҳнга
Сингдириб уқиш аъло.
Шу шеърни ёзишим
Чинин айтсам куч бўлди.
Бешга топширмоқчийдим,
Тиришмадим, уч бўлди.
Эрта-индин имтиҳон,
Сизлар билан ёнма-ён
Синовлардан ўтаман,
Аъло баҳо кутаман.
Олмос конин қазаман,

Шундай шеър ёзаман,
Қаламимнинг учини
Яйдоқ отдай бўш қўйиб,
Адабиёт муаллим
Ёзганимга беш қўйиб,
«Кўнглимни кўтардинг», дер,
«Синфга ўтолдинг», дер.

[1954, март]

ҚАРОҒЛАРИМ — ҚАРОҒЛАРИМ

Ўттиз учми, ўттиз тўрттами
Гул эккандим сизларга атаб,
Чуввос солиб синфдан чиқиб,
Ҳар биттаси битта гунчалаб,

Қувлаб кетди, кулиб қолдим мен
Ўз умримнинг иқболин кўриб,
Узоқ йиллар бекор кетмагай
Умидимнинг жамолин кўриб.

Ҳаммасида бир қучоқдан гул,
Қучоқ-қучоқ гулдай ўзлари.
Ую кўча тўла минг булбул,
Айниқса-чи, равшан кўзлари.

Мен шуларга китоб ёзмасам,
Кетгани хўб кўзларимдан нур.
Сиздай доно ўғил-қизларни
Ўқитганга минглаб ташаккур.

Қарсак чалган каби кулгингиз,
Қулоғимда умрбод жаранг.
Жаҳоннинг жамоли сиз билан,
Сиз бердингиз бу оламга ранг.

Имтиҳондан аъло ўтдингиз,
Болаларим, ўйнамоқ чоғи.
Сизни кутар лагерлар, боғлар,
Шу боғларнинг сизсиз чароғи.

Қувлай кетди, кулиб қолдим мен
Ўз умримнинг иқболин кўриб,
Узоқ йиллар бекор кетмагай
Умидимнинг жамолин кўриб.

[1954, апрель]

АЗИЗ АВЛОДЛАРИМИЗГА

Саватдаги қулупнай
Офтобдай ранг ила,
Ҳамма қушлар чалиб най,
Боғларда жаранг ила —
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Тоғнинг ёнбағирлари
Арчазорлар — гулшандир,
Қирлари, адирлари,
Ҳарна борки, равшандир,
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Аъло фарзандлар учун,
Аъло дам олмоқ керак.
Аъло олганингиз-чун,
Чимёндаги минг терак
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Сиздай шўх тайлоқларни
Уқитганга ташаккур,
Утлоқда тойчоқларни

Эркалаш сизга ғурур.
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Сайру саёҳат қилинг,
Жонажон Ватан бўйлаб.
Қувонинг, роҳат қилинг,
Дарёларни бўй-бўйлаб,
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Катта бўйга етганда,
Отамиз ёзган, дейсиз.
Яна минг йил ўтганда,
Бу конни қазган, дейсиз.
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

«Артек»нинг тўлқинидай
Лагерларнинг байроғи,
Ленинград кунидай
Ҳамма боғлар чароғи.
Сизни кутиб турибди,
Азиз авлодларимиз!

Москва ҳам кутади
Сиздай яхши авлодин,
Атайлаб гул тутади,
Лениннинг улуғ ёдин,
Сиз деб жаҳон қурибди,
Азиз авлодларимиз!

[1954, май]

ЯНА БИР ҚУТЛУҒ КҮН

Хондамирни кўрсангиз
Шунақа қувонганки,
Ҳали мактабга кирмай
Қатор «беш» олган каби,
Синглисини етаклаб,
«Мана, мактабим», дейди,
Папкасини кўрсатиб,
«Дафтар, китобим», дейди.
Юз минглаб қутлуғ куннинг
Нури юракка тегди,
Хондамирга энгашиб,
Боғда гул бўйин эгди.
Бу — бошинг, деб ўргатдим,
Бу — қошинг, деб ўргатдим,
Етти цифрин кўрсатиб,
Бу ёшинг, деб ўргатдим.
Ғунчадай у очиб лаб,
Икков гуллар қучоқлаб,
Мана, мактабинг, дедим.
Улуғ Ленин илмини
Ўргатган мактаб ўзинг,
Ҳатто ярим кечалар
Юмилмас ойдек кўзинг.
Шу болани топширдим

Илмингдан баҳраманд қил,
Ленинизм илмига
Ўз қўлинг-ла пайванд қил.
Каттакон остонангга
Умид билан келганман,
Бутун эътиқодимда
Доим сени деганман.
Тўқсонинчи мактабнинг
Биринчи классига
Кексайган чоғимда ҳам
Бир ариза бергум бор,
Мария Семёновна
Хондамирни ўқитиб,
Улуғ рус илми билан
Мени қилсин бахтиёр!
Чунки улуғ рус халқи
Халқимни дилшод қилди,
Қолоқ Ўзбекистонни
Шунчалар обод қилди,
Ғафур Ғулом қўлига
Доим қалам олганда
Ўз улуғ оғасини
Хар сатрида ёд қилди.
Хондамир қўлтиқлаган
«Алифбе» билан дафтар
Менинг келажагимдан
Оламга берар хабар!
Мактабнинг юксак боши
Шунча порлоқ эдики,
Онасининг юраги
Шунча қувноқ эдики,
Осмон тўла учаркан
Дафтарлар каби каптар.
Қариган кичкина

Эзма деса бор.
Аввалги шеъримдан
Бир сатр такрор.
Тошхон Наташахондир,
Тожикча Сангин духтар,
Оёгининг тагида
Офтоб балқиб тўхтар.
Хондамирнинг йўлига
Суқланиб қарар эрди:
— Келаси йил мактабга
Мен ҳам бораман,— дерди.

Юзлаб набираларни
Умр аро кўргим бор.
Мен бу улуғ даргоҳга
Юз мартача келгум бор.
Олам каби кўчада
Жаҳонга солиб жаранг,
Билмам соат нечада
Бу шўхлар қилиб гаранг,
Мендек катта бувасин
Уқигани қўймаса,
Қуёшдай катта пойандоз
Тўқигани қўймаса,
Майли билгани бордир,
Бу азамат авлоднинг.
Менга Ленин бахш этди
Шу улуғ эътиқодни.

[1954, август]

КОММУНИЗМ АСРИНИ КУЙЛАВОРИНГ КЕЛАДИ

Осмон тўла оқ каптар
Учар чизиб доира.
Биздан дўстларга хабар
Етказар тинмай сира.
Осмон тўла самолёт
Ғурур билан учади.
Дунё тўла чароғ — ўт
Ёш юракка кўчади.
Гулдур-гулдур танклар
Ўтиб борар пешма-пеш.
Қизил майдонда ранглар
Баҳо қўйсанг бешма-беш.
Шунча кўп қизил байроқ,
Шунча кўп турли чароғ.
Бизни ўстирган Ватан
Шунча гўзал, ярқироқ.
Ўйнаворинг келади,
Сўйлаворинг келади,
Юрагингдан ҳайқириб
Куйлаворинг келади.
Коммунистлар ўтади.
Комсомоллар етади.
Қатор-қатор пионер
Бир туташиб кетади.
Ерни чулғаб олгудай

Узуи колонна ўтар,
Киши ҳайрон қолгудай
Мунтазам турна қатор.
Ҳамма миллат тенг, озо
Жонажон республикам.
Юлдуз сочгандай обод
Осмон республикам.
Пахтага қонсан ўзинг,
Қайнаган жонсан ўзинг,
Ўқитган, эркалаган
Жон онахонсан ўзинг.
Сенинг ўғил-қизларинг,
Сенинг кўрар кўзларинг,
Анор суви ювгандай
Юзлари қирмизларинг;
Ҳамма меҳнатга тайёр,
Бу қаторда миллион бор,
Мард отанинг ўғлига
Мардоналик эътибор.
Улуғ байрам куни бу,
Йилларнинг якуни бу,
Бизнинг тоза қалбимиз
Партия мазмуни бу.
Султон¹ ота умрича
Хизматига тайёرمىз.
Ватандаги гул-ғунча
Баргидай бегубормиз.
Ўйнаворгинг келади,
Сўйлаворгинг келади.
Коммунизм асрини
Куйлаворгинг келади.
[1954, ноябрь]

¹ Кекса коммунист ўртоқ Султонхўжа Қосимхўжаев. (Автор эскартиши.)

МЕНИНГ УЛАМ

Боғимиз олмалари
Қуёшдан ранг кўчирди.
Акам Равшан каптарин
Ҳаммасини учирди.

Акам Равшан учирган
Каптарлар тинчлик эди.
Менинг дудоқларимда
Доим севинчлик эди.

Қувончга тўлиб кетди
Боғу бўстону олам,
Ватаним — республикам,
Ватаним ғоят кўркем.

Опам катта ойнада
Туради сочин тараб,
— Дада,— дедим отамнинг
Оппоқ сочига қараб:—

Ўттиз йил деганлари
Қанча умр бўлади?
— Йигирма йил ўтганда
Ёшинг шунга тўлади.

Бир йигит умри бўлиб
Республикам ёшига
Ташаккурлар айтамин,
Октябрь қуёшига.

Партия улуғ йўлга
Ватанимни бошлади.
Кўзларим Фарҳод ГЭСнинг
Чирогидек яшнади.

Юзимдан гул кўчириб,
Боғимни обод этдим.
Ота-онам кўнглини
Манглайимдай шод этдим.

Эрта тонготарларда
Нафас олган чоғимда,
Атир иси гукрайди
Менинг азиз боғимда.

Асфальт кўчалар билан
Тошкентнинг кўркамлиги,
Бахтиёр халқимизнинг
Жаҳонда йўқ камлиги.

Худди Москва дейсиз
Унинг кеча-кундузин,
Укасидан узмайди
Москва порлоқ кўзин.

Москва қизларидек
Кўкрагимга гул тақиб,
Тенгдош пионерлар-ла
Каттакон гулхан ёқиб,

Ильич заводидаги
Каттакон алангадек,
Офтоб кафтимизда
Худди олтин тангадек...

Республикам тўйини
Ярашиқ ўтказамиз,
Ўқишда ҳамма фанни
Беш билан битказамиз.

[1954, октябрь]

МЕН СУРАЙ, СИЗ ЖАВОБ БЕРИНГ

Осмон тўла учар ғоз,
Қаноти оппоқ қоғоз,
Тез учар баланд парвоз,
Кўриниши жуда соз,
Юрагида кири йўқ,
Кири тугул сири йўқ,
Шуни топинг, дўстларим?

— Тинчликнинг каптари,— деб
Чувиллашар болалар.

Узи момикдаккина,
Қорни ёстиқдаккина,
Юзи дўндиқдаккина,
Қўйни сандиқдаккина,
Урмонда бўлса керак,
Совғалар берса керак,
Танийсизми, дўстларим?

— Таниймиз, қорбобо,— деб
Чувиллашар болалар.

Тўққиз юзин айтмайман,
Элик бешин айтаман,

Айтганимдан қайтмайман,
Фақат бешин айтаман,
Ўзим секин айтаман,
Лекин кейин айтаман,
Не айтаман, дўстларим?

— Бизнинг аъло баҳони,—
Дейшар қароғларим!

Каттакон ватан бордир,
Кўклари беғубордир,
Чунки авлодларимиз
Халқ ишига тайёрдир.

Жумбоқларни топдингиз,
Кўнгилларга ёқдингиз.
Энди мендан сўрашиб,
«Бу болалар ким?», деса,
Дейманки, чароғларим,
Уч қулочча бўйи бор,
Бугун катта тўйи бор,
Атрофидан айланиб,
Биз айтажак куйи бор.
Ранг-барангдир чироғи:
Қишда кўм-кўк япроғи,
У нимади, дўстларим?

— Байрам арчамиз,— дейди
Қувонишиб болалар.

Якшанбаю душанба,
Сешанбаю чоршанба,
Боринг-чи ўн кунгача,
Кун демайин тунгача.

Ҳамма ҳурмат сақлайди,
Уғил-қизин ёқлайди,
Қачон экан, дўстларим?

— Бу бизнинг каникул, — дер
Овунишиб болалар.

Умрнинг овози бу,
Мен эса, тонгда каптар.
Жуда-жуда қувониб,
Азиз синфдошларнинг
Етук фикрларига
«Аъло» баҳолар қўйиб,
Қўлтиқда қирқта дафтар.
Баъзида ўқитувчи,
Баъзида ўқувчидай
Ҳаёт «Алифбе»сини
Келинг бирга ўқиймиз
Олияхон сингари.
Ипак қурти сингари,
Боларилар сингари,
Чумолилар сингари
Ҳаётий меҳнат учун
Каттакон жамиятнинг
Кичик аъзоси бўлиб,
Минутларнинг қадридан,
Марғилон атласини,
Яъни жон атласини,
Биргалашиб тўқиймиз.
Қирқ беш минутда ёзган,
Беқофия шеъримни,
Миллионларча болаларим
Сизга атадим фақат.
Бир мниут бўш ўтмасин,

Азиз ҳаётингизда,
Уқинг, билинг, ўрганинг,
Минутларнинг қадри шу.
Яна юз йил ўтади,
Яна минг йил ўтади.
Сизга жуда ҳурмат-ла,
Бутун жаҳон айтади:
— Ленин партиясининг
Фарзандлари, қадри бу,
Жонимга ёққанини,
Ростини айтсам агар —
Сизнинг келажагингиз
Жаҳон бўлиб кетади.
Яъни коммунизм деб
Интилаётган соат
Бизнинг замонададир.
Бутун халқлар бахтига
Замон бўлиб кетади.

[1954, декабрь]

МИНУТЛАР ЧАҚИРАДИ

«Вақт» деган шеър ёзган
Отангиз сўзламоқда.
Бир қўлатиқ китоб тутиб
Минг йилни кўзламоқда.

Менделеев бўласиз,
Ун марта Павловларсиз;
Инсон номи улуғдир,
Ҳаёт билан тўлиқдир,
Тонготар вақтидир бу,
Уйғонмоқ, ювинмоқдан
Эринчоқлик қилганнинг
Соати ўтиб кетар,
Яланғоч кўкрак билан
Қулочингни керганда
Олган ҳар битта нафас
Сени саломат этар.
Бир қултум қайноқ сутни
Ичгунча ўтар секунд;
Биз-ку қараб турибмиз,
Бу илиқ тухумни ют!
Атайлаб ўз уйимни
Мактаб бағрига қурдим:
Биринчи қўнғироқда

Сизлар каби югурдим,
Кекса ўқитувчиман,
Қалбим мактабга туташ,
Қўлимда бўр юқи бор,
Сиёҳ ранги аралаш.
Мария Семёновна
Аллақачон кутади.
Ёшинг-ку етти-саккиз,
«Беш» олганлар ютади.
Менинг келажакларим,
Қалбимда долаларим,
Қароғим, болаларим,
Қимматингиз ўлчашга —
Бағримда қуёшим бор,
Қундуз каби бошим бор,
Оқшом каби қошим бор,
Юлдуз каби кўзим бор,
Сўз айтмоққа ўзим бор:
Секундлар чақиради,
Минутлар чақиради,
Соатлар чақиради.

[1955, январь]

МЕНИНГ ҚИЗИЛ БАЙРОҚЧАМ

Ер доларанг, осмон доларанг,
Осмон чоғли жаҳон доларанг,
Юзлар қизил, хандон доларанг,
Долазорлар оралаб,
Узиб борар,
Сузиб борар
Менинг қизил байроқчам.

Дилларимиз тиниқ кўзгу бу,
Булоқдаги топ-тоза сув бу,
Тинчлик учун умид-орзу бу,
Қуёш каби мўралаб.
Кезиб борар,
Узиб борар
Менинг қизил байроқчам.

Пионермиз, ёши кичикмиз,
Ота-ўғил, демак, етукмиз,
Қизлар айтар: биз ҳам тетикмиз.
Шу қўшиқдай ҳур бўлиб,
Узиб борар,
Сузиб борар
Менинг қизил байроқчам.

Ватанимнинг тинчлик баҳори,
Шараф тонги — қутлуғ наҳори.
Уқиш, меҳнат — мард эътибори.
Шу шиорга жўр бўлиб,
Сузиб борар,
Узиб борар
Менинг қизил байрокчам.

[1955, апрель]

МЕНИНГ КУЙЛАРИМ

Жаҳон тўла овозлар
Бири менинг овозим.
Овоздай аниқ сўзлар,
Жаранглар менинг созим.
Созим — менинг овозим,
Овозим — менинг созим.

Еқимтой композитор
Бўлсамми, деб ўйлайман.
Ўзим ёзиб термасин,
Ўзим куйин куйлайман.
Дуркин менинг овозим,
Эркиндир менинг созим.

Қуёшдай аниқ ўзи,
Гулхандай ёниқ ўзи,
Синфдош дўстларимга
Кўнгилдай таниқ ўзи,
Қувноқ менинг қўшиғим,
Ўйноқ менинг қўшиғим.

Тинч-омон уйимиз бор,
Уй оша туйимиз бор.
Бахтимизга оҳангдош,
Жўровоз куйимиз бор.
Дуркин қўшиқ бизники,
Эркин қўшиқ бизники.

[1955, май]

ҚУТЛУҒ ТОНҒ САЛОМИ

Шаҳримиз кўчалар, йўлларга тўла,
Саф тортиб ўтади хандон болалар.
Ҳар кўча қувончга, гулларга тўла,
Шаҳримиз кўркидир жонон болалар.

Мингларча кўчадан, ўн минглаб уйдан
Миллионлаб болалар мактабга чопар,
Билим хазинаси бўлган бу ердан
Бахтининг бебаҳо гавҳарин топар.

Коммунизм асрин гражданлари,
Доно қизларимиз, ўғилларимиз,
Сиз аъло баҳода ўқиган сари
Қувватга тўлади кўнгилларимиз.

Етук насларга онадек яқин,
Болага танитган дўстим, ўртоғин —
Билимлар ўчоғи мактабим яша!
Қардошлик қучоғи мактабим, яша!

Ҳурматли, қадрдон ўқитувчимга
Тонгларни қаршилаб оташин салом!
Устоз ва меҳрибон ўқитувчимга,
Бутун халқ олқишлаб, оташин салом!

[1955, август]

БАЙРАМ МАКТУБИ

Ўттиз саккиз йил бурун
Бугунги сиз билан тенг
Ўн тўрт ёшларда эдим,
Тонгсиз, узун кечқурун
Қора қўйнин очар кенг
Кўз ўнгида учурум.

Мақтаб қаёқда дейсиз!
Ноннинг ҳатто ўзи йўқ,
Бўз яқтақ, йиртиқ иштон,
Эшиксиз, ўтсиз, нурсиз,
Вайроналар қуп-қуруқ,
Халқ тентирар паришон.

Оқ подшонинг уруши
Юртни ергача топтаб,
Теккан эди тинкага.
Оч қўшиннинг юриши
Ер юзини гур ўртаб,
Ўхшарди алангага.

Шунда улуғ Лениннинг
Шунқорлари қўзғалди.
Шонли партиямизнинг

Илғорлари қўзғалди.
Ишчилар қўзғалдилар,
Қўшчилар қўзғалдилар.

Ўттиз саккиз йил бурун,
Енгган улуғ Октябрь
Халқларни этди озод.
Гўё ўтли учурум
Шоҳу бойларнинг бир-бир
Тахтини қилди барбод.

Ўн тўрт ёшларда эдим,
Улуғ Октябрь тонгги
Етим бошим силади.
Инқилобнинг жаранги,
Дилда эркнинг ғурури...
Айтавергим келади.

Жонажон Партиямиз
Мен каби миллионларнинг
Қўлидан етаклади.
Инсон бўлдик ҳаммамиз!
Яша, Совет Ватани!
Барқарор бўл абадий!

Менинг ким бўлганимни
Сиз яхшироқ биласиз.
Чунки сизга яқинман,
Хур совет граждани,
Меҳнатсевар, тинимсиз
Шоир, яъни оқинман.

Мен-ку сизлар ўқиган
Ушбу гўзал мактабда

Синфма-синф ошмадим.
Аммо, қурилар экан —
Ишчилар билан сафда
Лой қориб берган эдим.

Тўғри, сизнинг синфда
Парталарда ўтириб,
«Алифбе» йиртмаганман.
Аммо янги тартибда
Ўқитувчилик қилиб —
Бир нафас тинмаганман.

Мени яхши танийди
Мактабингизнинг ҳар бир
Пойдевор гиштигача.
Мени яхши танийди
Шогирдларимнинг ўсмир —
Еттинчи пуштигача.

Шунинг учун ҳам, ахир,
Сизнинг ҳар қувончингиз
Қалбим билан пайваста.
Шунинг учундир, ахир,
Бахтингиз, севинчингиз
Менинг учун гулдаста.

Шундай улуғ байрамда
Сизлар билан тенг туриб,
Қувонсам қилманг ажаб.
Сиз борсиз рўпарамда,
Сизда ўзимни кўриб,
Талпинаман гуркираб.

Шундай улуғ айёмда
Кўкда жаранглаб кетар
Навқирон овозингиз.
Шундайин қутлуғ дамда
Юксак осмондан ўтар
Жонажон парвозингиз.

Жонингизда ўлмаган
Лениннинг ўзи бордир,
Яшасин Ленин! — дейман.
Қалбингизда — юлмаган
Лениннинг кўзи бордир,
Яшасин Ленин! — дейман.

Яшасин Партиямиз —
Октябрь ижодкори!
Яшасин Партиямиз —
Халқларнинг халоскори!

[1955, ноябрь]

БАХТ СИЗЛАРГА БУЮРСИН

Тилла ранг кузак келди,
Туриналарга саёҳат.
Кўзим кўкка тикилди,
Шунчалар истироҳат.
 Болаларга буюрсин,
 Болаларга буюрсин.

Жон қизим, офтобимсан,
Шўх ўғлим — ТУ самолёт,
Мен ёзган китобимсан,
Баланд учу йўқлаб ўт.
 Бахт сизларга буюрсин,
 Бахт сизларга буюрсин.

Юлдуз аро юлдузлар
Бу йўлда оқин бўлсин.
Минг йилдаги кундузлар
Сиз учун яқин бўлсин.
 Замон сизга буюрсин,
 Жаҳон сизга буюрсин.

Сен синфда ўқиган
Атласга ақлим шошиб,

Сен қўлингда тўқиган
Атласга кўз қамашиб,
У ҳам сенга буюрсин,
Бу ҳам сенга буюрсин.

Болалик қўлинг билан
Узингга боғ яратдинг.
Ишонган дилнинг билан
Пахтадан тоғ яратдинг.
Ишонч сенга буюрсин,
Таянч сенга буюрсин.

Бахтиёр оталикнинг
Нурларига йўғрилиб,
Осмон ўпар тоғлиқдай
Бошларингдан ўргилиб,
Келажагим, керагим,
Буюрсин шу юрагим.

[1956, ноябрь]

ЧИРОИ

(Хитой болаларига ўзбек ота шoirининг сўзи)

Қўлимда энг қиммат узугим бўлса,
Ундан ҳам қимматроқ кўзи сузугим;
Азиз болаларим, сизга атайман
Қалбим эркалари, ўзи тузугим;

Мен йироқ тураман, аммо жонимнинг
Хар куни минг марта сафари сизга.
Омон-эсонликнинг бу жаҳон бўйлаб
Қутлуғ бўлганидек хабари сизга.

Тонготар сингари бунча гўзалсиз,
Талпинсам арзийди бу жамол учун.
Инсоннинг ақлидек ғоят азалсиз,
Тиз букмак керакдир бу камол учун.

Жаҳонга келибман — кетгумдир ахир,
Болаларнинг қўлида кир қўғирчоқдек.
Аммо виждонимни сота олмайман,
Ваҳшийлар қўлида ифлос пичоқдек.

Бўйнингдан суяйин, бошингдан ўпай,
Улуғ шарқ халқининг азиз фарзанди.
Истаган тоғингни этайин гард-гард,
Эндиги минг йилнинг зўр камарбанди.

Қуеш инсон учун пойандоз бўлсин,
Инсонлик шукуҳи ғоят соз бўлсин.
Уруш деган сўзнинг номи йўқолиб,
Ҳар кимга айтар сўз ва овоз бўлсин.

Бахтим баланд бўлди бутун умримда,
Атлас замонамда мукаммал чирой.
Ёқимли жамолинг, ўнгим, фикримда
Ўзингдан, ақлингдан минг бор ўргилай.

[1956, ноябрь]

СИЗ МЕНИНГ ЕШЛИГИМСИЗ

Улмас келажagini яхши кўрган одамлар
Сиздек набраларини қолдиради нишона.
Яна йил кўкарай, деб тўкилади бодомлар,
Сочим оқарганлиги боболикдан нишона.

Кўзимнинг равшанлиги кўзингиз тушганидан,
Белимнинг қувватиدير сиздаги расо қомат,
Қалбимдаги тўлқинлар қалбингиз жўшганидан,
Сизнинг қонингиз билан бағримдаги ҳарорат.

Бир қатор айтаверсам, минглаб йил керак бўлур.
Халқимиз шуқудининг олтин ранг қиссасини.
Бинафша яроғи ҳам қуёшга тийрак бўлур.
Ўз қўлига оларкан бу ҳаёт ҳиссасини.

Кўнглимда баҳоримсиз, тонготар наҳоримсиз,
Қатра-қатра булоқдан ташналик қондиргандек.
Чиннидек тоза бўлган асли беғуборимсиз,
Менинг жаҳон бойлигим, нақдимсизу боримсиз.

Келажак сизникидир, ишончим тоғдан баланд,
Қарағайдай ўстирдим, суянчигим бор менинг.
Бўгин-бўгин меники, томирим сизга пайванд,
Шунчалик қудратимсиз, ишонч, эътибор менинг.

Уйимда чарогимсиз, уй усти байрогимсиз,
Кўзимда қарогимсиз, яшнаган япрогимсиз.
Бисотимда не бўлса давлатимсиз, бахтимсиз,
Набирам, болаларим, тўполон ўртогимсиз.

Қўша-қўша кўзойнак-ла газетангиз ўқидим
Қалбимга сингиб кетган улуғ Ленин учқуни.
Пешанангиздан ўпиб, шу шеъримни тўқидим,
Кўзимда қувонч ёши, юрагимнинг тўлқини.

{1956}

МЕҲНАТ КҮКЛАМИ

Саъвалар кўк узра сайраб кетдилар,
Тол чивик қизларга бўлди сочпопук.
Турналар шимолга қараб ўтдилар.
Тойчоқлар адирда жуда югурук,
 Қўзилар маърайди оқшом чоғлари,
 Ҳаётга бурканди ер қулоқлари.

Гунчадан бол эмар асаларилар,
Қумурсқа омборин ёяр қуёшга.
Дала-гуз шамалоқ ёшлар, қарилар,
Ҳамма куйманади қадрдон ишга,
 Дилимни қистайди ота меҳнатим,
 Кўкламдай бегубор тиниқ ниятим.

Мақтабнинг тажриба участкаси бу,
Менинг меҳнатимга катта улуш бор.
Баҳор ирмоқлари тип-тиниқ кўзгу,
Шудгор кўтармоққа ҳаммамиз тайёр.
 Далага отландик бугун баримиз,
 Катта оиланинг дастёрларимиз.

Мичури, бобонинг ўргатган илми,
«Алифба» сингари ҳаммамизга ёд.

Доним яшамакнинг улуғ билими,
Навқирон юракни ҳардам қилур шод.
Оталар изини босган тойчоқмиз,
Ўқишда, меҳнатда кўнгли чақмоқмиз.

Ота-боболари туғма деҳқонмиз,
Нонимиз сочилган олтин тупроққа.
Биз ҳам шу Ватанда кичик боғбонмиз,
Китоб варағидек ҳар бир япроққа —
Туганмас парвариш қилмак ишимиз,
Эртага агроном бўлар кишимиз.

Эркаклар кўкламнинг майин ерлари,
Юраклар осмонда варварак каби;
Малла кўзичоқдек баҳор селлари
Паҳлавон умиддан зўр дарак каби —
Зовталаб чақирар колхоз эшигин,
Тебратар бу йилги ҳосил бешигин.

21/III--57

ОҚ ТЕРАКМИ, КҮК ТЕРАК

Келинг қўшиқ айтамыз
Қўшилишиб ҳаммамиз,
Оқ теракми, кўк терак,
Биздан сизга ким керак? Ҳей!
Ақбар бўталоқ керак. Ҳей!

Ола-була капалак,
Орқа сочим жамалак.
Оқ теракми, кўк терак,
Биздан сизга ким керак? Ҳей!
Хайри қизалоқ керак. Ҳей!

Олма оқиб келади,
Балқиб-қалқиб келади,
Оқ теракми, кўк терак,
Биздан сизга ким керак? Ҳей!
Тўлқин тойинчоқ керак. Ҳей!

Ўйнаб-ўйнаб куйлаймиз,
Куйлаб-куйлаб ўйнаймиз.
Оқ теракми, кўк терак,
Биздан сизга ким керак? Ҳей!
Эркин қўзичоқ керак. Ҳей!

[1957]

БИЗНИНГ БОҒЧА

Бизнинг боғда бодом бору
Боғни эккан дадам бор,
Бизнинг боғга келсангиз-э,
Экиб қўйган садам бор.

Ҳар тарафда гул-чечагу
Райҳон, жамбил, гул печак.
Келинг, боғда учамиз-э,
Ҳалун-ҳалун, ҳалунчак.

Бизнинг боғда ҳовузча бор,
Ҳовузчада балиқча.
Мен япроқдан тўлқинларда
Суздираман қайиқча.

Олма гули танга-танга,
Тўкилади чаманга,
Кичиккина шу боғчамиз
Ўшар азиз Ватанга.

Бу боғчани биз ўстирдик
Колхозимиз ерида.

Биз ўйнаймиз, биз яйраймиз
Баландида, тўрида.
Келинг, дўстлар, лолалардан
Гул чанбарак тўқиймиз.
Шод ўйнашга ҳаққимиз бор,
Чунки, аъло ўқиймиз.

[1957]

ЛЕНИН НАБИРАЛАРИ

Биз Ленин авлодимиз
Зарра-зарра қон билан,
Тинмаган-тинчимаган
Шу ўйноқи жон билан.
Лениннинг барча сўзи
Дилимизга ёқади,
Китоблар оша ўзи
Зеҳнимизга оқади.
Ленин ҳаммадан афзал
Бобоқалон кишимиз,
Айтганларини аввал
Бажармаклик ишимиз.
Мактабда, уйимизда
Қараб турар сурати,
Ўқишда, куйимизда
Донм Ленин суръати.
Ленин каби тўғри сўз
Бизга бободан мерос,
Ерга боқмайдиган кўз
Ленин авлодига хос.
Биз боғлаган галстук
Лениннинг байроғидан.
Ақлимиз кундай етук,
Лениннинг чароғидан.

Боболар қувонади
Айтганини бажарсанг,
Ленин яшар абадий
Қалбимизга ҳамоҳанг.
Владимир Ильичнинг
Чароғини ёқамиз.
У бошлаган зўр йўлдан
Келажакка боқамиз.

[1957, апрель]

ДУСТЛАРНИ ЧАҚИРИНГ ЧАМАНИНГИЗГА

Чиллаки ранг олди, демак саратон,
Ям-яшил кўчатлар кўкка буй чўзар;
Қумрихон, Олмосхон, Яҳё, Аҳмаджон
Эрта фестивалга қилади сафар.

Ҳаммаси меҳнаткаш, қувноқ элсевар,
Офтоб уларнинг яноғи каби.
Текстилкомбинат қизидек чевар,
Уч миллион пахтанинг чаноғи каби.

Самарқанд олмадек бетлари қизил,
Андижон болидай сўзлари ширин.
Келажак уларнинг умрига маҳтал,
Қай бирин айтйин, айтинг, қай бирин?

Аму бўйларида талай қизим бор,
Сочининг исидан Орол ҳам хушбўй,
Ўзбек осмонида йирик юлдуз бор,
Совет байроғининг юлдузидир бу.

Наманган гилоси қуралай кўздай,
Қува анжирлари бағридай юмшоқ.

Ҳамма мақтовларим қўқонлик сўздай,
Шеърим ёқармикан, кичкина ўртоқ?

Қорақўл теридай барра сочингни
Силаб эркалайман қадим Бухоро.
Ленин боласидай ёз қучоғингни,
Сўнмаган юлдузсан юлдузлар аро.

Азиз болаларим, мунча яқинсиз
Кўзимга, сўзимга, сиздай дилимга.
Сирдарё сувидай тинмас оқинсиз,
Улуғ файз сизники обод элимда.

Оқ олма пишибди, келинг болалар,
Қўйнингиз тўлганча узиб берайин.
Ғоятда сахийдир бизнинг далалар,
Ҳеч қачон қайтармас кишининг раёйин.

Соат икки бўлагач, Юнус акамнинг¹
Классик куйлари радиодан келар;
Комсомол кўлида гавжум, кўркамлик,
Чўмилиб олайлик бир дам, дам керак.

Унгача Янги ер саёҳатига
Машина бензинин тўлдириб олсин.
Ким ҳалал беради жон роҳатига,
Майли кўйлагингиз бир четда қолсин...

¹ Композитор Юнус Ражабий. (Автор эскертгани.)

Бир кунда айлашмоқ мумкин ҳеч эмас
Совет шарқидаги Ўзбекистонни.
Иқлим яратади сиздаги нафас
Умид қамрагандай бутун жаҳонни.

Ўзимиз шу ерлик, меҳмондўст авлод,
Дўстларни чақиринг чаманингизга;
Отам шу ерда, денг, мен ҳам бўлай шод,
Бир даста гул бўлинг Ватанингизга!

[1957, июль]

БАХТИМИЗ ҚОНУНИ

Шу ёп-ёруғ класс ҳам,
Шу чиройли китоб ҳам,
Ҳар тонгги ҳур нафас ҳам,
Кўкдаги офтоб ҳам

Барчаси бизникидир,
Яшамакнинг мазмуни,
Буларни бизга берган
Бахтимизнинг қонуни.

Эркин, текин ўқиймиз,
Коммунизм наслимиз.
Кўклам наҳорига тенг
Умрдаги фаслимиз.

Соғ-саломат яшаймиз,
Бу замона бизга хос.
Чексиз ҳуқуқлар берган
Бизнинг Қонуни асос.

Ленин тузган давлатнинг
Граждани бўламиз.
Виждон, ақлу ҳунарда
Мазмунларга тўламиз.

Меҳнат ҳам бизникидир,
Истироҳат бизники.
Қардош-қариндошликдек
Зўр ҳарорат бизники.

Ҳар бино қуриларкан
Бошланур пойдевордан.
Ватаним чаман бўлди
Қонуний эътибордан.

Тинчлик, биродарликнинг
Мукаммал якунисан.
Чунки совет халқининг
Суянган қонунисан.

[1957, декабрь]

БАХТИМСИЗ, ХАЗИНАМСИЗ

Қалбимдаги қувончни
Нимага ўлчай экан?
Амунинг кучигами?
Ундан ҳам шарқироқдир.
Юракдаги ишончни
Нимага тенглай экан?
Қуёшнинг нуригами?
Ундан ҳам ярқироқдир.
Хаёлим тезлигини,
Умидим кенглигини
Ернинг йўлдошларига
Ўхшатсам, ундан баланд.
Мен ўзим Партиямнинг
Кичкина йўлдошиман,
Бутун борлигим билан
Ҳамиша унга пайванд.
Дадам баъзан эркалаб,
Улғайиб қолдинг, дерлар.
Ўзим ҳар кун эрталаб,
Бўйма-бўй ўсгим келар.
Булоқбоши чинорин
Ўртоғим деб атадим,
Икки дўст ўсмоқдамиз,
Кўкламдай одим-одим

Баъзан синфимизда
От талашиб қоламиз.
Кўп номларни айтишда
Гоҳ адашиб қоламиз.
Бирининг исми Кўчқор.
Бирининг исми Тўқли,
Номимни сўрасангиз,
Туғма пахтакор ўғли!
Йўлдош ҳам дея беринг,
Эргаш ҳам дея беринг,
Жўра ҳам дея беринг.
Туҳфа ҳам дея беринг.
Меҳнатнинг йўлдошиман,
Отамнинг эргашиман,
Халқ ишин жўрасиман,
Ҳамманинг туҳфасиман.
Шу кичкина ёшимда,
Бахт ўйнайди бошимда.
Меҳнатим лаззати бор,
Луқма ҳалол ошимда,
Мен тикишиб берганман,
Мен экишиб берганман.
Ота-онам бағрида
Мен теришиб берганман.
Нега ҳам қувонмайин,
Лабим кулгу истаса,
Бахтимнинг ўзи келиб,
Юр, деб мени қистаса?
Мен халқимга қўшилиб,
Шовқин-тўполон билан,
Катта пахта байрами
Бир бутун жаҳон билан —
Ҳаммамиз Қизил майдон
Ўртасида турганда,

Бирданига радио
Оламга берар хабар,
Тошхон, Олмос, Мукамбар,
Олимжон, Равшан, Қамбар
Байрамда ўйнаб берсин,
Булар яхши пионер.
Аноржон ўзи-ўзи
Бошида йўрмадўзи.
Йўрмадўзи ярашган,
Онасига қарашган,
Йўлдошнинг тойи қашқа,
Ўхшаб кетар қуёшга,
Дадаси-ку теради —
Йўлдан тергани бошқа.
Қиз деганинг қалдирғоч,
Ўрай-ўрай қора соч,
Шоир отанг ёзганда,
Жигарим китобингга,
Ҳой, болалар, болалар,
Бахтимсиз, хазинамсиз,
Умидимсиз, севгимсиз,
Ҳой, болалар, болалар,
Қалбимга уй қурингиз,
Ҳар тўртта хонасида
Шовқинли куй қурингиз.

{1957, декабрь}

ЧИТТИ ГУЛ

Тошхон қиз ўзи-ўзи,
Бошида йўрмадўзи,
Йўрмадўзи ярашган,
Ойисига қарашган,
Ҳайю читти гул.

Тошхон қизнинг боши бор,
Манглайда қуёши бор,
Бу йил биринчи синф,
Чунки етти ёши бор.
Ҳайю читти гул.

Узи аъло ўқиса,
Бундан яхши қиз борми,
Чевар бўлса, тўқиса,
Бундан яхши қиз борми,
Ҳайю читти гул,
Ҳайю читти гул.

[1958, февраль]

ХОНДАМИР КУЙЛАЙДИ

Кун кеча комсомолнинг
Қирқ ёшини тўй қилдик,
Оғамизга яраша,
Ўйин қилдик, куй қилдик.

Кремль саройида
Гулдасталар тутқаздик,
Бағримиз чаманига
Кўк арчалар ўтқаздик.

Бирор пионер борми,
Унда ҳавас бўлмаса,
Комсомол бўлмоқ учун
Ният, ҳавас бўлмаса!

Ишчи-колхозчиларнинг
Чин ўғил-қизларимиз.
Коммунист оталарнинг
Кўкрак юлдузчасимиз.

Бугун улуг Октябрь
Қирқ бир ёшига тўлган.
Учинчи бўғинларнинг
Ақли бошига тўлган.

Ота, ака, опаи —
Пахтакор даласида,
Шонли меҳнат жаранглар,
Пионер ялласида.

Коммунизм асрига,
Қурилганда пойдевор,
Шу қатор, қатор, қатор
Сафда пионер ҳам бор.
Қип-қизил байроқ билан,
Онг билан, билим билан
Бормоқдамиз илгари,
Ота-боболаримиз
Қирқ бир йил бундан бурун
Одимлаган сингари.

[1958, ноябрь]

БУНИ ТОПИНГ, ҚИЗЛАРИМ

— Тўни силлиқ, туки йўқ,
Хаммаси тўқ, пўки йўқ.
Ичи қизил, кўки йўқ,
Уни чўқолмас чумчуқ,
 Бу нима, қизим Қундуз?
— Буми, дадавой? Тарвуз.

— Маржон-маржон юмалоқ,
Япроқлари шапалоқ,
Қора, қизил, сариқ, оқ,
Еб кўрмасдан ўйлаб боқ,
 Сен айт, Мамлакат қизим?
— Буми, дадавой? Узум.

— Малла тукли, сап-сариқ,
Мураббоси мазалиқ,
Паловга босса бўлар,
Подвалга осса бўлар,
 Тишлаб кўриб, айт Меҳри.
— Буми, дадавой? Беҳи.

Майда ёқутдай қизил,
Ширин, нордон, хилма-хил,

Қалин, тахир пўсти бор,
Ҳамма ерда дўсти бор,
Сен айт-чи, қизим Гулнор?
— Буми, дадавой? Анор.

[1959, август]

БОБОМИЗ БИЗНИ СЕВГАН, БИЗ ҲАМ УНИ СЕВАМИЗ

Ўзлари қуёшдан ҳам
Нуроний бўла туриб,
Улуғ бобомиз бизни,—
Доим, қуёш, дердилар,
Инсон учун офтобдай
Ярқироқ замон қуриб:
— Ер юзи халқларига
Қуёш йўлдош,— дердилар.
Биз бобога набира,
Нурга тўймаймиз сира.
Кўкламларни, нурларни,
Водийларни, қирларни,
Чўллаган ҳар чаманни,
Чамандай шу Ватанни,
Ирмоқлар оқиб ётган
Хиёбонли йўлларни,
Тўлини ой балқиб ётган
Кумуш тўлқин кўлларни,
Севсалар қанча-қанча,
Биз ҳам севамир шунча.
Меҳнаткаш кишиларни
Ҳурмат қилар эдилар.
Жонажон ишчиларни
Иззат қилар эдилар.

Севардилар тинмагур
Соҳибкор деҳқонларни,
Севардилар ўру қир,
Дон тўла хирмонларни.
Биз ҳам улуғ бободек
Севамиз худди жондек.
У киши ер юзида
Барча халққа отахон,
Айниқса биз ёшларга
Жонажон ва меҳрибон.
Синфда бизга боқиб:
— Болалар, ўқинг!— дейди.
Аъло ўқинг, соз ўқинг,
Ўқишни уқинг!— дейди.
Бизни севган бобомиз,
Биз ҳам уни севамиз.

[1960, апрель]

ДАДАМ ВА МЕН

Атрофда одамлар кўп,
Жуда яхши одамлар.
Шу одамлар ичида
Чиройлиги дадамлар.

Қиладиган ишлари
Вокзалнинг берёғида,
Жуда катта заводда,
Салорнинг қирғоғида.

Узлари катта ишчи,
Хаммага ёқадилар,
Жиндай қайрилтирмасдан
Михни ҳам қоқадилар.

Кўп ишни биладилар
Жилмайиб куладилар.
Бир куни радиомизнинг
Узугин уладилар.

Мўйловлари қоп-қора,
Тишлари оғримайди.
Дадамнинг аррасига
Укаларим тегмайди.

Дам олиш кунларида
Анча ўтин ёрамиз
Ошни дарров еймиз-да,
Бирга паркка борамиз.

Морожнийлар оламиз,
Пуфакчалар оламиз,
Маза қилиб чўмилиб
Уйга қайта қоламиз.

Дадам-ку яхши киши,
Мен ҳам шундай бўламан.
Дадамлар билмайдиган
Қизиқ ишлар қиламан.

Бир кун Ойга учамиз
Гулнора, Турсун, Ҳамид.
Унда ҳайдаб юрамиз
Тепкили велосипед.

[1960, февраль]

ҚИШ

Тўзғиган парқу каби
Паға-паға ёғар қор,
Ер юзи кўзгу каби
Гард қўнмаган, беғубор.

Похол кўрпа ёпиниб,
Тим қотиб тоқлар ухлар,
Увишгандай қимтиниб,
Яланғоч ноқлар ухлар.

Қалпоқсиз юриб бўлмас,
Кўча-кўй жуда совуқ.
Бу инжу маржон эмас,
Тол шохида булдуруқ.

Тепаликнинг бағрини
Яхмалак этиб олдиқ.
Утган гал, ҳордиқ қуни
Кечгача шувиб қолдиқ.

Мактабнинг кўрасига
Ясаб қўйдик Қорбобо,
Папка бор елкасида,
Кўрганлар дейди: «Оббол!»

Синфимиз эрта-кеч
Ёздай исиб туради.
Совуқ киролмайди ҳеч,
Дарча тўсиб туради.

Яйраб-яйраб ўқиймиз,
Баҳолар ҳаммаси «беш».
Шеър, қўшиқ тўқиймиз,
Томларда қорлар кумуш.

Фақат мактаб саҳнида
Совуқ қотар Қорбобо.
Қўшиқ унинг шаънида,
Қатор-қатор Қорбобо.

Ҳеч ким ўша шўрликни
Синфга чақирмайди,
Ўзи эришдан қўрқиб,
«Совуқ!», деб бақирмайди.

[1960, ноябрь]

МЕНИНГ ПИОНЕРИМ

Тиниқ кўкдай бегубор,
Оқин сувдай улуғвор,
Хамма ерда тап-тайёр
Хатто нафасимда бор —
Менинг жон пионерим!

Юзлари гулдай ёниқ,
Сўзи қалбидай аниқ,
Товши қулоққа таниқ,
Боболарга суяниқ —
Меҳрибон пионерим!

Олам унга кундузи,
Фазо тўла юлдузи.
Юлдузлар аро кўзи,
Гагарин бўлар ўзи,
Осмон пионерим!

Ленин бобо наслидир,
Авлодларнинг аслидир,
Худди кўклам фаслидир,
Оташн нафаслидир —
Тоша қон пионерим!
[1961. май]

БИЗНИНГ УЧАР ЮЛДУЗ

Осмонда юлдузлар кўп
Осмон тўла юлдузлар.
Кечадан кундузлар кўп,
Оқшом билмас кундузлар.
Анави учар юлдуз
Бизнинг юлдуз бўлади.
Кўкламдай чаман кундуз
Бизнинг кундуз бўлади.

Чексиз кўкни қучолди
Менинг Юрий амаким.
Космос бўйлаб учолди
Менинг Юрий амаким.
Одамзод ета олди
Осмони фалакка,
Одамзод ета олди
Бағри тўла тилакка.

Эчдиги гал ҳаммамиз
Бирга-бирга учамиз,
Умидлар кенглигини
Биргалашиб қучамиз.
Ердан узиб чиқамиз
Осмонга гул гунча.
Шунча кўп гулдастаки
Осмон сифдиргунча.

[1961, апрель]

ЯНГИ ЗАМОН САРИ

Улуғ байрам олди — Октябрь олди,
Каттакон майдонда тантана, сбор.
Горн садолари уфқни ёрди,
Истиқбол кўринди кўзга беғубор.
Кун кеча улуғвор тарихимизга
Муқаддас янги боб очган съездда,
Онгимиз, зеҳнимиз — шууримизга
Офтоб нурларин сочган съездда
Эндиги замоннинг бутун измини
Ёш авлод йўлига қилинди тақдим;
Биз қурган муборак коммунизмни —
Насллар қўлига қилинди тақдим.
Бир йигит умрича фурсат ўтади,
Инсонлар мунтазир замон келади.
Коммунизм асри сизни кутади,
Биз унда яшаймиз доим, абадий!
Ленин идеяси йўлидан борган
Улуғ инсоният бўлди бахтиёр.
Ленин орзулари тимсоли бўлган
Покиза наслимиз, авлодимиз бор.
Авлодлар сафи бу — қўймоқда қадам,
Колонна кетмоқда Қизил Майдонга.
Партия азмидек голиб, мустаҳкам —
Қизил Майдон оша Янги замонга.
[1961, ноябрь]

БИЗНИНГ АСРИМИЗ

Дадам тушиб поездга,
Кетгандилар съездга.
Куни кеча қайтдилар,
Ҳаммасини айтдилар:

— Минг-минг одам тўпланди
Янги кўркам бинога,
Рус, латиш, ўзбек, ҳинди
Шу мустаҳкам бинога.

Ҳамма «товариш», «ўртоқ»,
Ҳамма «биродар», «брат»
Ранги қора, сариқ, оқ,
«Привет», «салом», «раҳмат».

Қўл олиб кўришамиз,
Юзларда шодлик, кулги.
Бир-бирин тушунамиз.
Коммунистлармиз чунки!

Мамай ҳам Иван шунда,
Саодат, Наташа ҳам.
Мустаҳкам, Хван шунда
Сафлар бузимас, маҳкам.

Юксакда улуғ Ленин
Бизга кулиб боқмоқда.
Нурларга тўлиқ Ленин
Қалбимизга оқмоқда.

Ҳамма ўз юрагини,
Умидини сўзлайди.
Ярқироқ тилагини,
Орзусини кўзлайди.

Қайси тилда айтмасин,
Гаплари тушунарли.
Биз англаймиз ҳаммасин,
Ҳужжатли, ишонарли.

Ер юзида золимлар
Ҳеч бўлмасин, демоқчи.
Етим-есир мазлумлар
Эзилмасин, демоқчи.

Бирор халқнинг ватанин
Эўрлар эгалламасин,
Кишиликнинг чаманин
Ваҳшийлар топтамасин.

Ўз муборак уйида
Ҳамма халқ тинч яшасин,
Озод меҳнат куйида
Неъматларин ошасин.

Босқинчи жаҳонгирлик
Ер юзидан йўқолсин.
Кулдорлик ва қонхўрлик
Из-изидан йўқолсин.

Ҳаммасининг сўзида
Инсонлик ғурури бор.
Ҳаммасининг кўзида
Лениннинг шуури бор...—

Дадам гердайиб сўзлар,
Делегат у, ҳаққи бор:
— Ҳей, ўғиллар, ҳей, қизлар,
Бизлар қандай бахтиёр!

Советлар Ватанида
Қурдик шундай замона.
Ер юзи чаманида
Ухшаши йўқ яғона.

Коммунизм қасрини
Сизларга атаб қурдик.
Саодатлар асрини
Бахтимиз томон бурдик.

Сиз шу қутлуғ замоннинг
Граждани, наслисиз.
Сиз эндиги жаҳоннинг
Худди кўклам фаслисиз.

Съездимиз ёқлаган
Программа шудир.
Қуёшдай ярақлаган
Программа шудир.

Программа демак —
Келажакка йўл-йўриқ.
Программа демак —
Онг, меҳнат, ҳаққу ҳуқуқ.

У бутун мазмун билан
Инсонники — бизники.
Қудратли якун билан
Еппаси кундузники.

Ленин идеясининг
Енгилмас намойиши,
Бутун инсониятнинг
Ажралмас жондош иши.

Сенинг саодатинг ҳам
Боб-бобида яширин.
Насл-насл, соф, кўркам
Яшамоқ қандай ширин.

Ленин таълимоти-ла
Ярқираган онгимиз.
Улуғ Ленин оти-ла
Равшан бўлуғ тонгимиз.

Отам иштиёқ билан
Сўзларди, кўзи чақин.
Менинг учун келажак
Кўринди ғоят яқин.

[1961, ноябрь]

ИЛЬИЧ АВЛОДИГА

Тонг чоғида тип-тиниқ фикрим —
Шууримнинг тўлиқ ижоди,
Сенга бўлсин энг етук шеърим,
Владимир Ильич авлоди!

Ёдимдадир қирқ йил илгари
Бу Ватанда сен кўтардинг қад.
Чамандаги гунча сингари
Сўлим эдинг, ёш эдинг беҳад.

Бошингизни аввал силади
Шафқат билан Надя¹ бувингиз.
Қалбингизга қалбин улади,
Сизлар гўдак, содда эдингиз.

Билмас эдинг галстукни ҳам,
Боғлар эдинг наридан-бери.
Аmmo кўзлар чақнарди кўркам,
Наҳ ўрмоннинг бир бола шери.

¹ Надя — Надежда Константиновна Крупская. (Автор эскалатиши.)

Туғилдингу сафга қўшилдинг,
Ленни бобо айтгандек бўлди.
Емғир бўлиб кўлга қуюлдинг.
Инқилобий бағримиз тўлди.

Коммунистлар — мард оталаринг
Улуғ тўлқин ичра жанговар,
Комсомоллар — мард оғаларинг,
Улар билан кетдинг баробар.

Ўқиб кўринг олов йилларнинг
Курашларга тўла қиссасин.
Пионерлар — жўшқин дилларнинг
Бу курашга қўшган ҳиссасин.

Ҳалок бўлди Павлик Морозов,
Ватан, деди, қон аямади.
Талай ўғлон жангда қон сузиб,
Ғалаба деб, жон аямади.

Партиямиз ҳар иш бошласа,
Совет халқи кўзгалар тоғдай,
Пионерлар халқ билан бирга
Дарёларга ёндош ирмоқдай.

Беш йилликлар қолди орқада
Гигантларни қурган паҳлавон.
Сен бор эдинг ишчан ўртада,
Пионер, деб номланган ўғлон.

Ҳалигача улуғ Ватанни
Безатишда қилдинг иштирок.
Ўз қўлингда унган чаманнинг
Ҳар гунчаси қалбинг каби пок.

Ҳа, дегунча қирқ йил ҳам ўтди,
Кундан-кунга топдинг етуклик,
Коммунизм асри ҳам етди,
Манглайингда бахтинг битуклик.

Шу муборак замонни қуриб,
Унда яшаш сенинг насибанг.
Сенда тиниқ идрокни кўриб,
Жаҳон олсин шуурингдан ранг.

Сен, инсонлар доно устоди —
Улуғ Ленин фарзандидирсан.
Навқиронсан, замон авлоди —
Коммунизм пайвандидирсан.

[1962, май]

УЙЛАШНИ УРГАНАМИЗ

Мухторжон

олти ёшлик

Синглисидан сўради:

— Мунисхон,

Ростингни айт,

Ўйлашни биласанми?

Мунисхон акасига

Ажабланиб қаради:

— Ака-а, ўзинг айта қол,

Ўйлаш деган нимади?

Мухторжон жиддий туриб,

Қошини бирга йиғиб

Синглисига кўрсатди:

— Мана, мен ўйлаяпман...

— Нимани ўйлаяпсан?

— Жуда кўп ўйлаяпман:

Морожнийдан тоғ бўлса,

Нуқул гилос боғ бўлса,

Бир қозон қаймоқ бўлса,

Туядай пишлоқ бўлса...

Оғзининг суви келиб:

— Вий-й,— деворди Мунисхон,—

Тўхтаб тургин, акажон,

Мен ҳам ўйлаб боқаман.

— Тез ўйла,— деди Мухтор.
— Тура тур, ўйлаб олай:
Ҳи-и... Битта қўғирчоқ бўлса,
Калити бузимаса,
Кўзини юмганида
Мени ҳам кўриб турса...
— Шу ҳам ўйлаш бўлдимми?
Ўйлашни ўрганиб ол!
Сен оғи бўласанми?
Кўзин пир-пир учириб:
— Сен-чи?— деди Мунисхон.
Мухторнинг жаҳли чиқди:
— Мен қиз бола эмасман,
Қизлар оғи бўлади.
Мен катта бўлганимда,
Беш юзга кирганимда
Катта дада бўламан.
— Қизинг ҳам бўладими,
Оти нима бўлади?
— Юзта қизим бўлади,
Оти Пунис бўлади,
— Вий-й,— деворди Мунисхон,—
Мен-чи, оғи бўламан...
Мингта ўғлим бўлади,
Оти Пухтор бўлади.
Ҳи-и,— тилин ликиллади
Гиж-гижлатди акасин.

Шундай қилиб, дўстларим,
Сўлим, шиннам боғдаги
Сув крани тагида
Ўйнаб юрган икки ёш
Ўйлашга бошладилар.
[1962, июль]

ЭНДИ УРУШ БУЛМАЙДИ

Бизнинг маҳалламизда
Икки қўлсиз киши бор.
Боши-кўзи бут-бутун,
Оғиз тўла тиши бор,
Аммо қўли тубдан йўқ,
Айтишича, кўпдан йўқ.

Бир кун бизлар ҳаммамиз,
Бошлиқ мураббиямиз,
Шу кишига учрашиб
Ҳолу аҳвол сўрашиб,
Узини кўрмак бўлдик,
Сабабин сўрмак бўлдик.

Оти Миржалил ака,
Уйда юрган экан,
Столдан рўмолчасин
Оломай турган экан.
Артиб қўйдик юзини,
Сал ёшланган кўзини.

— Айтинг, Миржалил ака,
Қўлларингиз илгари

Урнида бўлганмиди
Бизларники сингари?
Бармоқлари бормиди?
Тирноқлари бормиди?

Мийиғида илжайиб
Бизларга берди жавоб:
— Қўл-бармоғим бор эди,
Варақлар эдим китоб,
Токарлик билар эдим,
Гул пайванд қилар эдим.

Урушнинг оти қурсин,
Қўлларимдан айирди.
Фашистнинг зоти қурсин:
Уғлимдан ҳам айирди.
Ғазабимда асос бор,
Уруш қурсин, қасоскор!

Овқатни еёлмайман,
Едириб қўядилар.
Кийимни киёлмайман,
Кийдириб қўядилар...—
Шундай деб ирғатди бош,
Кўзларида жиққа ёш.

— Яхши ҳам сизлар каби
Уғилларим, қизим бор.
Сизларнинг жонингизда
Соғ-саломат ўзим бор.
Энди уруш бўлмайди,
Қўлсиз юриш бўлмайди.

Ҳамма яхши кишилар:
«Тинчлик замон бўлсин», дер.
«Одамлар дўсту иноқ,
Бирга омон бўлсин», дер.
Сиз қўрқмай ўйнай беринг,
Қўшиқлар куйлай беринг.

Урушга лавнат ўқиб,
У билан хайрлашдик.
Тинчликка шеър тўқиб,
У билан хайрлашдик.
Бошимиз тоғдай бўлди,
Кўнглимиз боғдай бўлди.

[1962, август]

ҚУЁШНИНГ ЁРУҒЛИГИ БАРЧА ХАЛҚҚА БАРОБАР

Биз яшаган ер юзи
Жуда катта дастурхон,
Олам тўла неъматдан
Тўяди аҳли жаҳон.

Қуёш ўз ёруғлигин,
Туганмас ҳароратин
Барчага тенг улашар,
Ўзгартирмай одатин.

Ош тузининг мазаси
Барча халққа баробар.
Тузсиз овқат емайди
Ҳинду хитой ҳам авар.

Туздан минг қатла ортиқ
Сувнинг ҳурмат, ҳиссаси.
Ердаги тирик жоннинг
Сув аввал насибаси.

Сувсиз яшай олмайди
Қимирлаган бирор жон,
Сувга ҳуқуқда тенгдир
Ўсимлик, ҳайвон, инсон.

Нафас олмоқ ҳуқуқи
Жонлиларга шериклик.
Ҳавосиз, кислородсиз
Мумкин эмас тириклик.

Қуёшу сув, ҳаво, туз,
Она ер — демак ҳаёт.
Барчасидан баҳраманд
Тенг ҳуқуқли одамзод.

Инсонлар оқу қора,
Сариқ бўлиши мумкин.
Аммо ердаги неъмат
Теп-текисдир, теп-текин.

Ҳавою сув сингари,
Офтоб нури каби
Озодлик ҳуқуқи ҳам
Халқникидир азалий.

Ҳар кишининг ўз туққан
Азиз она ватани,
Тинчгина бошпанаси,
Онласи, чамани.

Ҳар кишининг кўниккан
Эркин-озод меҳнати,
Дўстлари, қариндоши,
Бир-бирга муҳаббати.

Ҳар оила ўчоғин
Ўти, нони, қозони,
Бахти ва истиқболи,
Умиди ва жаҳони.

Ҳар бир озод кишининг
Ўз фикри, ўз ишончи.
Жумла инсонларга хос
Китоби ва таянчи.

На бировни кул қилур,
На бировга бўлулур қул.
Ҳамма одам ёру дўст,
Қайғусиз ёруғ кўнгил.

Тезда шундай бўлади,
Шундай замона яқин.
Ғоят ёруғ йўл томон
Борамиз оқин-оқин.

Инсонлар бир-бирига
Берар шундай хушхабар:
Қуёшнинг ёруғлиги
Барча халққа баробар.

{1962, август}

ОНАЖОНИМГА

Меҳри офтоб бўлган,
Ҳар сўзи китоб бўлган.
Еғу қаймоқ, мураббо,
Ой кулчам, ширин кулчам,
Жаҳон онажонимсиз.

Юлдузни узиб берай,
Кундузни тузиб берай.
Ватанимдан бебаҳо.
Кундузимсиз ҳам кечам,
Осмон онажонимсиз.

Ўзингиз чироқмисиз,
Гулмисиз, япроқмисиз.
Мен ахир гунчаман-ку,
Битта қучоқлаб олай —
Ватанимни қучгандай.

Бағрингиз фазога тенг,
Учишни ҳам ўргатинг.
Ватан ахир чаман-ку,
Сиз кўрсатинг, йўл олай —
Чақмоқ кўкда учгандай.

[1963, январь]

БИЗНИНГ УЙДА УЧ ҚИЗ БОР

Бизнинг уйда уч қиз бор,
Бири-биридан гўзал.
Бирининг оти Дилбар,
Бирининг оти Севар,
Учинчиси туғилмаган,
Туғилса оти — Чевар.
Чеварни биз севамиз
Эсга олиб ҳар маҳал,
Юзлари тўлин ойдаи,
Шакар сепган ширмойдаи,
Омон-эсон туғилсин,
Қора сочи тўқайдай
Уч қиз бўлиб ўсамиз,
Гулга тўлган чаманда
Ойимизнинг тилаги,
Дадамнинг уч тераги
Қатта бўлиб ўсганда,
Ер юзининг кераги
Уч қиз самбит гул каби,
Чаман каби Ватанда
Севар — ишсевар бўлди.
Чевар қиз — чевар бўлди,
Уч қиз ҳам халққа, юртга
Севилган Дилбар бўлди.
[1963, март]

КЕККАЙМАЧОҚ СОБИРЖОН

Генерал Собир Раҳимов
Кўчаси,
Қирқ учинчи...
Бу уйда яшовчи кўп,
Шулардан бириси-чи,
Собир Пўлатов деган
Тўққиз ёшли кеккайма.
Унга сен нима дема,
Кеккайгани кеккайган...

Нима қизиқ гап айтсанг:
— Бе,— дейди,— мен биламан,
Сиз ҳали қараб туринг,
Ундан қизиқ қиламан...
Телецентр вишқасин
Уйимга кўчираман.
Тепасига чиқаман,
Варрагим учираман.
Комсомоллар кўлидан
Амугача сузганман,
Сакрашда Брумелдан
Ярим метр ўзганман.
Шунинг учун номимга
Кўча қўйиб кетишган,

Лекин фамилиямки
Бир оя хато айтишган.

Атрофини қуршаган
Дўстлари хахолашар.
«Роса қойил қилдим», деб
Собир ҳаддидан ошар.
Бир куни мард Гагарин
Космосга учганини,
Дунё айтиб офарин,
Фазони қучганини
Дадаси Собиржонга
Бир-бир ўқиб берганди,
Кичкина кеккаймачоқ
Манглайин жимирганди.
— Бе,— деганди кеккайиб,—
Космос деган нимамиш,
Ушанақа ракета
Меники бўлганида,
Эҳ-ҳе, қандай учардим,
Бир зумда у юлдуздан
Бу юлдузга кўчардим...—
Деганида дадаси
Мийғида илжайиб:
— Ҳов, албатта, албатта,
Ешингга тўлганингда
Янги кема тузилар,
Гагариндан ўзилар,—
Деган гапни айтганди.
Ундан ҳам олдин бир кун
Тўрт азамат баҳодир
Қирқ тўққиз кун адашиб
Океанда қолганида,
Қутурган ваҳший тўлқин

Ҳар дам қўрқинч, хавотир,
Қайиқ сари тирмашиб
Даҳшатлар солганида,
Ўлим билан беллашган,
Очлик билан курашган
Бутун дунёга машҳур,
Жасур, қўрқмас ва мағрур
Мард совет солдатларин
(Сиз биласиз отларин...)
Радио айтиб берганди,
Собир кўкрак кERGанди:
— Бе, океан нимаЙмиш,
Шундай қайиқ бўлганда
Қирқ тўққиз кун жуда оз,
Мен юз кун сузолардим.
Улар этик еганда,
Этик мен учун — кишмиш.
Синаганман илгари.
Мен ҳам Гек Финн сингари
Тахталарни арралаб,
Қипиқларни саралаб,
Тўйиб олиб жуда соз,
Бемалоо кезолардим.

Атрофини қуршаган
Ўртоқлар хахолашар,
«Роса қойил қилдим», деб
Собир ҳаддидан ошар.
Лекин бу кеккаЙмачоқ
Кеча шарманда бўлди,
Икки синф болага
Роса чирманда бўлди:
Дардан кейин вожатий
Ўқувчиларни тўплаб,

Ҳайвонот боғи сари
Олиб бормоқчи бўлди.
Собир дарров вaж топди.
Лабини гапга жуфтлаб:
— Кўп борганман илгари,
Бормайман, — деди, кулди. —
Бе, ўша ҳайвонларнинг
Нима ҳам қизиғи бор?
Ўн қулоч илонларнинг
Ямалган, узуғи бор.
Қоплонлар терисида
Беқасам чизиғи бор.

Уни тўхтатди Абзор:
— Тўхта, сенга савол бор:
Жирафа қандай ҳайвон?
— Эҳ-ҳе, — деди Собиржон, —
Шуни ҳам билмас Абзор,
Жирафа деган ҳайвон
Ҳайвон эмас, жонивор.
Мушукдан кичик ўзи,
Китдан сағал каттароқ,
Ёнбошида тўрт кўзи,
Тимсоҳдай юм-юмалоқ.
Шимпанзедай ўрмалаб
Ер остида яшайди,
Туяқушдай тимдалаб,
Юмронқозиқ ошайди.
Оқ айиқдай хартумли,
Бегемотдай уч думли,
Помирда кўп учрайди...

Қий-чуввос ҳаддан ошар,
Болалар хахолашар.

— Қойил-ә!— дейди Аброр.—
Помир қайда, айтивор!
— Помир унча узоқмас,
Охунгузардан нари,
Тешикқопқа томонда.
Болалар уриб қийғос,
Ҳеч ким қолмай армонда
Хахолар унга сари.

* *
*

Ана шу-шу бўлдию
Кеккаймай қўйди Собир.
Ниманики билмаса
Ўрганиб олар бир-бир.
Барибир ўртоқлари
Уни кўрган чоқлари
Жирафа эсга тушиб,
Илжайиб қўядилар.
Собиржон қувноқ бола,
Дўстлари севадилар.

[1963, март]

АҲМАДЖОН ФОТОГРАФ

Аҳмадҷон фотограф,
Ейилди овозаси,
Ишшайиб йиғламайди
Оғзининг дарвозаси.
Бир қўлида штатив,
Енбошида «Смена».
— Четга чиқ, уста келди,
Уста бўлганда — мана!
Болалар дув ўрашиб
Суриштириб қолдилар;
Аҳмаднинг сўзларини
Ҳатто ёзиб олдилар:
— Мана шундай саф туринг,
Ҳозир сурат оламан,
Кейин бу ленталарни
Тиниқ сувга соламан,
Биру икки, уч, дейман,
Бу ерни босаман «чиқ».
Сен озгина кулиб тур.
Сен, Нодир, бу ерга чиқ.
Болалар жим туришар
Саф тортиб, гоят сипо.
Орадан икки ҳафта
Ўтиб кетса ҳам аммо,

Аҳмаджондан дарак йўқ,
Сурат қаёқда дейсиз!
Униси ҳам майли-я,
Вақт кетган, эссиз-эссиз.

Аҳмаджон асли теги
Фотони билмас экан,
Техника ўрганишни
Назарга илмас экан.

— Суратимни ол, — деди
Бир куни Жуманиёз.
Жуманиёз қаёқда,
Чиқибди жўжаҳўроз.

Шундан кейин Аҳмаджон
Анчагина уялмиш,
Ҳаваскор тўгаракка
Ихлос билан йўналмиш.

[1963]

ЧАҚЧАҚЛАШАЙЛИК

Каникул ҳангомаси

Кузнинг биринчи ойи,
Йилнинг кўрки-чиройи.
Йўлларга гул сочилган,
Мактаблар ҳам очилган,
Саҳн тўла болалар —
Кўнгли гул-гул далалар
Шовқин-сурон ичида,
Тортишув ўз кучида.
Ёз бўйи ким қаерга,
Қайси тоққа борганин,
Августда қайси қирда
Шер юрагин ёрганин
Ваҳмаю лоф аралаш,
Бир-бировга гап бермай,
Навбат бўлиб хомталаш
Мақтанишлар пойма-пой.
Бир эчкидан беш қўзи
Олганмиш Юсуф ўзи.
Аҳмад, Мели, Жўравой,
Куч-қудратни аямай
Тянь-Шанга чиқибди,
Нишон калтак тикибди.
Тушарда ўн бўрининг
Қазибдилар гўрини.

Ёглаб туриб таёқни
Савабдилар айиқни.
Ойша ўз қўлтиғида
Ун беш жўжа очибди,
«А», «В» витаминларни
Дон ўрнида сочибди.
Жўжалар уч кундаёқ
Товуқ, хўроз бўлибди,
Шўрваси ширинмишу
Тухуми оз бўлибди.
Бунга Наби:— Бе,— дейди,—
Мен боққан бузоқни кўр.
Энди уч ойлик бўлди,
Беш яшар буқадан зўр,
Бир машина ейди ўт,
Ун челақ беради сут.
Зокир боққан балиқлар
Аквариумга сиғмабди,
Деворни ёриб чиқиб,
Дарё излаб йиғлабди.
Латофат мақтанади:
— Қулоқ солинглар жиндак.
Боғчага олча экдим,
Қўлимда сочма челақ.
Гуллади ҳам, пишди ҳам,
Ширин мураббо бўлди.
Бу гаплардан зериккан
Туроб дер:— Оббо, бўлди!
Мана, Туроб бир ўзи
Қўлида болға, ранда,
Ҳеч ерга чиқмаса ҳам
Бўлгани йўқ шарманда:
Укасига ўзича
Ясаб берди курсича.

Кейин ясади нарвон,
Еттита катта диван.
Жажжи қиз Кумушхоннинг
Боғида ҳар мева бор:
Баҳори қовун-тарвуз,
Кузги қулупнай, анор.
Бу ерда анжир, беҳи
Пишганига ой бўлди.
Колхознинг бозори ҳам
Меваларга бой бўлди.
Дерки:— Очилди чаман
Олти туп эккан пахта.
Олачипор товуғим
Теришга берди ёрдам.
Чиройлидир Тошхоннинг
Чизиб қўйган сурати.
Ҳатто, Эрмижада ҳам
Қўйилган эмиш оти.
Шундай қилиб десангиз
Мактабларга борсангиз,
Ваҳмаю лоф аралаш,
Навбат бўлиб хомталаш
Сўзлашар чала-ярим
Бахтиёр болаларим.

[1965, июль]

ЯНА ҚИЗИҚ ҲАНГАМА

Катта танаффус вақти
Беш мингтача дўст билан
Мирза Мухтор —
Беруний
Майдониға йўлланди.
(Жуда ҳам беш минг эмас,
Ун етти киши эди.)
— Метро шунда бўлади!—
Деди Саша Иванов.
— Йўқ, бу ерда бўлмайди,
Бизнинг уйда бўлади!—
Деди Турғунжон яниб.
— Метрони кўрганмисан?
Ракетадан каттакон,
Филдан сағал кичкина...
(Шошиб гапирар эди,
Конфети тушиб кетди,
Тамшаниб қолди Эркин.)
Ана шу гапдан кейин
Оля холанинг қизи
Маҳмадона Наташа:
— Подумаешь!— деб қўйди.
Мухтор илжайиб қўйди:
— «Ғунча» деган журнал бор,

Шуни ўқиганмисан?
Рангдор бўёқ суратни
Умрингда кўрганмисан?

— Метро бундоқ бўлади.
Жуда катта самолёт
Кўкдан гувиллаб ўтди,
Болалар метро баҳсин
Шу ондаёқ унутди.

* * *

Тили чучук Лутфулла:
— Мен учинчи синфда
Бу самолётдан ҳам катта
Ракетага минволиб
Ойда юрган бўламан!..
— Бе!— деди тагин Саша.—
Менинг битта сирим бор,
Ўйлаб қўйган фикрим бор:
Мен чангида олдинроқ
Африкада бўламан.
— Африкада қор йўқ-ку?—
Хахолаб кулди Эркин.
Саша ҳеч бўшашмади:
— Сен менга қўйиб бергин,
Қорсиз учиш йўлини
Ўзим ўйлаб топаман.
— Лутфулла Ойга кетса,
Сашавой — Африкага,
Кетавер, нима менга!
Менинг бунда ишим кўп:
Тошкентнинг ҳар ёғида
Ўн саккиз, ўттиз қават

Бино қуриб ташлайман.
Томига узум экиб
Агрономдай яшайман.—

Бу гапларга анграйиб
Эргашарди Ҳалима.
Морожнийи сув бўлиб,
Кулиб юборди ҳамма.

* * *

Қўнғироқ уриб қолди,
Ҳамма югуриб қолди.

[1966, март]

ИЛОВЛАР

КУКАН БАТРАК САРГУЗАШТИ

Достон

I

Бир бор экан, бир йўқ экан шу замонда,
Кўкан батрак бўлар экан Чуст томонда,
Ислоҳотда унга тегиб бир десат ер,
Олтой ёзин эртаю кеч тўкаркан тер.
Қишлоқ район марказидан бир кунлик йўл,
Раҳбарлик бўш, кўп батраклар омию гўл
Бўлганидан, Шўроларга сайлов вақти
Бой, муштумзўр, руҳонийлар ати-қати
Бўлиб олиб ўзларидан сайлаптилар,
Сельсоветнинг томоғини мойлаптилар,
Бегонадан ўтиб қолган қишлоқ шўро
Бой, руҳоний ёнин олиб тили бурро.
Янги рўзғор батракларни қилиб майна
Деяр экан:

— Оч қолганда тўпиқ чайна.

Тортиб олган ерда қачон битгай унум,
Бойдан бўнак олиб дон эк, дондир буюм,
Пахта эксанг оч қолурсан, ҳой баччагар,
Шарт тўлдирмай, уйинг куйиб, ёшинг оқар.
«Арпа, буғдой ош деган-ку машойихлар,
Тотув бўлсак куймас кабоб ва на сихлар.
Ширкатга ҳам бой, руҳоний ўтса қийин,
Батракларга бўнак қани, учта тийин?»
Бир чеккада якка қолган Кўкан батрак,

Үзбошимча жаржит билан кермай кўкрак!
 Ем-хашак йўқ, бир пой ҳўкиз ориқ-туруқ,
 Қайдан бўнак олмоқ билмай, ҳамён қуруқ-
 Ери семиз, ўпқони йўқ, бари сувлик,
 Ҳар кўкламда ёшлигидан билмай қувлик
 Ганграб қолиб, ёлғиз қўллик бизнинг Кўкан,
 Нима экиш кераклигин билмас экан.
 Уйлай-уйлай: «Тўхта,— дебди,— синаб кўрай,
 Жўягини чуқур олиб ўтаб қарай.
 Унум яхши дилдагидай бўлса зора,
 Ҳам бошпана, ҳам бош икки», деб бечора,
 Ернинг бошдан-оёғига экиб пиёз,
 Тепасига чайла қуриб кутипти ёз.
 Ҳеч эринмай куч тўкипти Кўкан батрак,
 Уйламапти шунча пиёз кимга керак.
 Пиёз яхши битган билан нархи арзон,
 Соголмасдан чорбозорда бўпти сарсон.
 «Бешта пул йўқ, эсиз-эсиз,— депти Кўкан,—
 Ерга энди нима эксам бўлар экан?»
 Бир маслаҳат сўрагали кишиси йўқ.
 Қишлоқ шўро «Билмайман», деб уради дўқ,
 Уйлаб депти: «Шалғам эксам не бўлғувси?»
 Узи пулу барги молга ем бўлғувси».
 Дўст-душмандан қарз кўтариб уч-тўрт червон,
 Ер пишитиб, марза опти сўтак деҳқон.
 Шундай қилиб, бу йил кўклам экиб шалғам,
 Ердан бўлса кўкарипти ташвишу гам.
 Пушта тўла аляшиқдай шалғам хирмон,
 Ҳеч азамат қарамайди унга томон.
 Душманларнинг аччиқ заҳар таъна тили:
 «Шалғам шўрва ичган эдик очлик йили.
 Кўкан яна шу йилларни қўмсайдирми,
 Бизнинг ерин удда қилмоқ осондирми?»—
 Деб кулиб, узиб-узиб оладилар,

Гаранг бошга яна қайғу соладилар.
Қарз қистаса Кўкан батрак ютипти қон.
«Онам ўлсин,— депти мени тугмай деҳқон».
Нима қилиш билмай бошин қашилапти,
Бисотини қарзга сотиб улашипти.
Қолган-қутган рўзгор таги буюмларни —
Омоч тиши, ич бўйинча, ёғ хумларни,
Сотиб-совиб баъзида тўқ, баъзан наҳор,
Озиб-тўзиб чиқазипти илки баҳор.

Силла қуриб, илик узилган, дармон тамом,
Шу кезларда Чустга келмиш битта имом,
Кўкан батрак маслаҳатга шунга бориб,
Орқасида шом ўқибдир бўйни ёриб,
Шомдан кейин: «Тақсир,— депти,— нима экай,
Бугдойми ё арпа, сабзи ёки макқай?»
Домла аввал ғўлдир-ғўлдир дуо ўқиб,
Аллақайси гўрдан ёлғон чўпчак тўқиб:
— «Вассамой ватториқи» қуръонда бор,
Айтганимни қилсанг сенга раҳмат ёғар.
Болам Кўкан, худо «Тариқ экин», деган,
Омин обло, қадалмасин сенга тикан,—
Деб алдаб жўнатибдир Кўканвойни,
«Назри» деб, қўлга сотти сўлкавойни.
На иложу пул-пучак бор, қуппа-қуруқ,
Бир одамдан қарз олибдир беш пуд уруғ.
Бу йил батрак бор ерига экиб тариқ,
Тариқ қурғур бўпти жону қонга қориқ.
Ҳам ер ориқ, ҳам ранг сариқ, жамарга мўл,
Йиғлай бериб Кўкан қилмиш шудгорни кўл.
Хирмондаги буюм қарзга етмагувси,
Бу йилги қиш бехархаша ўтмагувси.
Кўкан барин орқасига танғиб ортиб,

Водил кетмиш Жуматойни қора тортиб,
Жуматой ҳам унга қилиб эски эшлик,
Ургатибди Кўканчага жувозкашлик.
Қиш бўйича ҳеч тинимсиз ҳайдаб жувоз,
Кунжарага ҳўкиз боқиб, кутибдир ёз.

Кўклам чиққач қайтибдир ер бошига,
«Нима эксам?», деб бошлабдир ўй-ўйлашга.
Бу аҳволни қишлоқнинг бир бойи кўриб,
Муғамбирлик қилиб унинг ҳолин сўриб:
— Кел ҳали ҳам ерни яна менга қайтар,
Сўққа бошга еринг бўлса қайғунг ортар,
Ўзинг менда маза қилиб бўл коранда,
Тоқайгача ўқ ариқда қўйғинг танда?
Хизмат қилиб унумидан ўндан бир ол,
Пулга оқшоқ олиб, қишда бўзани сол.
Икки йилда қилиб берай мен кийим-бош,
Ернинг ярми сабзи бўлсин, ярмига мош,—
Деб авраб бой қилибдир уни қизиқ,
Бойдан Кўкан тоза бўпти аччиқ-тизиқ.
Гоҳ хўмрайиб, гоҳ илжайиб бой жўнабдир,
«Албатта бой билиб сўйлар», деб ўйлабдир.
Бу баҳорда Кўкан сабзи, мош сочибдир,
Ана гуррак энди боласин очибдир.
Ер ориқ-чун ипилтириқ бўлиб сабзи,
Эл олдида Кўканнинг қолмай лафзи,
Минг машаққат қарзлар билан сочилган мош,
Пучқоқ, минг йил қайнатилса бари бир тош.

Шу зайлда тўрт йилгача Кўкан абгор
Хасдан, чўпдан ҳам туртки еб бўлибди хор.
Кийим-кечак эски-туски, қорни кўп оч,

На гўжа бор, шулон шўрва ва на умоч.
Чўт қилибдир: «Ерни ташлаб қочайми?», деб,
Номардликни ўз-ўзига билмабди эп,
Бу йил яна жувозкашлик қилиш уят,
Жуматой минг эш бўлса ҳам, бари бир ёт.
Мезон ўтиб ақраб кирса қиш деган сўз,
Кўклам қайси ёт эшикда бўлган тўрт кўз?
Бир неча кун мош насиясин ундириб еб,
Тугатганда биринчи қор ёйибдир сеп.
Бошпана йўқ, кун изғириқ, аёвсиз ел.
Ориқ ҳўкиз қантариқда, даҳшатли сел.
Бир қултум сув, оби-ёвғон, парча нон йўқ,
Бир-икки кун Кўкан очдан кўзлари лўқ.
Ўйлай-ўйлай ҳўкизини сотмоқ бўлиб,
Ўзи эккан сабзи янглиғ сариғ сўлиб,
Чоршанба кун тизимчадан етаклабдир,
Яктагини белбоғига этаклабдир.
Тўртта буту иссиқ жонни ким ҳам олсин,
Қараб туриб червонини ўтга солсин?
Биров дебди:— Бунинг ўлмаё қолиши гумон,
Баданида гўшт қолмабдир, ёғочсимон.
Текин берса, ўлмасин, деб боқар эдим,
Оғилхона бир тўрига қоқар эдим.
Дув орага суқилибдир неча даллол.
— Барака, де, барака, де, сен сот, сен ол!—
Деб жавраб савдолашиб, кўндиришиб,
Олувчидан нақд ақчани ундиришиб,
Кўкан охир уч червонга бўпти рози,
Ҳеч йўғидан яхшироқдир бўлган ози.

Кўкан яна бир неча кун ўтказиб қиш,
Туриб есанг турумтой ҳам чидамасмиш
Қавсу жади ойн ўтиб гар кирса ҳут,

Пул тугаса бошлангувси қайтадан ют.
Эрта-индин уч червон ҳам бўлгувси соб,
«Йигит бўлсанг эс борида этакни ёп!»—
Дея Кўкан маҳкам ушлаб битта червон,
Сафар қилди шаҳар томон миниб вагон.

II

Қарасаки, шаҳар мотам қилар экан,
Қизил байроқ қора читдан адип тутган.
Ағрайганча намойишга у эргашди,
Милициялар уни қаторга тиркашди.
Эшитдиким Ленин ўлган куни экан,
Музикадан йиғлай-йиғлай дерди Кўкан.
Бир майдонга йиғилдилар ҳамма жимжит,
Довол-тошда хат ёзилган кўп қизил чит,
Уртадаги баланд курси узра чиқиб,
Сўз бошлади бурро йигит, Кўкан мирқиб,
Хўп тинглади гапларини бошдан-оёқ
Ҳеч қолмайин гапирарди ул ҳамма ёқ:
«Ленин ўлгач мана олти йиллар ўтди,
Кўп ўйлаган ишлар паккаларга етди,
Ленин айтган йўллар билан бормоқдамиз,
Кун кўришни янги ҳолда қурмоқдамиз.
Ҳамма ёқда янги-янги завод-фабрик,
Қурилибдир ҳаммаси ҳам оғир йирик.
Шу фабрикалар биздан ғайрат сўргувсидир,
Беш йил ўтгач эл эғиллик кўргувсидир.
Кийим-кечак, овқат-озиқ ҳаммаси бут,
Бунинг учун ёпишайлик, сан қўй, ман тут.
Бой, муштумзўр, руҳонийлар доим бизга
Пичинг отиб, ғов солдилар худди тизга.
Биз далада тракторни кўпайтирсак,
Душманларга бўлгувсидир биздан тарсак.
Ориқ ерга агар тўксак пахта нури,

Хунпарларнинг қуражакдир тоза шўри.
Якка деҳқонлардан тузсак колхоз, совхоз,
Қишлоқдаги батрак ёви ялайдир туз.
Хуллас калом, деҳқонларга дўст агроном,
Албатта бой ёнин олар домла-имом.
Букун-эрта етиб қолди фасли баҳор,
Тўқимачи фабрикалар бизга боқар.
Ўзда куч бор, нега ёвга тутиламиз,
Ғайрат қилсак чет пахтадан қутиламиз.
Улар бизга пахта бериб, қуриб ҳилла,
Оладилар биздан нуқул яхлит тилла.
Бизлар жўшқин, бизларда куч бўлагач, нега,
Ўзимизга бўлолмайллик ўзимиз эга,
Бир баҳя ҳам сувлик ерлар бўш қолмасин,
Ишлар бориб пачавага тақалмасин.
Бизнинг учун энг кераги ҳозир пахта,
Буржуй ютсин чидолмасдан қонлар лахта.
Ҳали бизга иккам эллик миллиондан мўл
Пахта керак, ўртоқ деҳқон, сергакроқ бўл.
Шўролармиз бизнинг ишонч ва иттифоқ
Ҳар қандай иш ва қудратга қодир мутлоқ.
Ўзбекистон иттифоқчилардан бири,
Пахта учун энг қобилдир унинг ери.
Ленин ўлган бўлса, йўли доим тирик.
Коммунизм байроғини тутқумиз тик,
Ленинчимиз, янги дунё қуражакмиз,
Машиналар қулоғини буражакмиз,—
Деб нотик тамом қилди сўзларини,
Артар эди Кўкан намли кўзларини.
Ўз-ўзига сўйлар эди: «Лақма Кўкан,
Энг тўғри йўл мана сенга қайда экан.
Ленин йўли қайда қолиб, ақлинг қаён,
Қани айт-чи, шалғамингдан қанча ҳаён?
Қачон кўрсанг бир пой ҳўкиз, букур омоҷ.

Бағринг шамол кўрмай ишлаб, қишда қол оч.
Эски-тускинг тўрт йилдирки янги бўлмас,
Шаҳдам йигит бу қилиққа ҳеч йўл қўймас.
Бир тишлам нон яйраб емадинг ҳали,
Балли Кўкан, қисқа ўйинга балли».
Сўкиб сўзлаб дашном берди кўп ўзига,
Бирданига қон югурди юз-кўзига.
Душманларга гина-гудурат оша кетди,
Ғайратлари булоқлардай тоша кетди.
«Маҳкам ушлай,— деди,— нотиқнинг барини».
Айтиб берди бошдан ўтганнинг барини.
Ботир, кучли қадамларин у отлади,
«Йўлдан оздим», сўзин кўп гал қабатлади.
— Сўзчан йигит, тугал сенга қулоқ тутдим,
Ўз айбимга иқрор бўлиб, қонлар ютдим.
Мен қишлоқда мазақ бўлган якка батрак,
Айт, ўртоғим, энди нима қилмоқ керак?
Мени йўлдан озғирдилар душманларим,
Луқма бўлди ақлу ҳушу ва жонларим.
Бир йил пиёз, бир йил шалғам, бир йили мош,
Бир йилда сабзи, тариқ сочган бу бош
Нима қилса пахта дўсти бўла олгай,
Энди мени тўғри йўлга, айт, ким солгай?
Сен пахтанинг кўп сўзладинг эгилигин,
Биз тарафда ҳисобланмас пахта экин.
Қўшни қишлоқ деҳқонлари тузиб колхоз,
Рўзгор бирга, қозон бирга, бир қилиб сўз,
Ишлашганин эшитганда ҳавас келиб,
Ўрта ҳолли деҳқон, батрак гап бир қилиб,
Сельсоветга борсак агар баҳамжиҳат
Дарров айтур: «Кўпчиликда йўқ баракат,
Чўпони кўп чорвада қўй харом ўлар,
Колхоз тузсак ишлар ўлда-жўлда бўлар».
Евдан ўтган қишлоқ шўро, аҳмоқ имом,

Бой, муштумзўр талайдилар бизни тамом,
Пахта эксанг пайҳон қилиб бузадилар,
Шудгорига бодринг пушта тузадилар.

Кўкан батрак ҳасратини тўкиб солди,
Бу гапларга нотик йигит кўп мот қолди.
Яна ўзи таскин бериб: «Ўртоқ Кўкан,
Намойишлар тарқагунча кутсанг экан.
Мен бўшагач қолдирмасдан сўзлашамиз.
Қишлоқ учун ёруғ кунлар кўзлашамиз».
— Маъқул, — деб Кўкан батрак уни кутди.
Соф-соф эрлар, сўзамоллар сўзлаб ўтди.

Майдон бўшаб қишилардан аста-аста,
Кўп қаторлар тарқадилар бир нафасда.
Нотик йигит ўз ёнида уч ўспирин,
Кўкан батрак беш азамат бирин-сирин
Яқин қизил чойхонага киришдилар,
Кичик аҳил бир даврача қуришдилар.
Улар жуда диққат билан қулоқ тутди.
Кўкан яна қайта бошдан сўзлаб ўтди.
Бу йигитлар округдаги улуғлармиш,
Бири округ фирқўм масъул котибимиш,
Бири округ ер шўъба каттакони,
Бири округ пахта союз раҳбари...
Масъул котиб тинглаб бўлгач бир лаҳча ўт
Деди:— Тездан, қишлоқ чиқсин сайёра суд.
Кечикмасдан қишлоқ шўро, ширкатчилар,
Бой, муштумзўр, имом, қолган жиртакчилар
Бизнинг кучга тўлган салмоқ билакларнинг,
Тонгдай ёруғ ва мустаҳкам тилакларнинг,
Душманларга тотигини тотиб кўрсин.

Пўлат йўлга ботир бўлса ётиб кўрсин.
Бутун ишни газетада ёзсин мухбир,
Нима бўлса очиб ташлаб қолдирмай сир.
Ҳозирданоқ қараб турмай сен хлопком,
Бўнак, уруғ, машинара қишлоқни кўм.
Сен ер шўъба, бой қўлидан ерини ол,
Анжирнайлар билан бориб режани сол.
Ерга хўжа ёриқ товон, чатнаган кўз,
У ерларда тузинг катта кучли колхоз,—
Дея котиб большевикча йўл кўрсатди,
Қандай ишлаш режасини хўп ўргатди.
Котиб фикрин ҳаммалари олқадилар,
Маслаҳатни битта қилиб тарқадилар.

III

Шу куниеқ қишлоқ шўро, харом томоқ
Бой, муштумзўр, руҳонийлар бўлди қамоқ.
Деҳқонларнинг орасида суд қилдилар,
Узоқ-ёвуқ томошага йиғилдилар.
Камбағаллар оғир жазо берилишин,
Чуст қишлоқда душманларнинг қирилишин
Талаб қилиб катта йиғин ясадилар,
Синфий судлар бизга қулоқ осадилар.
Қора курси эгалари мўлтайишиб,
Сўроқ берар, ўзин оқлар терлаб-пишиб,
Суд вақтида Кўжан эди катта гувоҳ,
Унинг ўтли кўзларидан ёвларда оҳ.
Яна бошқа бир қув батрак, ўрта деҳқон
Қилар эди кўрганларин тўкис баён,
Энг охири имом беш йил, бой етти йил,
Муштумзўр ва қишлоқ шўро мурда бетил

Ун йил қамоқ, уч йил сургун ҳукм бўлди,
Душман йиғлаб, дўст чеҳраси қувнаб кулди.

Суддан кейин яна катта мажлис қуриб,
Кўкан батрак сўз бошлади томоқ қириб,
Якка рўзгор, якка қозон кулфатларин,
Ўз бошидан ўтган эски ҳасратларин,
Колхоз қуриш Ленин йўли эканини,
Фабрикалар бизга пахта деганини,
Шаҳардаги уққанларин айтиб олди,
Ўз фикрини қўлчиликка қўлга солди.
Гур қимирлаб шиға қўллар кўклар сари,
Колхоз қуриш тарафдори ёшу қари
Вакил сайлаб шаҳар сари жўнатдилар,
Ҳар рўзгорнинг барин чўзиб кўрсатдилар.

Ҳафта ўтмай Ленин номли кучли колхоз
Тўғаракка донг чиқазиб, кўрсатди юз,
Хотин-халаж, ёшу қари бирга-бирга,
Ер пишитиб, чигит экиб ҳамма ерга,
Ленин айтган йўллар сари кетмоқчилар,
Иккам эллик миллион қувиб етмоқчилар.
Ширкатда раис батрак эр ёл юрак,
Колхоз учун ўз вақтида тайёр бўнак,
Янги-янги машиналар, асл уруғ,
Тракторга навбат бермиш жийрон тўриқ.
Кўкан ўн кун уннаб бўлди тракторчи,
Овқат-озиқ керакдан мўл, сан же — ман же.
Кўпчилик кўл, унуми мўл, деган каби,
Кўкан шодон, ип қочирган гўё лаби,
Ҳашар қилиб бошпана ҳам бўлди тайёр,
Бир ёш қизга Кўкан уйлик — суюкли ёр.

Шу йил пахта теримида туғса керак,
Эру хотин қиладилар ширин тилак:
Агар бола қиз туғилса «Ойпахта» деб
От қўйишни ўзларича қилурлар чўт.
Уғил бўлса оти «Пўлат» бўлсин, чунки
Пўлатлардан қурдик бизлар дунё янги.
Ишқилиб бола омон-эсон туғилсин-чи,
Тонглар бизнинг, давр бизнинг, биз ленинчи.

[1930, февраль]

**КОЛХОЗЧИ КУКАН БИЛАН
МУЛЛА ҒАФУР
УРТАСИДАГИ ВИЖДОН СУЗИ**

Икки ўртоқ ўрнидан туриб
Бел олишиб, кўришиб кетди.
Қадрдонлик қизгин қони ҳам
Дилдагидек юришиб кетди.

«Қайда қолдинг?» демади Кўкан,
«Қайда қолдинг?» демади Ғафур.
Баракалла деган дўстликнинг
Қоидаси шундай бўлибдир;
Чунки бири — ўзича мулла,
Бири эса ўз ишида банд.
Биттасининг оти тўриғу
Биттасининг мингани саман.

* *
*

Юзи юзга тушиб тургандай
Нима яқин, бизда йўл яқин,
Асфальт кўча, телефон, радио
Гинахонлик қаерда тагин?
— Бултур қанча центнер бердинг?
Газетда ҳам кўзим тушгандай...
(Келинимиз ува-жувалик.

Иш бор ерда доимо «лаббай».)
Тушунишли савол ҳаммага,
Кўкан турди дастурхон учун.
Ғафурвой ҳам андиша ичра:
«Бўлдимикан, бу сўзим пичинг?»
Бир самовар жагиллаб келиб,
Ўрталикни қоплади илиқ.
Нонни айтинг, сачратма холли
Турсунойнинг юзидай силлиқ.
— Бу йил юзни ваъда қилганман,
Нонга қара,— деди ушатиб.
Бир бурдадан ютиб икковлон
Анор эзиб тоза бол тотиб...

— Бир мақтаниб олайлик қани,
«Сиз сўранг»дан, бошласаммикан?
Дилга кўнгила ошна ахир!
— Сен сўра-чи,— деб қўйди Кўкан.

— Бултур қанча центнер бердинг,
Газетда ҳам кўзим тушгандай...

Икки дўст йўлга чиқдик
«Победа» машинада.
Асфальтланган йўлларда...
Она юртнинг картаси
Кафтимдаги чизиқдай
Кўзга намоён эди.
Енимдаги дўстимга:
«Эҳтиёт бўлгин», дедим,
Қўйлар қўзилар чоғи...
Бир тойчоқнинг овози
«Победа» овозига
Ипак-арқоқ қўшилиб —
Янграб кетди осмонга.
Қўзичоқ жонон эди,
Фасл жонажон эди.

Бир қучоқ лола билан
Қиз-йигит келур эди.
Бири балки келиним,
Бири балки куёвим.
Буларнинг сирларини
Шу кўклам билур эди.
Уялмасинлар, дедим,
Юзимни ўнгга буриб.

Қараб қолдим осмонга:
Қатор-қатор турналар
Зийнат бериб жаҳонга,
Она боши етаклаб,
Қаттиқ интизом билан
Манзилга кетар эди.
Ана шунда десангиз,
Тоғлар, сувлар дарёлар
Урлар, қирлар, ҳаволар...
Бир айқириқ эшитиб,
Чўнгдан-чўнг пўлат девнинг
Ҳайбатин кўриб қолдик.
Тоғни ағдарар эди,
Яқинроқ бориб кўрсак —
Бульдозергина экан.
Саломлашдик, йўл олдик...
Белга тегар майсалар
Кўнгилни очар эди,
Парча-парча булутлар,
Кўкда нам қочар эди,
Ерда нам қочар эди.
Яқингина қишлоқнинг
Баланд иморатлари
Кўзлар қорачиғига
Бўлиб қолди намоён.
Мунча гўзалсан жаҳон.

* * *

*

Едимда қирқ йил бурун
Эрка тайлоқ бола чоқ
Отам бечора билан
Бир эшаққа мингашиб,
Етти кеча-кундузи

Шу қишлоққа етгандик.
Бу ёғини айтмайман...
Эҳтиёж деган нарса
Қайларга қувламайди,
Бу ёғини айтмайман...
— Етдик,— деди Иванов;
Соатимга қарадим:
Қирқ минут йўл юрибмиз.

* *

*

Каттакон бир шаҳарнинг
Остонаси эди бу.
Қувончимдан қалбимни
Чулғаб олганди кулгу,
Рўбарўдан бир қатор
Дўсту ёронлар чиқди.
Ман-ман деган йигитлар,
Ажиб ўғлонлар чиқди.
Ернинг киндигин тортган
Пахта полвонлар чиқди.
— Тинчлик бўлсин,— дедигу,
— Тинчлик бўлсин — дедилар.
Қучоқлашдик, кўришдик,
Беллар қисирлаб кетди.
— Кўканвой қани?— дедим.
— Шу яқин ўрталарда
Бола-чақаси билан.
Қарчиғайдай ўғиллар,
Келин-кебатлар билан
Янги ерлар очгали,
Виждоним буйруғи, деб
Марказий Фарғонага
Бориб ўрнашиб қолди.

— Бувамдан телеграмм бор,—
Деди бир маҳмадона.
— Бобонгни ман танийман,—

додим.

Битта мўйсафид:
— Шукур,— деб силаб қўйди
Жаҳондийда соқолин.
— Амаки-чи, амаки,—
Деди тагин шу бола.
Бола-чи, қандай бола,
Баҳордаги бир лола!
— Янги МТС очдик,
Сиз уни кўрганмисиз?
Юринг, ўзим етаклаб
Олиб бориб кўрсатай,
Фарҳод ГЭСнинг сими-чи,
Бизнинг қишлоқдан ўтган,
Узи юрар трактор...
— Жим тур, ҳой бўтам,— деди
Азиз дўстим Мамағвой.

* *
*

Мамағвойни танийсиз,
Асакалик чорикор.
«Йўқ» демоқлик ор эди,
«Бор» демакка зор эди.
Кўкан билан Мамағвой,
Бир талай дўстлар билан
Колхозга кириб бордик.
Ҳар биримиз олодик
Меҳнатимиз ҳиссасин.
Бутун олам ўқиган
«Кўкан батрак» ҳиссасин.

Мамағвой: — Гафур, — деди, —
Илвасиннинг вақтимас,
Иккита нон ушатиб,
Сўзлашайлик бир нафас.
Қани ҳовлига юр-чи, —
Дейиш-демаси билан:
— Муллакамдан кичкина
Бир саволим бор эди...
— Яхши, нима гап? — дедик.
— Анча йўл юриб кепсиз,
Обу ҳаво маълумот
Букунгиси қанақа?
Мамағвой менга қараб,
Мен Мамаққа қарадим.
Мамағвой менинг учун
Жавоб бера бошлади:
— Ҳой ука, ҳали ёшсан,
Илминг-ку мендан баланд,
Катта колхозга бошсан,
Жанглардан омон келдинг,
Бошинг осмон келдинг.
Сен ўзинг-ку биласан,
Ўттиз йиллик раисман.
План тўламай қолган йўқ,
Омбор тўла ғалламиз.
(Қийқириб бир паровоз
Ўз изида келарди.)
Шу қудратни кўриб қўй
Сенинг-чун ошу пон ҳам,
Сенинг-чун катта китоб
Сенинг-чун шу офтоб...

Турна қатор вагонлар
Бахт юкини орқалаб,
Она боши етаклаб,
Қаттиқ интизом билан
Манзилга етар эди.

ҚОНҚУС

Осмон билан жипс боғланар
Бора-бора Чирчиқ этаги.
Бу ерда сўйланажакдир
Осмон тиниқлигин сингдирган,
Тўлқинида кўзни тиндирган
Бахил табиатли эски Чирчиқнинг
Биттагина қора эртаги.
Тошкент сувлар билан мақтанар;
Кумуш Анҳор оқар кўпириб,
Бўз жиладир қирда кўксин кериб,
Зумрад Салор ўзга зеб бериб,
Сувлар оқар Тошкент устида
Кўм-кўк кўкка бўлиб пайваста...

Тегирмонлар текис айланар,
Нима фойда гарди юқмаса?
Ер қўшнида меҳмон, дейдилар,
Нима қилай бир йўлиқмаса?
Ғурур билан оққан бу сувлар
Ожиз қўлга бўй тутқизмаса?
Минг талотум, миллион жилваси:
Кўкда юлдузлар учгандай,
Булут сайр этиб кўчгандай,
Зебу зийнат бўлиб қолади.

Қирғоқ бўйлаб талай қовжироқ,
Ташна лабнинг кўзи толади.
Сувлар оқар ғоят тубанда.
Шўх Чирчиқнинг баҳил кўллари
Табиат зулмида кишанда.
Шу тарихнинг узун йиллари
Қирғоқларда шўрлик одамлар
Ташна-чанқоқ термилиб,
Тутолмайин сувнинг этагин,
Яратади «Қонқус» эртагин.

* * *

*

Бу йигитнинг исми Тўлаган,
Қайси қарзни, ҳеч ким билмайди,
Турмуш унга шунча юклаган,
Ғурбатларга ҳали музд учун
Бир бахтли кун бериб узмаган.
Ҳали унинг ўз ёш умрига
Бахт, муҳаббат, кулги қарзи бор,
Ҳали унинг мижжа қирига
Урнашмаган ишқ сурмаси,
Саодатдан заррин гард-ғубор.
Кўп ерларни кезган Тўлаган,
Кўп қишлоқлар кафтин чизиги,
Кўп шаҳарлар осмоннинг
Таниш унга олтин қозиги.
Сўққа, юпун, батрак йигитнинг
Беданадай бўлмас ватани;
Қазо етса ҳар қир унга қабр
Кийган тўни бўлур кафани.
Шунча бахтсиз узун йўлларда
Ишонадир билак кучига,
Ажралмас дўст, яқин йўлдоши.

Нон сўраса саркаш иштаҳа,
Термилади кетмон учига.
Қизиқ куннинг волим қуёши
Бошдан урса — кетмон саябон.
Чанқов босса хумор лабларни
Кетмон унга бўлур Жами жам.
Кетмон унга ота қадрдон
Кетмон унга она меҳрибон.
Ўксимасин батрак Тўлаган
Бахтли кунлар келар бекўст-кам.
Толе кулар сенга охири
Омон бўлса кучинг, кетмонинг,
Ўзинг билан шу манглай тери;
Тўрт оғайни яқин ўртада
Бахт этагин тутиб оларсиэ.
Сизга аталганнинг ҳаттоки
Кетмагандир бетдан қаймоғи.
Узоқ водийлардан солиб из,
Ит ҳураркан бир тонг отарда
Охир шунга келиб тўхтади.
Тошкентнинг ёнбош қишлоғи
Чақалоқдай эди исмсиз...

Икки ўғил, битта қиз
Бўй ўлчаб турдик қатор,
Бу қаторда қиз бола
Менинг ўзгинам эдим.

Тўртинчи синфдаман
Ёшим аранг ўн бирда.
Кошкийди қирқ бир бўлса,
Кошкийди етмиш бўлса,
Акам Жавлон мунчалар
Менга мақтанмас эди...

Илк тонг отар чоғи
Олам эди ним бедор.
Қулоғимга илғашди
Кремль соатидан
Уфқни ёрган жаранг.

Гўё фазо қучоғи
Булоғим каби беғубор,
Бир-бирига туташди
Замин-замон тўсатдан,
Жаҳон бўлди лола ранг.

УЗАРО БИТИМ БУЛДИ

Юсуф билан Хадича
Тинчгина ўйнаб туриб
Нима бало бўлдию
Ўйин тўпин талашди.
Жанжал шунчадан-шунча,
Сўкиб сўзлаб, тупуриб,
Ҳаттоки бир-бировин
Сочидан юмдалашди.

Жуда уят иш бўлди,
Жуда уят иш бўлди!
Юсуф — ишчининг ўғли,
Хадича — доктор қизи,
Ота-оналари-ку
Маҳаллага намуна...
Бу уриш, талаш нима?
Жуда уят иш бўлди.

Анча бола тўпланиб,
Буларни гиз-гизлатар,
Бир тўши, Хадича, дер,
Бир тўши Юсуф томон.
Яраштириш қаёқда,
Олаговурлик баттар.

— Бўлди!— деса Алишер:
— Жикқа-мушт!— дейди Омон.

Юсуфнинг тойиб кетиб
Гурра бўлди мияси.
Шу топда келиб қолди
Боқча мураббияси.

Уни кўриш биланоқ
Жанжал тинди, жим бўлди.
Гўё икки фронтда
Узаро битим бўлди.

ИЗОҲЛАР

ДОСТОНЛАР, МАНЗУМАЛАР

Кўкан (7-бет). Достоннинг илк вариантдаги I қисми «Кўкан батрак саргузашти» сарлавҳаси остида (шу томнинг шовалар қисмидаги 331-бетга қаранг) «Камбағал деҳқон» газетасининг 1930 йил, 9—11 февраль сонларида, «Янги қишлоқ» журналининг 1—2-сонларида босилган. Достоннинг 1931 йили Ўзашр томонидан чиқарилган нашрини автор 1930 йилнинг сентябрида қайта ишлаган. Асарнинг II қисми — «Кўкан колхозчи». 1933 йилда ёзилган, «Кўкан батрак эмас» сарлавҳаси остида «Қизил Ўзбекистон»нинг 1933 йил, 4 сентябрь сонидан эълон қилинган.

Асарнинг 1934 йилн УЗСШЖ Давлат нашриёти томонидан чиқарилган нашрига ёзган сўз бошисида автор жумладан шундай дейди: «...Колхоз қурилиши ютиб чиқди. Кечагина бир барини остига, бир барини устига солиб, катта ер эгалари, бойлар, қулоқлар эшигида хор-зор бўлиб юрган батраклар феодализмнинг емирувчи товоилари тагида барбод бўлган қишлоқ хўжалигини социалистик асосда қайтадан қуришимиз, янги қишлоқнинг социалистик сектори — колхозлар асосида тўқ ва маданий турмушга эга бўлдилар.

Орада ўтган бир неча йил «Кўкан батрак»лардан ўз хўжалигига ўзи эга бўлган тўқ ва маданий кўканларни етказди.

Достоннинг иккинчи қисми ҳам Кўкан колхозчининг тўқ ва маданий турмушининг тўла бўлмаган (достон кўтара олган даражада) мусаввадасидирки, мен буни 1933 йилнинг сентябрь ойида чақирилган Ўзбекистон зарбдор колхозчиларнинг жумҳурият биринчи қурултойига ва унинг большевиклар партияси раҳбарлигида СССР пахта мустақиллиги учун зарбдорларча курашаётган ва унинг орқасида тўқ ва маданий турмушга етган мингларча вакилларига, улар орқали Ўзбекистоннинг барча колхозчиларига ҳурмат билан бағишлаганман».

...етса чени — чоғи келса, маъносида.

«Оқ олтин қонида бирликда ўйнанг болалар...» — бу сатрлар авторнинг ўттинчи йилларда машҳур бўлган ашула текстидан.

- Меназ* — қиёфа, чеҳра.
- Эгалари эгаллаганда (41-бет).** «Янги қишлоқ», 1930 йил, 4, 5-сон.
- Шоҳимардон, шери яздон* — мардларнинг шоҳи, худонинг шери; тўртинчи халифа Алига берилган лақаблар.
- Оламбоҳ* — уюлиб ётган.
- Даҳяк* — ҳосилнинг ўндан бир қисми.
- Карки* — каркидон.
- Мурлоқ* — муғлақ, номаълум, ноаниқ, қоронғи.
- Сарват* — бойлик.
- Висилка* — висилка, бадарга.
- Хитойдан лавҳалар (54-бет).** «Ер юзи», 1931 йил, 9, 10-сон.
- Дувр* — Париждаги машҳур музей.
- Ҳалоқунинг ити* — XIII-XIV асрларда Эрон, Месопотамия ва Кавказнинг бир қисмида ҳукмронлик қилган мўғул хонларидан Ҳалоқуга нисбат бериб айтилади.
- Тум оёқ* — Хитойда аёлларнинг оёғини ўстирмаслик учун гўдакликдан қаттиқ танғиб қўйиш расми бўлган.
- Мудофаага (83-бет).** «Ўзбекистон шўро адабиёти», 1933 йил, 3—4-сон.
- Госторг* — Давлат савдо идораси, шунга қарашли магазинлар.
- Детком* — болалар боқимсизлигига қарши курашувчи комиссия.
- Тўй (100-бет).* «Еш ленинчи», 1934, 1 май.
- Текстилькомбинат ва Миср эҳроми (108-бет).** «Қизил Ўзбекистон», 1935, 10 январь.
- Қартал* — бургут.
- Эҳром* — пирамида.
- Китоба* — девор ва тошларга ёзилган ёзув.
- Икки васиқа (117-бет).** «Қизил Ўзбекистон», 1935, 12 май.
- Олачиқ* — қапа, чайла, кулба.
- Баримта* — гаровга олиш, босиб олиш.
- Чевирамиз* — айлантирамиз.
- «Ўзбекнома»нинг муқаддимаси (126-бет).** Авторнинг шахсий архивидаги қўлёздан олиб, «Шарқ юлдузи»нинг 1966 йил 11-сонида босилган. 1936—37 йилларда ёзилган деб тахминланади.
- Мозий* — ўтмиш.
- Альон* — дарҳол.
- Зилу бам* — музикада юқори ва паст ноталар.
- Рукӯъ* — бош эгиш.
- Муширик* — худонинг яғоналигини тан олмаганлар, бутпарастлар; бу ўринда мусулмон динига итбат қилмаганлар.
- Қатли ом* — ялпи қирғин.
- Ҳужжож* — ҳожилар, Каъбадан келганлар.

Содорқ — ўқдон.

Сув ва нур (132-бет). «Қизил Узбекистон», 1943 йил, март, махсус сон.

Муштарий — Юпитер планетаси; яхшилик, бахт юлдузи ҳисобланган.

ЧАРОҒЛАРИМ — ҚАРОҒЛАРИМ

Жонимдан ширин кўрган болаларимга атаб (139-бет). «Тонг-стар кўшиғи» тўплами, Узбекистон Давлат нашриёти, Т., 1949 йил. 1948 йилда мазкур тўплам учун бағишлов тарзида ёзилган.

Феликс болалари (140-бет). Авторнинг шахсий архивидаги нусхага мувофиқ босилмоқда. «Кечмиш ва кечирмишларимдан» деган таржимайи ҳолида шoir бу шеър ҳақида шундай маълумот беради: «Бир кун болалар боғчасидаги етим болалардан 15 тасини бизнинг интернатга ўтказдилар. Мен бу гўдаклар билан бирга тунаб қолдим. Кечаси ухламай, кузатувчилик қилиб чиқдим. Шу кеча ўз етимлигим, бошимдан кечирганларим ва шу етим болалар аҳволи, ҳукуматимизнинг, Лениннинг шу гўдакларга ғамхўрлиги тўғрисида шеър ёздим. Шу шеъримни биринчи шеърим десам бўлади».

Байрам тонгида (141-бет). «Ленин учқуни», 1931 йил, 6 сентябрь. Имзо: «Ипакнинг адаси Ғафур Ғулом».

Тўда — пионер отряди.

Конка — трамвай, трамвайга от қўшиладиган вақтдан қолган ибора.

Учинчи бўғин — пионерлар.

Икки ёшлик (144-бет). «Қизил Узбекистон», 1955 йил, 8 январь.

Холдоройнинг наказы (146-бет). «Ленин учқуни», 1935 йил, 9 январь. Имзо: «Ўзар ҳам Ўсарнинг адаси ёзди».

Кечикиш, прогуллик унда кўринмас таги — бундай нарсаларга ҳеч йўл қўймайди, деган маънода.

Кўклам самолди (151-бет). «Қизил Узбекистон», 1935 йил, 4 апрель. Имзо: «Ўзарнинг адаси».

Ўрдак ва Турғун (152-бет). «Мукофот» тўплами, ЎзЛК ЁС-нинг Болалар ва ёшлар адабиёти нашриёти, Т., 1940 йил.

Нортожиннинг курак тиши (155-бет). «Ленин учқуни», 1936 йил, 6 декабрь. Имзо: «Ўсарбойнинг дадаси ёзган шеър».

Турсунали нега варракдан аиниди? (158-бет). «Ленин учқуни», 1937 йил, 3 апрель.

Яша, дейман, ўғлим (160-бет). «Ленин учқуни», 1939 йил, 20 ноябрь.

Азизнинг дадаси нос чекишни ташлади (162-бет). «Ленин учқуни», 1939 йил, 20 ноябрь.

Аҳмад ёмон бола эмас-ку, аммо... (163-бет). «Ленин учқуни», 1940 йил, 22 апрель.

Совет халқининг баирами (171-бет). «Ленин учқуни», 1941 йил, 1 май.

Билиб турибман (173-бет). «Ленин учқуни», 1941 йил, 11 май.

Билиб қўйки, сени Ватан кутади (174-бет). «Ленин учқуни», 1941 йил, 19 май.

Навқирон наслимиз синов олдида (176-бет). «Ёш ленинчи», 1941 йил, 19 май.

Сизники (178-бет). «Ленин учқуни», 1941 йил, 3 июнь.

Уқи (180-бет). «Ленин учқуни», 1946 йил, 1 сентябрь.

Янги йил қўшиғи (181-бет). «Ленин учқуни», 1947 йил, 1 январь.

Авлодлар (183-бет). «Ленин учқуни», 1947 йил, 17 январь.

Тонготар қўшиғи (185-бет). «Ленин учқуни», 1947 йил, 7 март.

Бизнинг боққа келинлар! (187-бет). «Ленин учқуни», 1947 йил, 9 май.

Биринчи дарс (188-бет). «Ленин учқуни», 1947 йил, 1 сентябрь.

Қуёшчалар шеъри (191-бет). «Ленин учқуни», 1948 йил, 1 январь.

Улуғ акамга (193-бет). «Ленин учқуни», 1948 йил, 1 апрель.

Урибосарлар саломи (195-бет). «Ленин учқуни», 1948 йил, 29 октябрь.

Ола бузоқ (196-бет). «Ленин учқуни», 1949 йил, 29 июль.

Бугуннинг шеъри (198-бет). «Ленин учқуни», 1949 йил, 1 сентябрь.

Орзу (200-бет). «Ёш ленинчи», 1949 йил, 22 ноябрь.

Имтиҳон (204-бет). «Ленин учқуни», 1950 йил, 20 май.

Бахтли болалик (205-бет). «Ленин учқуни», 1950 йил, 5 ноябрь.

Кичик дўстларга (206-бет). «Ленин учқуни», 1951 йил, 1 январь.

Шеър олдидан автор ёш ўқувчиларга шундай деб мурожаат қилган.

«1951 йилда улуғ Ватаннинг пойтахти Москва шаҳрида Ўзбек совет адабиёти декадаси бўлади. Бунда бизнинг адабиётимиз москвалик дўстларимиз кўригидан — шарафли синовдан ўтади. Мен ҳам буюк совет адабиётининг бир солдати сифатида янги асарлар яратиб, декалага қатнаша олишим билан ўзимни яна бахтиёр ҳис қиламан.

Сизни Янги йил муносабати билан табриклар, қишқи кашкули-

нгизни хушчақчақ ўтказишингиз, ўқишда аъло ва яшн баҳоларга эришишингиз учун муваффақият тилайман».

Аъло хотира (208-бет). «Ленин учқуни» 1951 йил, 22 апрель.

Каптар учар, ғоз учар (209-бет). «Ленин учқуни», 1951 йил, 30 май.

Бахтли болаларимга (211-бет). «Ленин учқуни», 1951 йил, 2 сентябрь.

Улуғ кун байрами — тинчлик байрами (213-бет). «Бари сеники» тўплами, Ўздавнашр, Т., 1953 йил.

Май шеъри (214-бет). «Пионер», 1952 йил, 2-сон.

Бу йил биринчи синфга кирадиган ўғил-қизларимга атаб ёзган шеърим (216-бет). «Ленин учқуни», 1952 йил, 3 сентябрь.

Олағ бос (219-бет). «Пионер», 1953 йил, 9-сон.

Улуғ байрам кўшиғи (221-бет). «Пионер», 1953 йил, 11-сон.

Ленинчи авлод учун байрам кунининг қутлови (222-бет). «Ленин учқуни», 1953 йил, 7 ноябрь.

Каптар учирдик (224-бет). «Ленин учқуни», 1953 йил, 20 декабрь.

Жондан азиз Ленин комсомолига (227-бет). «Ленин учқуни», 1954 йил, 24 январь.

Бир гулча очилгунча (228-бет). «Ленин учқуни», 1954 йил, 24 февраль.

Кўклам келди, ёз келар (230-бет). «Пионер», 1954 йил, 5-сон.

Чароғларим — қароғларим (235-бет). «Пионер», 1954 йил, 6-сон.

Азиз авлодларимизга (237-бет). «Ленин учқуни», 1954 йил, 19 май.

Яна бир қутлуғ кун (239-бет). «Ленин учқуни», 1954 йил, 1 сентябрь.

Коммунизм асрини куйлаворгинг келади (242-бет). «Ленин учқуни», 1954 йил, 7 ноябрь.

Менинг ўлкам (244-бет). «Пионер», 1954 йил, 12-сон.

Мен сўрай, сиз жавоб беринг (247-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 1 январь.

Олияхон — кўқонаик машҳур шилакор Олия Султонова.

Мишутлар чақиради (251-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 30 январь.

Менинг қизил байроқчам (253-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 1 Май.

Менинг куйларим (255-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 15 май.
Автор шахсий архивдаги «Менинг кўшиғим» деган вариантда шундай эпиграф бор: «Дўстим Сулаймон Юдаковга бағишлайман».

Қутлуғ тонг саломи (257-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 31 август.

Байрам мактуби (258-бет). «Ленин учқуни», 1955 йил, 7 ноябрь.
Учурум — жарлик.

13 **Бахт сизларга буюрсин (262-бет).** «Ленин учқуни», 1956 йил, ноябрь.

Чирой (264-бет). «Ленин учқуни», 1956 йил, 27 ноябрь.

Сиз менинг ёшлигимсиз (266-бет). «Сиз менинг ёшлигимсиз» тўплами, Ўздабийнашр, Т., 1958 йил.

22 **Меҳнат кўлами (268-бет).** «Ленин учқуни», 1957 йил, март.

Оқ теракми, кўк терак (270-бет). «Биз куйлаймиз» тўплами, Ўздавнашр, Т., 1959 йил.

Бизнинг боғча (271-бет). «Биз куйлаймиз», Ўздавнашр, Т., 1959 йил.

Ленин набиралари (273-бет). «Ленин учқуни», 1957 йил, 23 апрель.

Дўстларни чақиринг чаманингизга (275-бет). «Ленин учқуни», 1957 йил, 23 июль.

Бахтимиз қонуни (278-бет). «Ленин учқуни», 1957 йил, 7 декабрь.

27 **Бахтимсиз, хазинамсиз (280-бет).** «Ленин учқуни», 1957 йил, декабрь.

Читти гул (283-бет). «Ғунча», 1958 йил, 4-сон.

7 **Хондамир куйлайди (284-бет).** «Ленин учқуни», 1958 йил, ноябрь.

Буни топинг, қизларим (286-бет). «Ғунча», 1959 йил, 10-сон.

Бобомиз бизни севган, биз ҳам ушн севамиз (288-бет). «Ленин учқуни», 1960 йил, 22 апрель.

Дадам ва мен (290-бет). «Ғунча», 1960 йил, 7-сон.

Киш (292-бет). «Ғунча», 1961 йил, 1-сон.

Менинг пионерим (294-бет). «Ленин учқуни», 1961 йил, 19 май.

Бизнинг учар юлдуз (295-бет). «Ғунча», 1961 йил, 6-сон. Биринчи космонавт-учувчи Юрий Алексеевич Гагариннинг космосга учибди муносабати билан ёзилган.

Янги замон сари (296-бет). «Ленин учқуни», 1961 йил, 7 ноябрь.

Бизнинг асримиз (297-бет). «Ғунча», 1962 йил, 1-сон.

Ильич авлодига (301-бет). «Ленин учқуни», 1962 йил, 22 май.

Уйлашни ўрگانамиз (304-бет). «Ғунча», 1962 йил, 9-сон.

Энди уруш бўлмайди (306-бет). «Ғунча», 1962 йил, 10-сон.

Қуёшнинг ёруғлиги барча халққа баробар (309-бет). «Ғулахан», 1962 йил, 10-сон.

Олажонимга (312-бет). «Гунча», 1963 йил, 3-сон.

Бизнинг уйда уч қиз бор (313-бет). «Гулхан», 1963 йил, 5-сон.

Кеккаймачоқ Собиржон (314-бет). «Гунча», 1963 йил, 5-сон.

Менинг Ватаним (319-бет). «Ленин учқуни», 1963 йил, 5 июль.

Уйинчи қиз (320-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб босилмоқда.

Аҳмаджон фотограф (321-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб босилмоқда.

Чақчақлашайлик (323-бет). «Гунча», 1965 йил, 9-сон. Шеър авторнинг шундай мурожааги билан тугалланган:

«Азиз болаларим! Ҳар бахтли ота ҳам ўз фарзандини эркалайди, унга бахт тилайди, ҳазиллашади. Мен ҳам сизларга ҳазиллашиб, рассом Московский ва Севастьяновлар солган шўҳ расмларга шу шеърни ёздим. Мана, бугун сиз озода синфларда доно ўқитувчиларнинг билан билимнинг янги чўққилари томон интиляйсиз. Мен сизга, баҳорда, ёзда, кузга, қишда, тонгда, кундузи, оқшом, кечаси, ҳамиша, ҳар соат узоқ умр, бахт-саодат, катта илм ва маърифат тилайман. Отаҳон шоирингиз Ғафур Гулом».

Яна қизиқ ҳангама (326-бет). «Гунча», 1966 йил, 5-сон.

ИЛОВАЛАР

Кўкан батрак саргузашти (331-бет). «Камбағал деҳқон», 1930 йил, 9—11-февраль, «Янги қишлоқ», 1—2-сон.

Анжирнай — инженер.

Колхозчи Кўкан билан мулла Ғафур ўртасидаги виждон сўзи (343-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб, «Муштум»нинг 1968 йил 9-сонидан босилган. Мазмунига кўра, авторда Кўкан ҳақидаги дostonнинг давомини ёзиш нияти бўлган. Эллигинчи йилларнинг охирида ёзилган, деб тахминланади.

Икки дўст йўлга чиқдик... (345-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб босилмоқда. Мазмунига кўра, бу қоралама ҳам авторнинг Кўкан ҳақидаги дostonни давом эттирмоқчи бўлганидан гувоҳлик беради. Олтмишинчи йилларнинг бошларида ёзилган деб тахминланади.

Қонқус (351-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб босилмоқда. Уттизинчи йилларнинг охирида ёзилган, деб тахминланади.

Қонқус — Тошкентга чет-ёқа қишлоқ.

Икки ўғил, битта қиз... (354-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб босилмоқда. Олтмишинчи йилларнинг бошларида ёзилган, деб тахминланади.

Узаро битим бўлди (355-бет). Авторнинг шахсий архивидаги қўлёзмадан олиб, «Шарқ юлдузи»нинг 1967 йил 5-сонида босилган. Олтмишинчи йилларнинг бошларида ёзилган, деб тахминланади.

ВАҲОБ РҲЗИМАТОВ

РАСМАЛАР РУЙХАТИ

Ғафур Ғулом. 1930 йил.

Рассом В. Кайдаловнинг «Кўкан» дostonи учун чизган расмларидан бири. 1933 йил.

Ғафур Ғулом фарзандлари (чапдан **Улуг, Жўраҳон, Яшар, Холида** ва жияни **Фатхулла Абдуллаев** (ўнг томонда) билан. Тошкент. 1939 йил.

Ғафур Ғулом рус шоирлари **Сергей Михалков** ва **Алексей Сурков** билан **Ўзбек адабиёти** ва санъати ўн кунлиги кезларида. Москва, 1951 йил.

Ғафур Ғулом колхозчилар орасида. Андижон. 1952 йил.

Ғафур Ғулом пионерлар орасида. Тошкент. 1955 йил.

Ғафур Ғулом рафиқаси **Муҳаррамхоним** билан Миср пойтахти Қоҳирада. 1959 йил.

Ғафур Ғулом Озарбайжонда ўтган **Ўзбек адабиёти** ҳафталиги кунларида нефтчилар орасида. Боку, 1960 йил.

Ғафур Ғулом набираси **Мухтор** билан. Тошкент, 1961 йил.

МУНДАРИЖА

ДОСТОНЛАР, МАНЗУМАЛАР

Кўкан	7
Кўкан колхозчи	25
Эгалари эгалланганда	41
Хитойдан лавҳалар	54
Мудофаага	83
Тўй	100
Текстилькомбинат ва Миср эҳроми	103
Икки васиқа	117
«Ўзбекнома»нинг муқаддимаси	126
Сув ва нур	132

ҚАРОҒЛАРИМ --- ҚАРОҒЛАРИМ

Жонимдан ширин кўрган болаларимга атаб	139
Феликс болалари	140
Байрам тонгида	141
Икки ёшлик	144
Холдоройнинг нақзи	146
Кўклам шамоли	151
Ўрдак ва Турғун	152
Нортожининг курак тиши	155
Турсунали нега варракдан айниди?	158
Яша, дейман, ўғлим	160
Азининг дадаси нос чекишни ташлади	162
Аҳмад ёмон бола эмас-ку, аммо	163
Совет халқининг байрами	171
Билдиб турибман	173
Билдиб қўйки, сени Батаи кугади	174
Навқирон насалимиз синов олдиди	176

Сизники	178
Ўқи	180
Янги йил қўшиғи	181
Авлодлар	183
Тонготар қўшиғи	185
Бизнинг боққа келинлар	187
Биринчи дарс	188
Қуёшчалар шеъри	191
Улуғ акамга	193
Ўринбосарлар саломи	195
Ола бузоқ	196
Бугуннинг шеъри	198
Орзу	200
Имтиҳон	204
Бахтли болалик	205
Кичик дўстларга	206
Аъло хотира	208
Каптар учар, гоз учар	209
Бахтли болаларимга	211
Улуғ кун байрами — тинчлик байрами	213
Май шеъри	214
Бу йил биринчи синфга кирадиган ўғил-қизларимга атаб ёзган шеърим	216
Олға бос	219
Улуғ байрам қўшиғи	221
Ленинчи авлод учун байрам кунининг қутлови	222
Каптар учирдик	224
Жондан азиз Ленин комсомолига	227
Бир гунча очилгунча	228
Қўклам келди, ёз келар	230
Чароғларим — қароғларим	235
Азиз авлодларимизга	237
Яна бир қутлуғ кун	239
Коммунизм асрини куйлаворгинг келади	242
Менинг ўлкам	244
Мен сўрай, сиз жавоб беринг	247
Минутлар чақиради	251
Менинг қизил байроқчам	253
Менинг куйларим	255
Қутлуғ тонг саломи	257
Байрам мактуби	258
Бахт сизларга буюрсин	262

Чирой	264
Сиз менинг ёшлигимсиз	266
Меҳнат кўклами	268
Оқ теракми, кўк терак	270
Бизнинг боғча	271
Ленин набиралари	273
Дўстларни чақиринг чаманингизга	275
Бахтимиз қонуни	278
Бахтимиз, хазинамсиз	280
Читти гул	283
Хондамир куйлайди	284
Буни топинг қизларим	286
Бобомиз бизни севган, биз ҳам уни севамиз	288
Дадам ва мен	290
Қиш	292
Менинг пионерим	294
Бизнинг учар юлдуз	295
Янги замон сари	296
Бизнинг асримиз	297
Ильич авлодига	301
Уйлашни ўрганамиз	304
Энди уруш бўлмайди	306
Кўёшнинг ёруғлиги барча халққа баробар	309
Онажонимга	312
Бизнинг уйда уч қиз бор	313
Кеккаймачоқ Собиржон	314
Менинг Ватаним	319
Уйинчи қиз	320
Аҳмаджон фотограф	321
Чақчақлашайлик	323
Яна қизиқ ҳангама	326

ИЛОВАЛАР

Кўкан батрак саргузашти	331
Колхозчи Кўкан билан мулла Гафур ўртасидаги виждон сўзи	343
Икки дўст йўлга чиқдик	345
Қонқус	351
Икки ўрил, битта қиз	354
Ўзаро битим бўлди	355

ИЗОҲЛАР

Достонлар, манзумалар	359
Чароғларим — қароғларим	361
Иловалар	365
Расмлар рўйхати	367

На узбекском языке

ГАФУР ГУЛЯМ

СОЧИНЕНИЯ В 10-ти ТОМАХ

Том IV

Поэмы и стихи для детей

Редактор *М. Аҳмедов*

Рассом *Э. Исҳоқов*

Расмлар редактори *Н. Холиқов*

Техн. редактор *В. Барсукова*

Корректорлар *Ш. Собирова, Ш. Зухриддинов*

Босмахонага берилди 15/II—1973 й. Босинга рухсат этилди 3/VII—1973 й. Формати 70×108¹/₃₂. Босма л. 11,625. Шартли босма л. 16,27. Нашр л. 12,9+0,3 (9 вклейка). Тиражи 20 000. P.09521. Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 54—72.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси киллари бўйича давлат комитетининг Полиграфкомбинатида 1-қоғозга босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1973 йил. Заказ № 1858. Ваҳоси 1 с. 55 т.

Гулом, Гафур

Асарлар. 10 томлик. Редколлегия: К. Яшин ва бошқ. Нашрга тайёрловчи В. Рўзиматов. Т. 4—Т., Адабиёт ва санъат нашриёти, 1973.

Т. 4. Достонлар, манзумалар, болалар учун шеърлар. 1973. 372 б.; в. расм.

«Кўкан», «Тўй», «Икки васиқа», «Сув ва нур» каби достон ва манзумалар, болаларга атаб ёзилган шеърлар ушбу томнинг асосий мундарижасини ташкил этади.

Гулям Гафур. Сочинения. В 10-ти т. Т. 4.

Уз2

№ 291—73

Навоий номидаги ЎзССР
давлат кутубхонаси.

7-4-3-
Г—М—352—06—73 126—73